

VARPAS

Politikos, mokslo ir kultūros laikraštis

NR. 4—6 LIEPOS—GRUODŽIO mėn. 1921 M.

TURINYS:

	Pusl.
A. Rimka. Brangymetis ir valiutos reforma	145
Juozas Tysliava. (Eilės)	165
G. Petkevičaitė. Žemaitės būdo bruožai ir pasauliožiūra	166
Uosaitis. Rūpestėlis (Eilės). <i>Šių dienų klausimai.</i>	172
A. R. Kova del mokyklos reformos ar del tikybos mokslo.	173
M. Slezevičius. Kas toliau?	176
Albinas Rimka. Lietuvos ekonominė padėtis ir jos ateitis. <i>Politikos partijų ir organizacijų gyvenimas.</i>	180
Lietuvos Soc. Liaud. Dem. partijos ir Valst. Sąjungos 1921 m. suvažiavimo nutarimai	191
J. Dobilas. Juodnugaris.	200
<i>Bibliografija</i>	205

2 „Varpo“ Bendrovės leidiniai.

1. Žmonių ligos. Parašė <i>Dr. K. Grinius</i> . Šioje knygelėje aprašyta svarbiausios žmonių ligos ir nurodytos priemonės kovai su tomis ligomis. Priedas: Apie žmonių dalumą. Papasakota kodėl žmonės sėsta ir kam tam priežastys. Pustl. 48, 1921 m.	4 auks. — sk.
2. Didis graikų išminties vyras Sokratas. Labai naudinga paskaityti knygelė. Didelio formato pustl. 20, 1921 m.	3 „ — „
3. Ekonominio Rusijos gyvenimo bruožai. Parašė <i>V. Stepukas</i> . Apžvalga Rusijos ekonominio gyvenimo bolševikams valdant. Didelio formato, pustl. 64, 1921 m.	5 „ — „
4. Ūkio Kursai. Veršiu kū auginimas. Parašė agron. <i>J. Kriščiūnas</i> . Pustl. 36, 1921 m.	4 „ — „
5. Žaibas ir Griaustinis ir kaip įtaisyti perkūnsargį. Parašė agron. <i>J. Kriščiūnas</i> . Pustl. 24, 1921 m.	3 „ — „
6. Vaismainis. Parašė agron. <i>J. Kriščiūnas</i> . Pustl. 96, 1922 m.	14 „ — „
7. Žieminiai javai. Parašė agron. <i>J. Kriščiūnas</i> . Pustl. 40, 1922 m.	4 „ — „
8. Mažasis Lietuvos Ūkininko Kalendorius. Daug įvairių skaitymų ir įvairiausių patarimų. Pustl. 80, 1921 m.	3 „ — „
9. Aritmetika. Pirmoji dalis. Surengė <i>A. Busilas</i> . Pirmieji mokslo metai. Su paveikslais. Pustl. 72, 1921 m.	7 „ — „
10. Didysis Lietuvos Ūkininko Kalendorius. Daug puikių skaitymų, patarimų ir mokslo straipsnių. Pustl. 120, 1922 m.	8 „ — „
11. Psichologija. Mokykloms ir savamoksliams. Parašė <i>Čelpanov'as</i> , vertė iš 12-tojo leidimo <i>J. Gedminas</i> . Pustl. 164, 1922 m.	25 „ — „
12. Žemaitė, jos gyvenimas. Su jos atvaizdu. Parašė <i>P. Ruseckas</i> . Kalėdos, paskutinis Žemaitės kūrinys. Pustl. 32, 1922 m.	4 „ — „
13. Apsakymėliai iš gyvulių gyvenimo. Parašė <i>N. Rubakin'as</i> , vertė <i>J. Norkus</i> . Spaudoje.	
14. Susirinkimų ir mitingų vadovėlis. Parašė <i>J. El</i> . Spaudoje.	
15. Vasarojus. Parašė agron. <i>J. Kriščiūnas</i> . Spaudoje.	
16. Gintaras Lietuvių Žemėje. Parašė <i>P. Matulionis</i> . Gintaro tyrinėjimas mineralogijos, geologijos, pramonės ir etnografijos žvilgsniu. Pustl. 24, 1922 m.	3 „ — „
17. Vyriausias Inkyzitorius. Parašė <i>Dostojevskis</i> , vertė <i>A. Janulaitis</i> . Spaudoje.	
18. Krikščionys. Parašė <i>Leonid Andrejev'as</i> , vertė <i>A. Janulaitis</i> .	
19. Pienininkystės Vadovėlis. Parašė agron. <i>J. Kriščiūnas</i> . Spaudoje.	

Adresas: „Varpo“ B-vė, Laisvės Aleja 60. Kaunas.

V A R P A S

Politikos, mokslo ir kultūros laikraštis.

KAINA METAMS—48 auks. pusei metų—24 auks. Atskiras numeris—8 auks., Amerikoje: met.—3 dol., pusei metų 1½ dol.

Redakcijos ir administracijos adresas: Kaunas, Laisvės Aleja 60.

Brangymetis ir valiutos reforma.

1. Bendros pastabos apie brangymetį ir jo santykius su valiuta.

Ne vien Lietuva, bet visas pasaulis šiandien susirūpinęs dviem svarbiais gyvenimo klausimais: 1) kaip padaryti savo žmonių gyvenimą pakenčiamesnį ir 2) kas daryti, kad šalies vartojami pinigai savo perkamosios vertybės taip dažnai ir netikėtai nekristų ir į savo normalines vėžes sugrįžtų. Šie du klausimai taip ankštai yra susirišę, kad jų išskirti beveik negalima. Nori kalbėti apie gyvenimo produktų ar prekių kainos atpigimą, būtinai išskyla antrasis klausimas: o kaip su pinigais? Lengva pasakyti ūkininkams, kad jie mažiau imtų už savo ūkio produktus ar gyvulius — bet už ką ūkininkas nusipirks reikalingų jam dirbinių ir prekių? Lengva vienam ar antram komendantui paskelbti, kad perkupčiai savo parduodamų prekių kainų nekeltų, — bet už ką jie naujų prekių nusipirktų, jei šias išpardavę del auginsio kurso sumažėjimo turės dvigubai ar trigubai mokėti negu praeitą kartą?

Tai klausimai, su kuriais pirmiausia tenka susidurti kalbant apie brangymetį ir valiutos reformą Lietuvoje ir kitose žemos ir vis krintančios valiutos valstybėse. Bet yra kraštų ir valstybių, kur kitokios rūšies klausimų kyla. Tai atsitinka, kur valiuta yra aukšta arba auksinė, o gyvenimas ir beveik visi dirbiniai bei produktai pinga. Pinga ne del to, kad tie kraštai dirba kokį stebuklingą vaistą suradę, o del to, kad gaminamų dirbinių bei produktų nėra kam pirkti; o pirkti vėl nėra kam ne delto, kad viso pasaulio žmonės būtų visa kuo aprūpinti, o del to, kad žemos valiutos kraštai, kurių dabar dauguma, per daug nuvargę, jų pinigai per mažai vertinami, kad galėtų įpirkti produktus ir dirbinius, aukštos valiutos kraštuose pagamintus. Nes ten karo metais taip pat buvo viskas pabrangę ir darbas ten mokamas brangiomis karo metų kainomis. O dabar jau yra per maža žmonių, kurie tokias aukštas kainas mokėti įstengtų. Del to noroms nenoroms tenka aukštos valiutos kraštų gamintojams kiek galint žemesnes kainas statyti ir daryti visa, kad ateičiai gaminimo išlaidos būtų mažesnės. O kadangi gamyboj svarbiausia išlaidų dalį sudaro darbas — tai ir stengiamasi tas darbo išlaidas geruoju ar piktuoju sumažinti *).

*) New Yorke vidutinis darbininko uždarbis 1920 m. birželio mėn. siekė 28 dol. 77 centų savaitei, 1921 m. birželio mėn. tik 25 d. 71 c., — bet vis delto ir dabar dar visais 105% yra didesnis negu prieš karą (1915 m. liepos mėn.).

dirbtuvių uždarymas ir t. t. Didesnėse aukštos valiutos valstybėse, kaip štai Anglijoje ir Amerikoje, žmonės be darbo dabar skaitomi milijonais (po 3 — 5 mil.).

Kad būtų aiškiau, kaip visas brangymečio ir valiutos reformos klausimas yra supintas, tenka arčiau prisiziūrėti statistikos daviniams. Pirmiausia prisiziūrėkime įvairių prekių didmenų kainoms, kaip jos plėtojosi ir plėtojasi pradėdant karo metais. Čia reikia turėti galvoje, kad visi tokie daviniai ir apskaitymai negali būti ligi skatiko tikri ir kad jie negali būti imami raidė į raidė atskirų kraštų bei valstybių kainoms palyginti. Kaip ir delko — paaiškės vėliau iš viso rašinio. Čia tik pabrėžiu, kad atskiroms valstybėms vienai su kita lyginti taip, kad viskas ligi vieneto būtų suvesta ir tikėtų, reikėtų, kad visose valstybėse tos žinios visai būtų vienodai renkamos, — o šitaip visai nėra ir kiekvienam krašte savaip žinios renkamos ir net savaip apskaitoma. Pavyzdžiui, vienoje valstybėse vidutiniai daviniai išvedami iš kiekvienos dienos apskatymų, kitose imami tik kelių parinktų dienų kartą per mėnesį arba savaitę; taip pat vienoje valstybėse daugiau prekių bei dirbinių apskaityta, kitose mažiau, — ir t. t. Bet, antra vertus, negalima šių davinių vertybės per daug ir mažinti — pirmiausia dėl to, kad visur stengiamasi tipingiausi dirbiniai ir produktai imti, taip pat dienos parenkamos tipingiausios. O kada taip darant dideliais skaitmenimis operuojama ir vis pakartojama, tai savaime susidaro tam tikras teisybei artimas tikrumas. Šiaip ar taip, jei ir negalima atskiroms valstybėms ar kraštams paduotųjų skaičių bei davinių vienu su kitais lyginti, tai vis delto paduotieji skaičiai rodo, kaip įvairių produktų bei dirbinių kainos plėtojosi atskirose valstybėse. Paduodamojo lentelėje paduoti tik palyginamieji vadina-mieji indekso skaičiai, kurie tinka kelioms dešimtims svarbiausiųjų gyvenimui reikalingų produktų ir pramonės dirbinių, paimtų drauge.

I lentelė.

Didmenų kainos palyginimais (indekso) skaičiais.

Metai.	Angli- joj	Ame- rikoj	Pran- cijoj	Itali- joj	Šveicari- joj	Švedi- joj	Nor- vegijoj	Dani- joj	Vokie- tijoj	Lenki- joj
1913	100	100	100	100		100	100	100		100
1914	100	97	102	95	100*)	116	115	134	100*)	106
1915	127	107	140	133		145	159	149		218
1916	160	128	187	201		185	233	206		361
1917	206	170	262	299		244	341	284		1091
1918	226	203	339	409		339	245	292		1509
1919	243	203	356	366		331	322	340		2137
1920	295	197	509	624	238	347	377	341	1566	12895
1921:										
Sausis	230	134	406	642	230	267	344	290	1473	33286
Birželis	183	116	325	509	178	218	294	253	1463	47903
Rugpiūtis	181	120	331	542	180	198	297	224	1777	71856
Rugsėjis	176	121	341	580	184	175		202	1993	
Spalių m.	163		599					186	2687	

*) 1914 m. liepos mėn.

Pastaba. Šie indekso skaičiai yra suskaiityti: Anglijai — Statisto, Amerikai — Bradstreet, Prancijai — Stat. General, Italijai — prof. Basti, Šveicarijai — Dr. Lorenzo, Švedijai, Norvegijai ir Danijai — ofic., Vokietijai — Frankf. Ztg., Lenkijai — prof. Federowicz. Mano paimta iš „Statist“ š. m. lapkr. 5 d.

Į paduotuosius skaičius verta kiekvienam arčiau įsižiūrėti, nes iš jų labai aiškiai matyti, kokią revoliuciją pasaulio karas padarė viso pasaulio valstybėse. Pradedant karo metais kainos nepaprastai smarkiai kilo visose valstybėse ligi pat 1920 metų galo, — bet ne visur vienodai: Anglijoj beveik tris kartus tiek, pakilo, Amerikoj tik du kartu, Prancijoj — penkis, Italijoj daugiau ne šešius kartus, Vokietijoj penkiolika kartų, Lenkijoj net šimta dvidešimt aštuonis kartus. Nes tas pačias prekes arba produktus skaitant perkant už tiek, kiek prieš karą užteko šimto, tai 1920 metais jau reikėjo mokėti Anglijoj beveik 300 svarų, Amerikoj — 200 dol., Prancijoj 500 frankų ir t. t. Čia reikia turėti galvoje, kad tai vidutiniai skaičiai visiems metams ir kelioms dešimtims įvairiausių produktų drauge paėmus, taip pat kad kainos atskiriems produktams ir įvairiu laiku galėjo labai žymiai skirtis ir, žinoma, skyrėsi. Pavyzdžiui nurodysiu, kad Anglijoj 1920 m. skaitant atskirais mėnesiais toms pačioms prekėms kainos siūbavo tarp 243 ir 313 svarų. Amerikoj tarp 255 ir 137 dol. ir t. t.

Kristi kainos pradėjo ne visose valstybėse tuo pačiu laiku. Anglijoj, Amerikoj ir kitose aukštos valiutos valstybėse jau nuo 1920 metų pavasario kainos pradėjo siūbuoti ir pamažu kristi žemyn, bet tikrai puliti pradėjo tik 1920 m. rudenį ir nuo to laiko nuolatos puolė ligi šių metų rudenio (nors vasarą puolimas buvo lyg susilaukęs). Kiek kitaip dalykai ėjo vidutinio aukštumo valiutos valstybėse, k. a. Prancijoj, Italijoj ir kt. Kainų siūbavimas čia prasidėjo maždaug tuo pačiu laiku kaip ir aukštos valiutos valstybėse, bet iš siūbavimo stadijos, galima sakyti, visai ir neišėjo. Tiesa, Prancijoj už tuos pačius daiktus, už kuriuos 1920 m. balandžio mėn. reikėjo mokėti 587 frankus, šių metų rugsėjo mėn. užteko 341 franko, t. y. kainos maždaug trečdaliu sumažėjo. Bet, antra vertus, aukštos valiutos valstybėse kainos maždaug per pusę sumažėjusios, lyginant jas su aukščiausio pakilimo laipsniu, o trečia — aukštos valiutos valstybėse kainų puolimas per tuos metus tam tikrais tarpais apsisistodavo, kai vidutinės valiutos valstybėse labai dideliais vingiais eina, ir, pav., Prancijoj šiemet 341 frankas rugsėjo mėnesį stovi prieš 325 frankus birželio mėn. kai Anglijoj prieš birželio 183 stovi spalio mėn. su 163. Dar kitoks vaizdas žemos valiutos valstybėse. Tiesa, bendroji kainų kritimo banga palietė ir šias valstybes, bet dar daug vėliau — tik pereinamųjų metų pačiam gale, kai aukštos valiutos valstybėse persilaužimas buvo jau pavasarį. Vokietijoj pereinamųjų metų lapkričio mėn. didmenų kainos buvo pasiekusios 1658 markių prieš 100 iš liepos mėnesio 1914 m. Gruodžio mėn. pereinamais metais tas pats indekso skaičius nupuolė ligi 1603, šių metų gegužės mėn. buvo pasiekęs jau žemiausio laipsnio — 1387. Bet nuo to laiko didmenų kainos vėl pradėjo smarkiai kilti; jau liepos mėn. su 1690 pasiekė aukščiausio iš buvusių kada nors anksčiau laipsnio (1690 taip pat buvo 1920 m. balandžio mėn.), o spalio mėn. pasiekė dar negirdėto aukštumo — 2687, ir, žinoma, lapkričiui bus dar žymiai aukštesnės. Visai blogos valiutos valstybėse, kaip Lenkijoj, Austrijoj ir kt., kainos visą laiką kilo nė kiek nenustodamos ir pav. Lenkijoj jau rugsėjo

mėn. buvo pasiekusios niekur kitur, išskiriant gal Rusiją, nesutinkamo aukštumo — beveik 72000 prieš 100, kaip buvo prieš karą.

Iš paduotųjų skaičių metasi į akis dar viena ypatybė, su kuria mes vėliau turėsime progos arčiau susidurti, kada prieisime prie pačios valiutos klausimo. Kaip žinoma, Prancija, Italija ir Šveicarija turi visai vienodą pinigų vienetą ir net turėjo sudariusios pinigų valiutos konvenciją. Bet matome, kad 1920 metais kainos, lyginant jas su prieškarinėmis, Italijoje ir Prancijoje buvo daugiau ne dvigubai didesnės, kai Šveicarijoje, o šių metų rugsėjo mėnesis toms trims vienodos oficialinės valiutos valstybėms stovi prieš viena kitą taip: 580:341:184. Tai jau gana aiškiai rodo, kad nustatyta įstatymu vienoda valiuta nei valiutos konvencija savaime visai dar neduoda jokio laido vienodoms kainoms palaikyti arba valiutai ant to paties laipsnio išlaikyti.

Kad papildžius brangymečio paviršutinį vaizdą, ką reiškia didmenų kainų pakilimas žmonių gyvenimui, čia paduodu dar vieną lentelę, kur parodyta, kaip kilo maisto produktų kainos, butas ar kiti gyvenimo reikmens ne didmenų kainomis, o pačiam gyvenime atskirose valstybėse.

Gyvenimo brangumas.

II lentelė.

Metai	Amerikoj		Anglijoj	Prancijoj		Italijoj		Šveicarijoj		Vokietijoj	
	m.	v. g.	v. g.	m.	v. g.	m.	v. g.	m.	v. g.	m.	m. ir b.
1914	100	100	100	100	100	100	100	100		100	100
1920 m.:											
I.	193	230	235	290	321	329					
II.	207	241	246	358	388	371				1123	848
III.	215	255	262	373	388	413	374			1156	856
IV.	194	276	291	420	450	438	393	264		1129	843
1921 m.:											
I.	169	251	263	410		492	454			1265	944
II.	155	241	249	382	430	484	454			1191	901
III.	153	233	238	359		517	475	240		1188	901
IV.	149	228	232	228		522	485	231		1171	894
V.	142	219	218	217	363	523	484	226		1152	880
VI.	141	219	220	312		481	447	222		1175	896
VII.	145	222	226	306		451	428	216		1274	963
VIII.	152	220	225	317	350	465	436	215		1399	1045
IX.	150	210	210	329		488	444	211		1418	1062

Pastaba. Tose valstybėse, kur daviniai yra paduota dviem skiltim „m.“ reiškia vienas maistas, o „v. g.“ — visas gyvenimas, t. y. maistas, butas, šviesa, kuras; Vokietijai antroji skiltis reiškia maistą ir butą drauge — be kitų mažmožių. Visa skaityta 4—5 žmonių šeimynai gyvenant. Ryminiai skaitmens tuojau po metų reiškia: 1920 metams metų ketvirčius, tik Prancijai metų ketvirčių paskutinius mėnesius. 1921 metams ryminiai skaitmens reiškia mėnesius — I — sausis, II — vasaris ir t. t.

Apskritai imant paduotieji skaičiai aiškiai seka pirmojoje lentelėje paduotus didmenų indekso skaičius, tik gal su kiek mažesniais vingiais. Priežastis

ta, kad mažmenų kainos apskritai visumet daugiau patvarumo rodo, o karo metais beveik visose valstybėse savivaldybių organai ar pati centro valdžia šiek tiek stengėsi maisto produktų ir butų nuomos kainas normuoti. Tik tuo būdu ir galima paaiškinti tą skirtumą, kuris matomas atskirose valstybėse skaitant vieno maisto ir viso gyvenimo arba maisto ir buto išlaidas, kaip Vokietijoje, drauge. Ką reiškia toksai maisto ir kitų gyvenimo reikmenų kainų pakitimas atskirų žmonių ir visos valstybės gyvenimui? Aišku: tiek atskirų žmonių, tiek pačios valdžios ir valstybės visos pajamos turi būti didesnės, t. y. turi būti didesni mokesniai, didesni darbininkų uždarbiai ir t.t. Visa tai tiek privatinius žmones, tiek valdžios ir visuomenės įstaigas pastato prieš visai naujus klausimus bei uždavinius. Maisto produktų ir visų kitų dirbinių, prekių bei paties darbo kainos niekumet nebuvo ir negali būti visai nejudomos — jos nuolatatos kito ir kinta, bet gyvenimui normalinėmis vėžėmis einant tasai kitimos eina taip pamažu ir nejučiomis, kad paprastų žmonių dažnai būna ir visai nepastebimas ir visumet prie tokio kitimo visi savaime iš anksto prisitaiko. Bet kad kainos keistųsi per kelis mėnesius keliolika, kelias dešimt arba net šimtus ir tūkstančius procentų ir kad taip darytųsi visame pasaulyje — tai yra visai naujas pasaulinio karo iššauktas reiškinys, kuris daro negalimu jokių normalingesnius žmonių santykius. Delto brangymečio ir apskritai kainų nepastovumo pašalinimas — yra ne vieno kurio atskiro krašto ar vienos valstybės, bet viso pasaulio tautų ir valstybių reikalas. Ir mums nereikia iliuzijų turėti, kad padarę savo pinigų arba valiutos reformą ir nuo vokiečių valiutos atsiskyre jau būsime visas finansų ir gyvenimo sunkenybes nugalėję. Kad šito negali atsitikti — rodo jau ir tie menki, paduoti čia daviniai, iš kurių aiškiai matyti, kad del gyvenimo brangumo ir kainų nepatvarumo dejuoja ne vieni vokiečiai, bet visos valstybės — net ir tos, kurios visai nekariavo ir kur yra kaip ir buvus gryna aukso valiuta. Kuri yra viso to priežastys?

2. Brangymečio priežastys.

Paprastai pas mus kalbama, jog delto pas mus yra toksai brangumas, kad „pinigai nieko neverti“, nes — „ką tos popierėlės“. Tokioj kalboj yra dalis tiesos, — bet tik dalis. Nes pirmiau jau mes matėme, kad kainos dvigubai, trigubai ir net daugiau pakilusios, palyginant su kainomis prieš karą, ne tik Lietuvoj, kur pinigai „tik popierėlės“, ne tik Vokietijoje, kur yra tos pačios popierėlės, bet ir valstybėse, kur aukso valiuta buvo ir yra pasilikus ir kur karo nei kitų pastarųjų metų nelaimių visai nėra buvę. O kokie perversmai yra įvykę kainų santykiuose del pinigų vertybės arba valiutos pakitėjimo, aiškiai rodo duodama toliau lentelė, kur parodyta geležies rūdos kainos svarbiausiose geležies pramonės valstybėse, skaitant tas kainas ne tų valstybių pinigais, bet Amerikos doleriais, kurių vertybė lyginant su kitų valstybių pinigais visą laiką buvo patvariausia ir kuriuos visumet galima auksu pakeisti kaip ir prieš karą; tik Vokietijai tos pačios kainos šale dolerių yra parodyta ir markėmis, kaip ištikrųjų buvo mokama.

Geležies (rūdos) kaina I tonai skaitant doleriais.

III lentelė.

	Vokietijoje	Anglijoje	Prancijoje	Belgijoje	Amerikoje
	markėmis	dol.	dol.	dol.	dol.
1913 m.	71.25	16.97	12.31	15.63	12.93
					14.50

1920 m. kovo	1665.—	23.14	33.23	35.28	68.50	44.62
„ liepos	1740.—	40.54	39.80	51.25	64.64	46.40
„ spalį m.	1659.—	20.74	38.19	39.38	34.35	52.65
1921 m.:						
sausis	1659.—	25.52	42.62	26.48	26.88	34.23
vasaris	1659.—	27.04	37.02	25.28	25.40	31.58
kovas	1659.—	26.54	28.93	23.41	22.85	27.39
balandis	1509.—	23.75	23.36	20.87	21.95	25.84
gegužis	1484.—	23.82	25.34	21.84	23.80	25.43
birželis	1484.—	21.37	23.87	17.93	20.85	25.09
liepos	1484.—	19.37	23.70	17.60	16.90	25.09
rugpiūtis	1484.—	17.60	25.70	17.25	15.06	19.52
rugšėjis	1484.—	14.14	24.70	13.70	14.36	20.51

Kaip matome iš šios lentelės, Vokietijoje geležies rūdos gaminimas rugsėjo mėnesį skaitant aukso valiuta arba Amerikos doleriais buvo beveik 17% pigesnis negu prieš karą, nežiūrint į tai, kad skaitant markėmis tuo pačiu laiku išėjo beveik 20 kartų arba netoli 2000% brangiau negu buvo prieš karą. Tai gana įdomus reiškinys, juo labiau, kad Amerikoje tuo pačiu laiku visų trečdaliu, o Anglijoje dar net dvigubai geležies rūdos gamyba išėjo brangesnė negu buvo prieš karą — ir tai po to, kai dabar tik apie pusę tiek kainuoja negu buvo pereinamais metais. Tokia buvo padėtis rugsėjo mėnesį, kada vokiečių markė dar taip labai atpigusi nebuvo. Jei paskaityti lapkričio mėn. pirmosios pusės kursu, tai Vokietijoje geležies rūdos gaminimas išeis per pusę pigiau negu buvo prieš karą, nežiūrint kad dabar ir čia kainos pakilusios. O prieš karą, kaip matome, visose valstybėse geležies rūdos gaminimo išlaidos labai daug nesiskyrė ir Vokietijoje buvo dar kiek didesnės negu kitose valstybėse. Po šitokių davinų galima paabejoti, kas daugiau privalo rūpintis brangymečiu — ar vokiečiai ir kitos žemos valiutos valstybės, kur kainos 1500 — 3000% didesnės, bet iš tikrųjų 20 — 50% mažesnės negu buvo prieš karą, ar aukštos valiutos valstybės, kur kainos pakilusios tik 50 — 200%, bet jau iš tikrųjų pakilusios.

Kaip apgavingas yra šių dienų pas mus tariamas brangymetis ir kaip jo priežastys glūdi ne tikrame realinės vertybės pakilime, o tik taip rodosi dėl vartojamų pinigų vertybės nuopulimo, dar aiškiau matysime paėmę kitą pavyzdį tiesiog iš Lietuvos ir palyginsime tai su tuo pačiu pavyzdžiu Amerikoje, kurios dolerius žadama pas mus mūsų valiutos pagrindan dėti.

Imkime tipingiausią Lietuvos produktų rūšį — rugius, kuriuos kai kas taip pat mūsų valiutos pagrindan norėtų dėti. Prieš karą Lietuvoje rugių pūdas kainuoja perkant nuo ūkininkų apie 1 rublį, o didmenų kainomis iš pirklių šiek tiek daugiau. Kainojant aukso markėmis ir apskaitymo patogumo skaitykime lygiai 14 markių 100 kilogramų arba 6 pūdas perkant iš pirklių didmenų kainomis. Paskaičius doleriais išeina 3 d. 33 c. Amerikoje tuos pačius 100 kg. galima pirkti maždaug už 3 dol. 20. c. Toliau pradėdant 1920 m. sausio mėn. pirmomis dienomis skaitant rugius Lietuvos ir Amerikos vidutinėmis kainomis markėmis ir doleriais tų dienų kursu — gausime štai kokį įdomų vaizdą:

Rugių kainos 100 kg. markėmis ir doleriais:

IV lentelė.

	Lietuvoj		Amerikoj	
	markėmis	doleriais	doleriais	markėmis
Prieš karą	14	3.33	3.20	13.50
1920 m. I. pradž.	120	2.40	8.00	400
„ pusėj (VII. 1)	150	3.75	8.08	323
„ pabaigoj (XII. 31)	260	5.23	6.24	262
1921 m. pusėj	240	3.43	4.63	324
„ rugp.	260	3.03	4.25	340
„ lapkr. pr.	330	1.10	3.00	900

Jau tik paviršutinis žvilgsnis į šiuos skaičius rodo tiesiog į nepakenčiamą padėtį, kurioj mūsų ūkis dabar yra dėl vartojimo vokiečių valiutos. Amerikietis šiandien už savo 1 dol. Lietuvoj gali rugių tiek pat nusipirkti, kaip prieš karą už 3 d., nežiūrint kad pas mus rugių kaina išrodo beveik 24 kartus didesnė negu prieš karą. Ir vėl — Amerikoj norėdami savo pinigais rugių nupirkti mes turėtume tris kartus brangiau užmokėti negu Lietuvoj, nežiūrint kad rugių kaina skaitant doleriais ten dabar mažesnė negu prieš karą buvo. O koks didelis skirtumas, jei žiūrėti dolerio kurso kitimo! Ir tai tada, kada prieš karą ir pereitų metų pabaigoj už 100 markių beveik tiek pat buvo galima gauti rugių Lietuvoj, tiek pat Amerikoj. Aiškiau bus, jei mes Lietuvos ir Amerikos rugių kainas, buvusias prieš karą, prilyginsime 100-ai ir prisiziūrėsime jų kitimui skaitant doleriais ir markėmis:

Rugių kainos:

V lentelė.

	Lietuvoj		Amerikoj	
	markėmis	doleriais	doleriais	markėmis
Prieš karą	100	100	100	100
1920 m. pradž.	857	72	250	2956
„ viduryj	1071	112	252	2392
„ pabaigoj	1857	157	195	1933
1921 m. viduryj	1714	103	145	2385
„ rugp. m.	1857	99	133	2518
„ lapkr. pr.	2357	33	94	6666

Šita lentelė aiškiai rodo, kiek reikia dolerių arba markių už tą patį rugių kiekį Lietuvoj ir Amerikoj duoti mokant markėmis arba doleriais. O kadangi dolerius visomet buvo galima iškeisti į gryną auksą, tai čia ir matome rugių kainas „poperiaus“ ir aukso valiuta skaitant. Šita lentelė aiškiai rodo dar vieną dalyką—kad pati dolerio arba aukso vertybė toli gražu nėra pastovi nei vienoda,—kad pačioj Amerikoj dolerio vertybė, lyginant su rugiais, buvo daugiau ne 150% sumažėjusi ir kad Lietuvoj dolerio vertybė tris kartus didesnė ne prieš karą, nežiūrint kad šiaip visą laiką rodėsi, tarytum dolerio vertybė mažai keitėsi. Matome dar vieną dalyką—nuo pernai metų vasaros ligi šių metų vasaros Lietuvoj perkant rugius dolerio vertybė net buvo mažesnė negu prieš karą. Ką visa tai reiškia?

Lengviausias būtų atsakymas—kad tai dėl nenormalinių santykių—nes aukso kaina, paprastai sakoma, niekumet nesikeičia ir esą delto ir Lietuvoj

aukso arba Amerikos doleriais paremtą valiutą įvedus kainos nusistovėsia ir nesikeisia. Bet jau metus akį į kainas, kokios buvo ir yra Amerikoje, tuo jau matyti, kaip šita pažiūra yra paviršutinė ir klaidinga. Ne tik rugių, bet ir visų kitų daiktų bei produktų kainos Amerikoje buvo keleriopai—vienos mažiau, kitos daugiau—pakilusios, ir tik dabar vėl puola žemyn. Ir tai darėsi ne tik dabar, karo metais, bet ir anksčiau, ramiausiais laikais. Pagarsėjęs Amerikos finansų mokslininkas prof. Irving Fisher savo veikale „Stabilizing the Dollar“ įrodė (žiūr. pusl. 42 ir kt.), kad Amerikoje 1890—1914 metų tarpe kiaušinių perkamoji vertybė buvo pastovesnė negu aukso arba dolerių. Aš tyčia pamėginau rugius kainoti ne pinigais—ne markėmis ir ne doleriais, bet kiaušiniiais, ir tikrai pasirodė, kad ir Lietuvoje kiaušinių, vertybė pastovesnė negu Amerikos auksinių dolerių. Prieš karą perkant didmenų kainomis iš pirklių rugius ir kiaušinius reikėjo mokėti maž daug tiek pat už 100 kg. rugių kaip už 200—250 kiaušinių. Del patogumo ir dėl palyginimo jei skaityti, kad už 100 kg. rugių reikėjo mokėti 230 kiaušinių ir imant kiaušinius, kaip jie visą laiką Lietuvoje buvo ir yra pardavinėjami dabar, mes gausime štai kokį vaizdą:

100 kg. rugių kainoje:

VI lentelė.

	Lietuvoje		Amerikoje	
	markėmis	kiaušiniiais	doleriais	kiaušiniiais
Prieš karą	14	230	3.20	126
1920 m. pradžioj	120	220	8.00	120
„ viduryj	150	214	8.08	138
„ gale	260	217	6.24	—
1921 m. viduryj	240	218	4.63	143
„ rugp.	260	202	4.25	127
„ lapkr.	330	200	3.00	—

Dar ryškesnis bus vaizdas, jei imsime palyginamuosius, vad. indeksu skaičius.

Palyginamoji rugių kaina:

VII lentelė.

	Lietuvoje			Amerikoje	
	pinigais		kiaušiniiais	pinigais	kiaušiniiais
	mark.	dol.			
Prieš karą	100	100	100	100	100
1920 m. pradžioj	857	72	96	308	95
„ viduryj	1071	112	93	311	109
„ gale	1857	157	98	240	—
1921 m. viduryj	1714	103	99	178	113
„ rugp.	1857	99	90	124	101
„ lapkr.	2357	33	87	115	—

Kaip matome, rugiams kiaušinių kaina daug yra pastovesnė už dolerių kainą tiek Lietuvoje, tiek Amerikoje, nors Amerikoje ir kiaušiniai ne tokie pastovūs.

Ką visa tai rodo?—Pirmiausia tai, kad brangymečio priežasčių reikia eškoti ne pačių daiktų ar prekių pabrangime, bet vartojamųjų pinigų ver-

11.

tybės sumažėjime arba, kaip paprastai žmonės sako—valiutoje. O kad pinigų vertybė yra tikrai sumažėjusi, ir sumažėjusi ne tik mūsų auksinių ir vokiečių markių vertybė bet net ir galingųjų Amerikos dolerių, tai mes jau matėme iš pavyzdžių su geležies rūda, rugiais ir kiaušiniiais (žiūr. lent. III, VI, V, VI ir VII). Kad vaizdas būtų dar aiškesnis ir kad kiekvienas patsai galėtų arčiau prisiziūrėti, kur mes dabar su savąja valiuta stovime ir ko galime laukti iš vienos ar kitos rūšies valiutos reformos, paduodu dar keletą statistikos davinių, o pirmiausia—kaip vartojami pas mus pinigai, t. y. vokiečių markės buvo ir yra kurioj valstybėj vertinama.

Lentelė VIII.

Skaitant markėmis reikėjo mokėti prieš karą:

U ž 1921 metais.

	Prieš kar.	liep. m.	rugp.	rugs.	spalio lapkr. 15 d.	
Amerikos 1 dol.	4.20	76.62	84.51	104.91	149.75	260.23
Kanados 1 dol.	4.20	67.72	75.84	93.64	131.33	—
Anglijos 1 sv.	20.43	278.70	308.31	390.45	577.60	1037.95
Olandijos 100 fl.	168.74	2436.93	2613.70	3313.94	4950.00	9140.85
Švedijos 100 kr.	112.50	1614.31	1784.93	2284.54	3450.00	6053.90
Norvegijos „	112.50	1026.36	1100.91	1344.08	1815.00	3721.25
Danijos „	112.50	1212.90	1367.04	1850.77	2800.00	4820.15
Šveicarijos 100 fr.	81.00	1270.50	1417.28	1808.44	2880.00	4935.05
Ispanijos 100 pe.	81.00	980.74	1086.59	1365.38	1980.00	3471.50
Belgijos 100 fr.	81.00	588.25	635.07	753.31	1072.50	1828.15
Prancijos 100 fr.	81.00	599.76	653.48	764.71	1085.00	1893.10
Italijos 100 lir.	81.00	349.50	362.14	443.62	595.00	1088.90
Serbijos 100 din.	81.00	200.71	196.98	202.52	247.78	
Rumunijos 100 lei.	81.00	106.40	104.51	98.24	115.00	
Bulgarijos 100 lv.	81.00		69.58	74.75	93.00	
Grekijos 100 dr.	81.00	425.50	466.28	540.15	612.64	
Suomijos 100 mk.	81.00	125.91	125.23	145.76	219.00	507.45
Estijos 100 rb.	81.00				19.53	
Latvijos 100 rb.	216.00			27.41	17.86	
Lenkijos 100 mk.	100.00	4.03	3.82	2.38	3.55	6.80
Čekijos 100 kre.	85.06	99.89	102.35	120.92	160.00	278.70
Austrijos „	85.06	10.54	9.79	9.52	8.00	9.13
Vengrijos „	85.06	25.16	21.71	19.83	22.00	24.97
Caro rubliai 100	216.00			14.00	12.00	
Dūmos 100 rub.	216.00			4.62	4.50	

Iš paduotosios lentelės aiškiai matyti, kaip toli gražu ne lygiai nukrite arba pabrangę įvairių valstybių vienodos vertybės pinigai. Dar aiškiau tai bus matyti, jei imsime tuos pačius pinigus ir jų vertybės keitimą išreikšime ne absoliutiniais skaičiais, bet procentais.

Lentelė IX.

Pinigų vertybė lyginant su marke ir skaitant procentais.

	1920 metais.		1921 metais.					
	sausis	birželis	sausis	liepos	rugpiūt.	rugs.	spal. 5 d.	lap. 15 d.
Amerikos dol.	1169	919	1775	1824	2007	2499	3167	6212
Kanados dol.	—	—	—	1612	1807	2231	3128	—

Anglijos sv. st.	924	744	1270	1364	1509	1911	2824	5085
Olandijos flor.	1111	836	1367	1444	1549	1964	2933	5417
Švedijos kron.	948	729	1317	1434	1587	2031	3036	5381
Norvegijos kr.	927	607	1022	912	979	1195	1613	3308
Danijos kr.	856	568	1012	1078	1215	1645	2489	4284
Šveicarijos fr.	1099	859	1389	1568	1750	2233	3556	6093
Ispanijos „	—	—	—	1211	1341	1686	2444	4284
Belgijos „	584	377	561	726	784	930	1324	2257
Prancijos „	565	367	533	740	807	944	1339	2333
Italijos „	457	284	311	431	447	548	735	1344
Serbijos „	—	—	—	248	243	250	306	
Rumunijos „	150	99	115	131	129	121	142	
Bulgarijos „	—	—	—	—	86	92	115	
Grekijos „	—	—	—	525	576	667	756	
Suomijos „	184	271	277	155	154	180	270	626
Estijos „							24	
Latvijos rub.						13	8	
Caro „						6,5	5,6	
Dūmos „						2,1	2,1	
Lenkijos markė				4	3,8	2,4	3,6	6,8
Čekijos kron.	97	100	95	117	120	142	188	328
Austrijos kr.	31,6	32	20	12,4	11,5	11,2	9,4	10,7
Vengrijos kr.	39	26	14,8	29,6	25	23	26	29

Iš šitos lentelės visai aiškiai matyti, koks milžiniškas perversmas įvyko viso pasaulio valiutos santykiuose ir kaip nelygiai atskirų valstybių pinigų vertybė kainojama. Juk einant šio apskaitymo dėsniais reikia turėti galvoje, kad prieš karą visų čia pažymėtų pinigų vertybė buvo lygi, t. y. prilygo 100. Ir dabar matome, kad lyginant su marke arba su auksinu vienu pinigų vertybė daugiau ne 6000% brangesnė (Amerikos, Šveicarijos), kitų tik 1000—4000% pakilusi, kitų vėl vienu antru šimtu proc., o yra visa eilė valstybių, kur net ir lyginant su marke jų valiuta turi tik 2—20% prieš karą buvusios arba normalinės savo vertybės. Lentelė taip pat rodo, kad pinigų vertybės keitimas toli gražu nevienodai plėtojos.

Šita lentelė gerai parodo atskirų valstybių pinigų vertybės keitimasi lyginant su marke, bet dar nematyti, kaip aukštos valiutos *savąja* vertybė keitė. Tai galima matyti iš šios lentelės.

X lentelė.

Šveicarijoje frankais buvo mokama:

	Vokietijos 100 mk.	Prancijos 100 fr.	Italijos 100 l.	Olandijos 100 g.	Amerikos 1 dol.	Anglijos 1 sv. st.
Prieš karą	123.46	100.—	100.—	208.32	5.18	25.22
1919 m. XII—29.	11.40	52.—	41.9	208.32	5.57	21.10
1920. I—26.	6.37	44.62	—	209.—	5.54	19.90
1921. I—1.	8.95	38.60	22.75	206.25	6.58	23.20
„ II—1.	9.50	43.25	22.50	211.50	6.26	24.—
„ III—1.	9.72	43.15	22.—	206.50	6.03	23.40
„ IV—1.	9.20	40.30	22.61	199.—	5.77	22'61

"	V— 2.	8.32	43.95	27.22	200.—	5.69	22.67
"	VIII— 1.	6.80	45.90	25.92	186.—	6.10	21.84
"	VIII—15.	5.35	40.10	24.45	186.25	5.91	21.48
"	X— 1.	4.75	41.10	24.80	184.—	5.77	21.25
"	XI— 1.	3.02	40.25	22.25	184.75	5.44	21.44
"	" — 3.	2.70	39.62	21.75	184.25	5.38	21.18
"	" — 7.	1.90	39.55	22.40	185.25	5.36	21.15
"	" —11.	1.80	38.50	21.65	184.25	5.30	20.90
"	" —15.	2.07	38.70	22.40	184.25	5.29	21.05
"	" —21.	1.92	38.40	22.10	187.—	5.31	21.25
"	" —23.	1.90	37.66	21.87	187.75	5.31	21.19
"	" —25.	1.85	36.80	21.52	188.25	5.26	21.02

Šita lentelė, kaip matome, yra be galo įdomi pirmiausia dėlto, kad iš jos matyti, jog net gryno aukso valiuta dabar be galo svyroja. Taip mes žinome, kad ne tik Šveicarijoje, bet ir Olandijoje, ir Amerikoje, ir Anglijoje visą laiką buvo ir dabar tebėra gryno aukso valiuta. Dar daugiau: Šveicarijos popieriniai pinigai dabar yra padengti tik apie 70% aukso fondu, kai Anglijos apie 102%, o Amerikos — 115%. Tiesa, Amerikos pinigai apie 2% aukščiau vertinami negu prieš karą, bet 1919 m. gale jie buvo vertinami beveik 8% daugiau negu prieš karą, o šių metų pradžioje už Amerikos dolerį buvo mokama 6.58 fr., t. y. visais 27% daugiau negu prieš karą, ir mes matome, kad nuo to laiko Amerikos dolerių vertybės, lyginant su Šveicarijos frankais, visais 25% sumažėjo. Anglijos pinigai, kurie taip pat visą laiką pilnai buvo padengti auksu ne mažiau kaip 100%, buvo nuo kelių ligi keliolikos procentų mažiau vertinami negu prieš karą, ir pav. lapkr. 25 d. jų vertybė buvo 12,3% mažesnė. Olandijos pinigai yra padengti tik apie 60% aukso, bet jie Šveicarijoje dabar daugiau vertinami negu Anglijos pinigai, kurie padengti visu 100% (lapkr. 25 d. nepilnais 9% mažiau ne prieš karą), o buvo laikas (šių metų vasario mėn.), kada jie buvo vertinami beveik 3% daugiau negu prieš karą. Kaip visus šituos tariamus prieštaravimus suprasti ir paaiškinti? Ir kaip eiti prie valiutos reformos, jei nėra jokios garantijos ir kad net aukso valiuta svyruoja — net žymiai svyruoja, ir kad tokios mažiukės valstybės, kaip Šveicarija, pinigai daugiau vertinami nežiūrint į tai, kad jie yra laiduoti mažesniu aukso procentu negu kitų valstybių — net didelių valstybių pinigai?

Kad šitie visi klausimai būtų aiškūs ir suprantami, pirmiausia gera sau pasiaiškinti, kas tai yra pinigai ir kokia jų reikšmė valstybės ir visuomenės gyvenime.

3. Keletas pagrindinių žinių apie valiutą ir pinigus.

Tiek brangymečio, tiek valiutos reformos klausimai žmoniją ne pirmą kartą vargina, ir nereikia manyti, kad tik mes esame tokie nelaimingi. Kiekvieną didesnę karą sekavo kainų ir pinigų vertybės pervesmai ir tekdavo eiti prie mažesnės ar didesnės valiutos reformos, kad tuo būdu sekusių geriau reikalingų gyvenimui produktų bei dirbinių kainos reguliuoti. Ne vieta čia pinigų ir valiutos istorijai piešti. Bet mes jau turėjome progos matyti, kad dabar pas mus tariamas brangymetis gali viena diena pavirsti didžiausio pigumo metu, jei imti tiek produktus bei dirbinius, tiek patį darbą bei

atlyginimą kainoti ne mūsų vartojamais popieriniais pinigais, bet auksu arba šiaip tikrą vertybę turinčiais produktais (mes matėme, kad pav. kiaušinių perkamoji vertybė yra pastovesnė net už aukso pinigų vertybę). Kaip išeiti iš šito užburto rato ir kur ieškoti kelio mūsų valiutos reformai?

Pirmiausia—kas tai yra valiuta? Valiuta — italų žodis (valuta, pranc. valeur, angl. — value) — visai nėra tas pat, kas pinigai, o vien tiktai pinigų vertybė — ir tai priimtąja praktika, tuo žodžiu reiškiamą pinigų vertybę tada, kada pinigai perkami—parduodami, t. y. keičiami kitais pinigais. Delto valstybės leidžia ne „savo valiutą“, o tik savo pinigus, kurių valiuta, t. y. vertybė pareina nuo daugelio veiksnių ir priežasčių, apie kurias vėliau pakalbėsime. Galima kalbėti apie savo valiutos, t. y. savo pinigų vertybės reformą. Tai daroma tada, kada arba einama prie visai naujos pinigų sistemos arba — kada dirbtiniu būdu, neliečiant pačių pinigų, keičiama tiktai jų vertybė. Tuo būdu ir pas mus valiutos reforma gali dviem keliais eiti: 1) galima vartojamų pinigų vieneta palikti tą patį, o tik jų vertybę, t. y. valiutą pakeisti atskiriant nuo vokiečių markės ir 2) pakeisti ir patį vieneta ir išleisti savus pinigus visai kitos normalinės valiutos. Einant pirmuoju keliu visai nereiškia, kad pas mus vartojamieji pinigai turėtų vadintis arba būti panašūs į vokiečių markes arba į dabartinius „ostus“. Vardas ir išvaizda gali visai kitos būti, bet pasiliktu tik ta pati sistema, t. y. normaliniu laiku, kai prieitume prie aukso valiutos, mūsų pinigų vienetas (auksinas ir kt.) turėtų tiek pat gryno aukso, kiek ir vokiečių markė. Einant Vokietijos pinigų mušimo įstatymu, iš vieno kilogramo gryno aukso turi būti išmušta 279 dešimtmarkiai, arba auksinių pinigų 2790 markių vertybės. Už 81 auksinę markę išleisus galima išmušti visą 100 prancūzų ar šveicarų frankų, o iš 2043 (2042,9) auksinių markių galima padaryti 100 Anglijos svarų. Sutarpinus 100 buv. Rusijos auksinių rublių buvo galima tuojau suleidus turėti 216 (216,011) vokiečių auksinių markių. O padaryti 100-ai Amerikos dolerių, reikėjo sulydinti 420 (419,8) auksinių markių.

Tai ir yra tikroji, normalinė pinigų valiuta, ir prieš karą, kol popieriniai pinigai buvo leidžiami tik mokėjimų — kredito operacijoms palengvinti, visumet už 216 markių buvo galima gauti 100 rublių, už 420 markių — 100 dolerių ir t. t., nes tiek popierines markes, tiek rublius bei dolerius beveik visumet buvo galima auksu pakeisti, o už gautąjį auksą bet kur ką norint gauti. Ir dabar mes eidami prie savo valiutos reformos galime pasirinkti bet kurio didumo savo pinigams vieneta ir kaip norime, taip galime juos pavadinti, bet mūsų pinigų valiuta, t. y. vertybė pareis nuo aukso vertybės tik tada, jei pasirinktieji ir paleisti apyvarton pinigai kiekvieną valandą be jokių trukdymų bus galima auksu paversti arba kitomis negendamosiomis vertybėmis pakeisti.

Nuo ko pareina valiutos aukštumas arba žemumas? Pinigų vertybė arba valiutos aukštumas bei žemumas pareina nuo tų pačių veiksnių, kaip ir kiekvieno kito produkto ar dirbinio kainos. Dalykas bus aiškesnis, jei mes paimsime paprastą gyvenimo atsitikimą. pav., jei ūkininkui prireikia pinigų, tai jis eina pas kaimyną ar į banką, užstato savo žemę ir gauna pinigų. Ūkininkui, kuris turi savo žemės ar šiaip žmogui, kuris turi negendamo ar nekilnojamojo turto, pasiskolinti pinigų ir ilgesniam laikui gana lengva, nes skolintojas yra tikras, kad paskola atgaus. Visai kitaip preky-

boj. Čia paskolos duodamos tik trumpam laikui ir žymiai didesniais procentais, nes daugiau yra riziko. Žemės paskolos arba įkeičiamuosius lakštus visumet galima rinkoj kaip tikrus pinigus parduoti be jokių tolymesnių laidų (Žinoma, jei lakštai išleisti visų reikalingų taisyklių prisilaikant), o paprastus vekselius parduodant reikia arba asmeninio pasitikėjimo arba laidavimo tokių žmonių, kuriems pasitikima arba kurie gali savo turtu atsakyti. Šitie du pavyzdžiai ir rodo skirtumą tarp popierinių pinigų, kuriuos kiekvėiną valandą galima auksu ar kita vertybe paversti, ir tokių pinigų, kurių kita vertybe pakeitimas visai neaptikrintas. Žemės paskolos lakštai arba vekseliai, kurių išmokėjimas nekilnojamuoju ir nykstančiu turtu aptikrintas, niekuomet savo vertybės negali nustoti, nes jų neišpirkus galima įkeiči stoji žemė parduoti ir tuo būdu paskolintieji pinigai atsiimti. Visai kitaip su paprastu vekseliu, ypač jei jisai yra duotas žmogaus, kuris jokio turto neturi. Tokiam žmogui mirus ar dėl kitų priežasčių negalint arba nenorint atiduoti, gali toksai vekselis tik tiek vertybės turėti, kiek yra vertas patsai popierius.

Valstybės leidžiami popieriniai pinigai — tai jos duoti vekseliai, tuo tik skirtumu, kad valstybė gali priversti piliečius savo duodamus vekselius imti ir nemoka už juos jokių palūkanų. Tol, kol valstybė leidžia tik tiek popierinių pinigų, kiek ji gali visumet auksu ar kitomis tikromis vertybėmis pakeisti. t. y. duotą vekselį pilnai ir be jokių trukdymų išmokėti, tol jos pinigų vertybė arba valiuta yra ir bus tokia, kaip išanksto nustatyta. Bet jeigu valstybė turi per mažą auksą, o kitų atliekamų ir tam reikalui paskirtų vertybių taip pat neturi, tai niekas neprivers popierinius pinigus imti lygiai su auksu, o jei kas tokiais atsitikimais ir ima popierinius pinigus, tai reikalauja jis jų daug daugiau, kad tuo būdu savo riziką sumažintų. Pavyzdžiui, jeigu šiandien už 100 markių joks amerikonas neduos 23 dol. 82 centų, kaip buvo prieš karą, net nenori duoti 23 centų, ir tai tik dėlto, kad niekas netiki, jog vokiečiai savo visus popierinius pinigus galėtų kada nors numatomu laiku auksu pakeisti ir kad už 100 markių dabar niekas nenupirks to, ką galima už 23 dolerius nupirkti. Valiuta arba pinigų vertybė visumet nusistato tais pačiais dėsniais, kaip ir kiekvienos kitos prekės, ir skirtumas tas tėra, kad auksas, kuriuo dabar beveik visų valstybių valiuta pagrindžiama, *savosios* vertybės taip dažnai nekeičia, kaip kiti produktai ar prekės.

Del ko aukso valiuta yra tinkamiausia? Valiuta arba pinigų vertybė gali būti pagrindžiama ne vien auksu, bet ir bet kuria kita vertybe. Juk žmonės auksu negyvena, o reikia maisto, drabužių ir kt. Ir prieš karą dar ne visose valstybėse aukso valiuta buvo nustatyta, o senovėje nebuvo nei vienos valstybės, kur vien aukso valiuta būtų. Pirmieji žmonės įvairius daiktus kitais daiktais vertindavo, o buvo tautų ir žmonių, kur pinigų vieton avimis ar kitais gyvuliais atsilygindavo, kitur — kailiais, ragais, dėžėmis ir t. t. Vėliau, arba ten, kur vario, geležies ar kitų daiktų vertybė įkainodavo šių metalų gabalus — tam tikro didumo ar svorio — vartodavo pinigų vieton. Bet visus šituos pinigus ir net patį sidabrą pamažu išstumė auksas. Priežastys aiškios. Pirmiausia — auksas yra gražus, negendaš, nerūdijąs metalas, kuris tinka daugeliui naudingų dalykų, neskaitant jau papuošalų (tai, kas gražu ar žmonėms pasipuošti tinka, visumet lengviau parduoti galima). Toliau — aukso nėra ir negali būti labai daug, ir kiekvienais metais jo iš

kasama maždaug tas pats arba artimas kiekis (600—700 tūkst. kilogramų). Trečia — auksas brangus ir laikant per daug vietos neužima ir delto jo laikymas tiek daug išlaidų nereikalingas, Ketvirta — auksas lengvai tarpinamas ir apskritai iš jo labai lengva bet kas padaryti. Galima dar ir daugiau auksą gerų ypatybių priskaityti, iš kurių svarbiausia kad auksą, apskritai imant, dar niekur nėra per daug ir visai nematyti, kad greitai jo per daug kur nors galėtų būti. Šitos čia minėtos ir neminėtos ypatybės ir padaro auksą, kaip atsiskaitymo prekę arba pinigą, beveik nepakeičiama kuo kitu. Juk galima ir rugių arba kitų produktų valiutą turėti, kaip ir pas mus p. Morauskis siūlo. Bet kiek sunkenybių su tokia valiuta būtų? Išivaizduokit kad ir atsitikimą, kuris šiemet, rugių valiutai esant, galėjo būti. Pirmisiai septyniais mėnesiais mūsų užsienio prekyba turėjo apie 150 mil. pasyvo. Tai dar nereiškia, kad tiek pasyvo ir ligi metų galo būtų, arba kad užsienių prekybos pasyvas jam rodytų ir atsiskaitymo pasyvą, — bet kartais ir taip gali atsitikti. Ir įsivaizduokit, kad mes jau nieko daugiau neturime išvežti, ir toksai užsienio prekybos balanso arba bendro atsiskaitymo pasyvas mums reikia išlyginti, nes kitaip mūsų valiuta tuojau nukristų. Atsilyginant auksu reiktų į užsienius išvežti, einant šių dienų kainomis, apie 1,5—2,0 mil. auksinų markių arba apie 600—800 kilogramų auksa. Tai būtų ne daugiau kaip 40—50 pūdų, ką būtų galima išvežti be didelių sunkumų ir niekam nežinant. Bet norint rugiais atsilyginti, reiktų mažiausia 200 tūkst. pūdų, skaitant vieną pūdą po 50 auks. Kiek kainotų tada išvežimas? Ir ką žmonės imtų kalbėti, kai pamatytų iš sandėlių tiek daug „valiutos“ vežant? Pagaliau, kiek reiktų išleisti pačiam rugių valiutos saugojimui kiek pelės suestų ir t. t.? Be to, kiekvienų metų derliaus kitėjimas keistų ir valiutą.

Kas tai yra pinigų ar valiutos „infliacija“? Dažnai kalbama, kad pinigai ar valiuta dėl „infliacijos“ atpinga (inflation) ir daugelis tuo žodžiu vadina popierinių pinigų didesnį, negu nustatytą, išleidimą. Bet tai yra taip pat klaidinga, kaip pinigų neskyrimas nuo valiutos. Infliacija — lietuviškai geriau tiktų pavadinti išsiplėtimu ar praskydimu, žiūrint, kuriomis aplinkybėmis infliacija yra ištikusi. Tiesa — popierinių pinigų be saiko spausdinimas sudaro infliaciją, nes jų atsiranda daug daugiau, negu paprastai, būna, niekas jų taip nebrangina ir dėl to kitų produktų bei dirbinių kainos pradeda kilti — ne del to, kad jų vertybė būtų padidėjusi, o pinigų vertybė sumažėjusi, bet del to, kad daugiau pinigų turint, niekas jų taip nebrangina ir kiekvienas perka bet ką, kad ir ne būtina reikalinga ir moka daugiau, negu paprastai mokėtų. Bet pinigų infliacija būna ne tik tada, kada vieni popieriniai pinigai apyvartoj būna, bet ir tada, kada auksa valiuta po senovei pasilieka. Geriausią pavyzdį mes dabar turime Amerikoje, kur auksa valiuta po senovei yra ir auksa yra dar daugiau negu popierinių pinigų — ir ten matome pinigų perkamosios vertyvės sumažėjimą šimtais procentų.

4. Pinigų vertybės sumažėjimo priežastys.

Jei teisingas yra dėsnius, kad pinigų vertybė nusistato tais pačiais dėsniais, kaip ir visų kitų produktų bei prekių, tai jų vertybės arba valiutos atpigo priežastys savaime pasiaiškina. Delko kartais pabrangsta, kartais atpinga kai kurios prekės arba produktai? Priežasčių gali įvairių būti. Arba

daugiau atsiranda pirkikų, negu paprastai — ir tada produktų ar prekių permažai esant jų turėtojai, teisingiau patys pirkikai, besivaržydami pakelia kainas, arba tada, kada per daug prekių ar produktų rinkoj būna (pav. daugiau uždera, daugiau ne paprastai prigaminta — arba pirkikai sumažėja), — tada tie, kurie prekių neturi kur dėti, patys kainas sumažina, kad daugiau pirkikų priviliotų. Ar yra davinių, kurie rodytų, kad su pinigais tas pat yra atsitike? — Pažiūrėkim.

XI lentelė.

Pinigų kiekis atskirose valstybėse.

		Metalo	Popierinių	Iš viso
<i>Vokietijos</i>	(milijard. mark.):			
	1914 m. vidur.	1,63	2,41	4,04
	1918 m. gale	2,28	27,46	29,75
	1920 m. gale	1,10	89,90	91,00
	1921 m. geg. pr.	1,10	94,09	95,19
	" " spal.	1,04	102,28	103,32
<i>Anglijos</i>	(milijon. sv.):			
	1914 m. vid.	39,60	29,53	69,13
	1918 m. gale	79,96	70,19	150,17
	1920 m. gale	128,26	132,85	259,11
	1921 " geg. pr.	128,36	128,77	257,13
	" " lapkr. pr.	128,42	125,14	253,56
<i>Amerikos</i>	(milijon. dol.):			
	1918 m. gale	2090	2685	4772
	1920 m. gale	2056	3345	5401
	1921 " geg. pr.	2343	2982	5325
	" " spal. gale	2786	2404	4190
<i>Prancijos</i>	(milijon. fr.):			
	1914 m. vidur.	3731	5811	9542
	1918 " gale	5486	31055	36541
	1920 " gale	5500	37902	43402
	1921 " geg. pr.	5518	38833	44351
	" " spal. gale	3854	37522	41376
<i>Italijos</i>	(mil. lirų):			
	1914 m. vidur.	1222	1557	2779
	1918 " gale	1276	9223	10499
	1920 " gale	1339	15437	16776
	1921 " geg. pr.	1338	14485	15821
	" " spal. gale	1366	14322	15688
<i>Šveicarijos</i>	(miljon. fr.):			
	1914 m. vidur.	189	316	505
	1918 " gale	3964	922	4886
	1920 " gale	543	1024	1567
	1921 " geg. pr.	543	917	1460
	" " gale	655	903	1558
<i>Olandijos</i>	(milijon. guld.):			
	1914 m. vidur.	163	316	479
	1918 " gale	690	1057	1747

1920	"	gale	636	1072	1708
1921	"	geg. pr.	606	1083	1689
"	"	rugs. gale	616	999	1615

Šita lentelė būtų galima plėsti kiek norint ir kurioms norint valstybėms — vaizdas visur tas pats: visose valstybėse pinigų kiekis keleriopai ar net kelesdešimtis kartų padidėjo, tik vienoje valstybėse didesnis procentas popierinių pinigų, o kitose aukso. Patartina palyginti šios lentelės davinius su dabartinių ir produktų kainų daviniais (I ir II lent.). Palyginus aiškiai matyti, kad labiausia viskas yra pabrangę tose valstybėse, kur daugiausia pinigų yra padaugėję, ir mažiausia ten, kur pinigų mažiau išleista. Taip, Vokietijos dabar yra pinigų apie 25 kartus daugiau negu prieš karą buvo — ir apie tiek pat yra perkamieji dalykai pabrangę. Anglijoje pinigų yra padaugėję mažiau negu keturis kartus — ir kainos tik apie 2 — 3 kartus pakilusios. Panašiai eina ir kitose valstybėse. Metasi į akį dar vienas dalykas: kad kainos pradėjo kristi kaip tik tuo metu ir tose valstybėse, kur vartojamųjų pinigų kiekis pradėta mažinti. 1920 metais Amerikoje, Anglijoje, Šveicarijoje ir kai kuriose kitose valstybėse sąmoningai ir nesąmoningai dalis pinigų sumažinta ir dar dabar mažinama ir kaip tik tose valstybėse tuo laiku pradėjo kainos mažėti. Iš šios lentelės nematyti, bet Vokietijoje savo laiku prasidėjęs kainų puolimas taip pat kaip tik supuolė su popierinių pinigų sumažėjimu (auksas ir be to sumažinta).

Naivu būtų matyti, kad pinigų vertybės sumažėjimo priežastis yra vien jų padaugėjimas. Jei tik ši viena pinigų vertybės sumažėjimo priežastis būtų, tai būtų lengva ir brangymetis pašalinti ir valiutos reforma padaryti, — reikėtų tik atatinkamai pinigų kiekis sumažinti. Kai kurios valstybės, kaip matome, tuo keliu jau pradėjo ir eiti ir šokių tokių vaisių pasiekė. Bet dar toli gražu ne viskas. Negalima užmiršti, kad karo metais daugybė reikalingų žmonių gyvenimui produktų bei dirbinių sunaikinta, dėl karo mažiau buvo ir produkuota, taip kad kai kurių produktų bei šiaip gėrybių yra dabar per maža, dėlto jų kainos ypač daug pakilusios. Tiesa, ir žmonių skaičius karo metais sumažėjo, dėlto kai kurių produktų ganėtinas kiekis ir net perteklius daug greičiau pasirodė, negu daugelis tikėjosi. Pavyzdžiui, žemės ūkio produktų tuose kraštuose kur dirbama yra pakankamai ir mes matome, kad pav. ne tik Lietuvoje, bet ir Amerikoje kai kurių žemės ūkio produktų kainos dabar jau yra žemesnės negu buvo prieš karą (aukso valiuta skaitant). Bet kitų produktų ir ypač kai kurių dirbinių dar trūksta, ir jų kainos dar negali atpigti. Ypač negalima užmiršti Rusijos, kuri prieš karą pasaulio rinkoje svarbų vaidmenį atliko žaliosios medžiagos tiekdamas ir pramonės dirbinių imdamas. Rusijos išėjimas iš pasaulio rinkos skaudžiai jaučiamas ypač išsiplėtojosios pramonės kraštuose, ir dėlto kainos bei pinigų vertybė taip pat negali į normalines vėžes ateiti. Tuo ir paaiškinama šiaip gana keista aplinkybė, kad ne visi produktai ir ne visi dirbiniai buvo ar tebėra vienodai pabrangę ir ne visi vienodai pinga. Dėlto ir kiaušiniai tur būt, kaip anksčiau matėme, taip patvariai savo vertybę išlaiko, nes tai produktas, kurio beveik visumet maždaug tiek pat būna, o jei ir ne, tai dėlto jų vertybės vistiek per daug nekinta, nes jei per daug pabrangsta, tai žmonės tiek neperka, nes gali lengvai ir be kiaušinių apsieiti, o jei labai atpinga — tai kaip maistinga ir skanų maisto produktą daugiau pradeda

pirkti ir tuo jų kaina savaime pakyla. Žodžiu, nereikia žiūrėti į pinigus kaip į kokią ypatingą prekę, kurios vertybė visumet turi būti lygi visoms, prekėms drauge, bet kaip į paprastą, kurių vertybė lyginant su kitomis prekėmis arba produktais nusistato lygiai taip pat, kaip ir tų pačių prekių arba produktų savo tarpe. Ar ūkininkas, norėdamas įsigyti kirvį arba kokią mašiną moka pinigais arba savo ūkio produktais — jam vistiek, kad tik jis tą pačią prekę gauna už tiek pat, kiek jam užmoka parduodamas tam tikrą kiekį savo ūkio produktų.

Tuo pinigų vertybės kilimo ar puolimo priežastis būtų galima laikyti paaiškintomis, jei perkant — parduodant reikalas reikėtų turėti tik savo krašte arba toje pačioje valstybėje ir jei būtų galima apsieiti be užsienio prekybos. Bet prekiaudami su užsieniais mes susiduriame su vadinamosios valiutos nepastovumu. Tai yra tas pat, kas pinigų vertybės mažėjimas ar didėjimas, t. y. kainų puolimas arba kilimas šalies viduje, tik čia visa kas daug painiau išeina ir ne taip lengvai pastebima. Pasistenkim į visą tą procesą įsižiūrėti. Kas atsitinka, pavyzdžiui, jei iš Lietuvos išvežama į Angliją ir parduodama linai ar kiaušiniai? — Tas pat, kas atsitinka, kai ūkininkas savo linus ar kiaušinius nuveža į miestą ir pirkliui parduoda. Atiduodama produktai ir gaunama pinigų. Skirtumas tik tas, kad čia už gautuosius iš pirklio pinigus tuojau galima nieko nelaukiant ką norint ar kas reikiant nusipirkti ir jais atsiskaityti, tuo tarpu parduodant svetimos valstybės pirkliui reikia arba gautuosius svetimos valstybės pinigus pačiam iškeisti arba reikalauti, kad pirklys patsai pas mus vartojamais pinigais mokėtų, nes Anglijos ar kitos kurios svetimos valstybės pinigais, jei jie įstatymo keliu nėra leidžiami vidaus atsiskaitymo ženklui naudoti, negalima namie nei mokesčių mokėti, nei šiaip nieko nupirkti.

Dabar eikim toliau. Jei kuris ūkininkas kuriais metais turi per mažą javų parduoti, kad visus savo ūkio reikalavimus galėtų patenkinti, jam nieko daugiau nelieka, kaip arba nuo kai kurių ne taip būtinų reikalavimų atsisakyti ir palaukti kitų metų, kada gal geresnis derlius ar didesnės kainos duos galimybės visus reikalavimus patenkinti — arba jei būtinai jau ko reikia ir apsieiti negalima — kito kelio nelieka, kaip pasiskolinti, o skolinant — mokėti palūkanas. Tas pat ir valstybių santykiuose. Jei valstybei ir jos piliečiams reikia daugiau iš kitų valstybių pirkti, negu patys gali savo produktų ar dirbinių toms valstybėms parduoti — lieka viena iš dviejų: arba dalies reikalingų dirbinių atsisakyti ir nepirkti arba patiems daugiau pasirūpinti išvežti arba kaip nors kitaip atsilyginti. Tas „kitoks“ atsilyginimas gali įvairiausiais keliais eiti — kad tiktai pinigų apyvartos balansas būtų išlygintas. Galima daryti, kaip paprastas ūkininkas daro — paskola užtraukti ir už tai mokėti palūkanas. Galima atidirbti — ir tai ne tik namie, savo valstybėje bet ir svetur savo darbą parduodant. Mūsų amerikiečiai, kurie į tėvynę savo uždarbį parsiuožia arba pareidami parsineša, esmėje atlieka tą patį, ką ir ūkininkai arba pramoninkai, kurie savo produktus bei dirbinius į užsienius parduoda. Taip pat svetimžemiai, kurie į Lietuvą atvažiuodami ar pravažiuodami ką nors Lietuvoje perka ar šiaip pinigus leidžia del valiutos padaro tą patį, ką ir pirkliai ar ūkininkai savo prekes ar produktus į tas valstybes parduodami; tik čia dar didesnis pelnas, nes svetimžemiai Lietuvoje būdami ir čia pirkdami turi užmokėti ir už visus patarnavimus. Valstybės, kurios savo laivais kitų valstybių prekes vežioja arba kurių piliečiai sveti-

mose valstybėse turi kapitalų idėję ir už juos palūkanas arba pelno dalį gauna, — vis tai netiesioginiu būdu savo užsienių prekybos balanso aktyvą didina, ir valstybės, kurios viso šito neturi, kurios priverstos svetimų valstybių piliečio darbu ar jų kapitalais naudotis — tokios valstybės savo užsienių prekybos balanso aktyvą mažina. Del to nereikia manyti, kad didesnis išvežimas negu įvežimas jau savaime rodo didesnį valstybės turtingumą arba geresnį užsienių prekybos balansą ir tuo pačiu geresnę valiutos padėtį, lygiai kaip didesnis įvežimas savaime dar visai nėra rodo valstybės neturtingumo ar jos prekybos balanso ir valiutos blogos padėties. Dažnai gali visai priešingai atsitikti — neturtinga valstybė gali būti verčiama daugiau išvežti, kad savo skolas svetur padarytas ar jų palūkanas apmokėtų arba svetimų valstybių padarytus kitus patarnavimus atlygintų. Bet jei ne didesniu eksportu, ne kitais darbais bei patarnavimais užsienių prekybos balanso išlyginti negalima — nieko daugiau nelieka, kaip dalį aukso fondo atiduoti arba paskolą užtraukti ir už tai mokėti palūkanas. Ir viena ir antra priemonė, ligi viskas išsilygina, daugiau ar mažiau neigiamai atsiliepią į valiutą. Ir juo su kuria valstybe prekybos bei atsiskaitymo balansas nelygusnis — juo didesnis svyravimas ir skirtumas tų valstybių valiutose. Delto ir matome tokius didelius svyravimus net grynai aukso valiutose.

5. Kai kurie sumanymai bei mėginimai brangymečiui ir valiutos pigumui bei nepastovumui pašalinti.

Kaip visas brangymetis yra ankštai surištas su pinigų vertybe arba valiutos reforma, taip ir sumanymai bei mėginimai, taikomi vienam iš tų reiškinių, liečia ir antrąjį. Tai jau matėme begvilvendami brangymečio ir valiutos pigumo bei nepatvarumo priežastis. O pažinę priežastis savaime turime pamatyti ir kelius patiems reiškiniams pašalinti. Nes jei kurių dirbinių ar produktų kainos yra pakilusios tiktai delto, kad jų dabar yra per maža, arba kad daugiau reikalaujama negu paprastai būdavo, tai nieko daugiau nelieka daryti, kaip stengtis jų kiekis padidinti arba reikalavimai sumažinti. Kokių nors produktų ar dirbinių kiekį padidinti galima tik daugiau jų gaminant — ir čia kito kelio nėra. Bet reikalavimus sumažinti galima ir kitokiais būdais (pav. patiekiant kokį nors substitutą, atsisakant nuo didesnio pareikalavimo). Ir čia labai daug rinktis nei galvoti nėra ko — reikia tik žiūrėti, kuri tų priemonių yra tinkamesnė ir gali greičiau reikalingo tikslo pasiekti. Bet didžiama dirbinių ir produktų — bent tų, kurie daugiausia Lietuvoj gaminami arba Lietuvai reikalingi — dabar yra pabrangę tiktai delto, kad patys pinigai mažiau vertinami. Reiškia — norint pašalinti brangymetis — reikia eiti prie reformos vartojamų pas mus pinigų arba valiutos. Bet kaip prie to prieiti ir kaip padaryti, kad juo mažiau visa ta reforma į atskirų piliečių ir visos visuomenės ūkį bei valstybės finansus atsilieptų? Juk negana savus naujus pinigų išleisti ar kitos valstybės valiuta priimti, o reikia žinoti ir numatyti, ką reikš ir lems visa tai atskiriems piliečiams ar visai valstybei. Jau anksčiau mes matėme, kad Lietuvoj rugių kainos skaitant ne dabar vartojamais vokiečių popieriniais pinigais, o auksu, Amerikos doleriais arba net kiaušiniaiis žymiai mažiau kainuoja negu prieš karą kainojo. Su rugiais

artima proporcija pas mus eina ir visų kitų žemės ūkio produktų kainos. Išvada ir vaisiai yra aiškūs: staiga aukso valiutą pas mus įvedus visose kainose ir šiaip ekonominiuose bei socialiniuose santykiuose pas mus pasidarytų tokią maišatis, kurios vaisiai gali būti per daug žalingi pačiai valstybei. O visi žemininkai, kurie dabar jau dejuoja dėl ūkio produktų pigumo, dar daugiau turėtų dejuoti, nes juos visa tai ypač skaudžiai paliestų. Nereikia niekumet pamiršti ir tų pavyzdžių, kuriuos dabar turime Anglijoje, Amerikoje ir kitose aukštos aukso valiutos valstybėse. Ten net paprasta vadinama defliacijos politika (t. y. esamų apyvartoj pinigų kiekybės dirbtinis mažinimas) sumažino, tiesa, šiek tiek kainas, bet drauge žymiai prisidėjo prie ekonominės depresijos arba vadinamo krizio padidėjimo ir dar visai nematyti, kaip greitai jos ateis į pakenčiamą normalinį gyvenimą. O tos visos valstybės yra daug geresnės padėtyje negu Lietuva, nes jų kaimynėse vis delto yra ne tokia žema valiuta. O mūsų rytų, pietų ir šiaurės kaimynai jau dabar su dideliu pavydu žiūri į mūsų, palyginant su jų, aukštą valiutą, o tada mes su savo aukso valiuta atrodytume visoj rytų Europoje lyg maža aukso salėlė, į kurią visi mūsų kaimynai laizydamies žiūrėtų, bet nieko iš mūsų įpirkti negalėtų, o mes, negalėdami nieko dėl savo valiutos aukštumo parduoti, turėtume arba su nuostoliais viską parduoti, arba atsisakyti turėti bent kokių prekybos santykių su užsieniu, o jei ne — naujų skolų darytis. Ir vistiek kurį kelią pasirinktume — visi jie vestų į vieną vietą — mūsų aukso fondo ir aukso pinigų nykimą ir tuo pačiu į naujas finansų bei valiutos sunkenybes. Nes yra jau senas ekonominio gyvenimo įstatymas, kad menkesnės vertės pinigai kenkia ir geresnės vertės pinigams ir turi tendencijos juos išstumti. Čia gana pamokomą pavyzdį matome X lent. iš kurios matyti, kad markės vertybei krįtant — krįsta ir frankas, ir lira, ir svaras.

Bet kas gi daryti? — Kelių yra daug — galima pasirinkti. Vienas — tai laukimo kelias, kurio mūsų valdžia ligi šiol laikėsi. Anksčiau ar vėliau ne tik vokiečiai, bet ir rusai, ir lenkai turės savo valiutos reformą daryti — tada su jais būtų galima pamažu ir pas save susitvarkyti. Bet viena — mes jau žinome, ką toksai laukimas gali kartais atnešti, o jei ne — naujų skolų keliu ir kada mūsų kaimynai prie valiutos reformos prieis. Belaukiant galima dar daugiau nuostolių susilaukti. Jei mūsų ekonominė padėtis blogesnė arba bent artima mūsų kaimynų vokiečių padėčiai, tada didelio riziko laukiant nebūtų. Bet dabar kiekvienam matyti, kad mūsų padėtis yra nepalyginamai geresnė ir čia mes laukdami tik nuostolius turime. Reikia eiti prie savo pinigų reformos. Bet kuriuo keliu?

Neinant prie grynos aukso valiutos tenka pasirinkti popierinių leidimo tinkamesnį būdą. Čia galima taip pat įvairiais keliais eiti. Visai be aukso fondo neapsieisime. Dalį jo turime — tai gauti iš Rusų trys milijonai aukso rublių. Šale, kiek žinoma, yra ir šiaip aukso šiek tiek supirkta. Dalį galima gauti kad ir miško pardavus arba paskolą vienu ar kitu keliu užsitraukus. Bet šis visas auksas turėtų atsargoj gulėti ir tik valiutai reguliuoti pačiu blogiausiu atsitikimu naudojamas būti, o į apyvartą jo nieku būdu tuo tarpu leisti negalima, kad ir jo daugiausia turėtume. Apyvartoj turėtų būti tik popieriniai pinigai, kurie nustatytu laiku būtų įvesti vieninteliu įstatymais leidžiamu atsiskaitymo ženklų. Patsal vokiečių arba osų pakeitimas galėtų eiti taip pat įvairiais būdais, tik vienas dalykas reikėtų iš anksto nustatyti: kaip

kuria norma reikėtų vokiečių pinigai savais pinigais pakeisti — ar auksina už auksiną mokėti ar kaip kitaip, ar susitarus su vokiečiais suimtieji vokiečių pinigai štempeliuoti ir vokiečių išdui gražinti — ar surinkus savarankiškai parduoti ir už tai kad ir aukso fondas padidinti. Susitarimas ar ne susitarimas su vokiečiais — tai komercijos ir politikos reikalas, kurio aš čia neliesiu. Bet lygiomis ar ne lygiomis vokiečių pinigų naujais pakeitimas — tai svarbus ūkio klausimas, del kurio reikia rimtai susimąstyti. Reikia skaitytis su tuo, kad dabar prie vartojamų auksinių žmonės jau yra pusetinai pripratę, sulig jais renkami mokesčiai ir t. t. Ir jei mes naujai leidžiamą pinigų vienetą iššyk padarome dvigubai ar trigubai brangesnį, t. y. už dvi, tris ar daugiau markių žmonėms tik vieną auksiną duodame — mes iššyk visai naujus atsiskaitymo ir paties turto (kas tik pinigų turėjo) santykius padarome. Tai vadinamas devalvacijos kelias, kuris, tiesa, anksčiau būdavo kai kurių valstybių vartojamas, bet niekur be didesnių ekonominių bei finansinių sukretimų nepraėjo. Delto šiandien tiek finansų mokslo teorija, tiek valstybių praktika rodo parankesniu, ne taip spygliuotu esant antrąjį — tiesųjį natūralinį kelią: lėtą, atsargų ėjimą į aukso valiutą sutartinai su kitomis suinteresuotomis valstybėmis arba bent atsižvelgiant į jų finansinę ir valiutos padėtį — ir einant ne devalvacijos, o paprastu finansinės politikos keliu, t. y. tinkamai sutvarkius mokesčių sistemą ir valstybės biudžetą. Juk praktika rodo, kad ten, kur mokesčiai tinkamai išplėtoti — vienais metais per valstybės išdą pereina beveik tokia pat suma, kai kur net daugiau, kiek yra pinigų apyvartoje. Lietuvoje šito laipsnio mokesčiai dar nėra pasiekę, bet taip pat apie pusę visų apyvartoj esamų pinigų per valstybės išdą mokesčių bei rinkliavų pavidalu pereina. Ir jei valdžia savo biudžetą tinkamai iš anksto sutvarko ir naujų pinigų nespausdina — ji mažomis dalimis iš apyvartos pinigų išimdama ir juos naikindama per keleta metų pamažu ir nejučioms gali priieiti ir prie grynos aukso valiutos. Žinoma, per tą laiką mokesčiai turi būti tinkamai reguliuojami, ir negalima, pavyzdžiui, vienais metais iš surinktų mokesčių ar kitų valstybės pajamų tik pusę vėl į apyvartą paleisti, o kitiems metams iš piliečių ir mokečių ir už važinėjimus geležinkeliais ir t. t. tiek pat reikalauti. Žodžiu, mažinant pinigų kiekį reikia atitinkamai mažinti ir mokesčių bei kitų mokesnių dydį, nes kitaip paprastiems piliečiams pasidarytų visai gyvenimas nepakenčiamas. Bet tai jau finansų ministerijos reikalas laiku visas galimybes numatyti ir nusverti, kas kada daryti, kad piliečiai mažiausia nuostolių turėtų. Be sunkenybių ir čia apsieiti negalima, bet šis kelias jau ne vienos valstybės išmėgintas ir jis pasirodė esąs lengviausias arba netaip skaudus kaip kiti (tarp kitų, šituo keliu yra ėjusi Anglija po vad. 30 metų karo, kada taip pat buvo priversta popierinę valiutą vartoti).

Einant šiuo vadinamos deflacijos, t. y. pinigų dirbtinio mažinimo keliu dar lieka neišspręstas ir nepalistas patsai valiutos vienetas arba jo normalis aukso kiekis. Iš anksčiau paduotos lentelės mes jau matėme, kad Europos valstybių didžiojo aukso vienetas vis daugiau lyginamas franko vienetai. Iš naujųjų valstybių jau yra priėmę franko vienetą Estai. Tai yra svarbu turint omenyje būsimą valiutos konvenciją su Baltijos valstybėmis (Suomiai jau iš seniau savo markę yra prilyginę frankui). Turint galvoje būsimus prekybos santykius su Vokiečiais, Rusais ir Lenkais — gal reikėtų atsižvelgti ir į šias valstybes bei jų valiutos vienetus. Mažiausia būtų prak-

tinga dėti savo valiutos pagrindan Anglijos. Dar šiaip taip būtų galima pateisinti Amerikos dolerį — iš to šiokių tokių palengvinimų, kada ligi grynės aukso valiutos prietume, turėtų bent amerikiečiai ar tie, kurie su Amerika reikalų turi; bet šiaip paprastiems žmonėms, ypač kurie pasieniais gyventų, tik didesnis vargas būtų ir daugiau nuostolių. Be to, jau senai yra pastebėta, kad pinigų vienetai didesniai esant ir patsai gyvenimas, palyginti, taip pat brangesnis būna. Rodoma ir į tą pačią Ameriką, kur prieš karą už dolerį buvo galima beveik tik tiek pat nupirkti, kiek Rusijoje už rublį, nežiūrint kad doleris beveik dusyk didesnis ir brangesnis už rublį. Amerikos dolerį tik tada gal išsimokėtų pas mus pinigų vieneto pagrindan dėti, jei įsikūnytų Vanderlipo plenai ir būtų įsteigta vadinamas „Eiropos valstybių emisijos bankas“, kuris leistų tarptautinius ir dolerio vienetai lygius pinigus. Bet viena — dar labai didelis klausimas, ar apskritai numatomu laiku toksai tarptautinis emisijos institutas įsikurs, o antra — nėra jokio laido, kad jam kuriantis tikrai būtų doleris vieneto pagrindan padėtas, o ne frankas ar kt. Bet apskritai visi šie klausimai, jei tuo tarpu ne gryo aukso pinigai būtų leidžiami, perdaug didelės reikšmės neturi, nes jų vertybė vistiek bus aukso vertybė, o artinantis prie aukso valiutos visumet buvo dar laiko ir aukso vieneto dydį sulig reikalu pritaikinti. Svarbu tuo tarpu, kad mes kaip galint nuo vokiečių iš pamatų išjudintos valiutos atsiskirtume ir finansiniu atžvilgiu ant savo kojų atsistotume.

Naudoti šaltiniai ir raštai: 1) Die Indxzahlen der Frankfurter Zeitung, 2) Wirtschaft und Statistik, 3) Volkswirtschaftlicher Teil der Deutsch. Allg. Ztg., 4) Handelsblatt der Frnkf. Ztg., 5) The Statist, 6) Manchester Guardian Commercial, 7) The Financial and Commercial Chronicle, 8) prof. Cassel'io antrasis memorandumas Tautų Sąjungai (tekstas priedo pavidale išspausdintas „Manchester Guardian Commercial“ š.m. spalio 27 d.), 9) Karl Diehl, Ueber Fragen des Geldwesens und der Valuta — Jena, 1921, 10) Prof. Dr. Walther Lotz, Papiergeld..., Berlin, 1920, 11) Irving Ficher, Das Kaufkraft des Geldes, Berlin 1917, 12) Irving Ficher, Stabilizing the Dollar, New York

—•••—

Juozas Tysliava.

* * *

Aušrai žengiant mūs pasaulis lyg apsvaigo. —
Nors ir gailim, nors ir raudam jauno laiko,
Bet — širdyse beprotybės grūdas tūno...

Metas skleisti į pasaulį griausmo gandą —
Visos širdys, kurių sielos dangų randa,
Kad aušros karoliams krintant tuoj išgirstų...

Tad tedreba mūs žinynai ir altoriai —
Mūsų maldos tepasiekia aukštį — tolį —
Jaunos širdys teišgirsta tesujunda. — —

„Žemaitės būdo bruožai ir pasauliožiūra“).

(G. Petkevičaitės paskaita, skaityta mokiniams Žemaitės atminimui skiriamam vakare Panevėžio gimnazijoje gruodžio 17 d.).

Suprasite, kad taip sakant, dar prie atviro draugo karsto sunku objektyviai kalbėti, ypač kadangi be draugiškų ryšių, daug dėkingumo mano širdij prie Žemaitės asmens prisirinko.

Karštų, širdingų žodžių ne tik vengsiu šiandien, bet ir nemokėsiu ištarti. Gyvenimas, sulginamai ilgas mano gyvenimas per dažnai parodė, kad kol gyvi esame paprastai per maža vienas kitu rūpinamės, per maža meilės vienas kitam parodom. Kąži kodėl?.. Ar jaučiame, kad mūsų širdyse per maža šilimos ir tausojame ją, kad užtektų numirėliui pagerbti?.. Tuo klausimu konstantuoju vien faktą, kad prie karsto dažnai per daug karštų kalbų piliasi, kurių velioniui gyvam esant nei išgirsti, nei pajusti neteko.

Norint šiokį arba kitokį asmenį apibūdinti, turime visų pirma susipažinti su jo gyvenimo aplinkybėmis ir sąlygomis, jį lydėjusioms.

Žemaitė atminimuose apie savo jaunas dienas rašo: — „taip vargti teko ilgus metus“. Jos senatvėje tie vargai negalėjo greitai pamažėti. Pirmųjų jos raštų data rodo 1894 m. Tai buvo jau sunkaus lietuvių spausdinto žodžio persekiojimo laikai. Žemaitė, jau motina ir bobutė, dedasi visa širdimi, visu savo apsukrumu prie atgimstančios Lietuvos judėjimo. Kas negyveno anais laikais, kas nesėdėjo tų visai koneveiktų litvomanų kaily, tas ir supratimo neturi, kas tekdavo jiems kelti.

Nežiūrint į tai, kad anų laikų visuomenės darbininkai darbavosi tyliai, nieko nekliudydami, didžiausiu atsargumu, nors drauge ir tikrai lietuvišku atkaklumu žingsnis po žingsnio savo darbą tolyn varydami, bet kiek jiems visiems kliūdavo!

Atsitiko keliuose Lietuvos miesteliuose žydų mušimai, tik daug mažesniai maštabe kaip Rusijoje, bet taip pat rusų policistų paruošti. Ir kas kaltas?.. Žinoma „litvomanai“. „Pats spraukinas“ matęs, kaip toks ir toks studentas-litvomanas žmones kurstė žydus mušti. Po tokio mušimo daroma žinoma, krata prie kokio įtariamo „litvomanija“ studento, randama arba ir nerandama lietuvių literatūros, vaikinai suimami ir skelbiama urbi et orbi:

*) Žemaitė gimė 1845 m. gegužės m. 31 d., Plungės par. Bukantiškės dvarelį, netoli Sateikių (Platelių filijos), bajorų Beniuševičių šeimoje, mirė 1921 m. gruodžio m. 7 d., Mariampolėje, adv. A. Bulotos namuose, palaidota taip pat Mariampolės kapuose. Pirmas jos kūrinys „Rudens Vakarų“ buvo padėtas į kalendorių 1894 m. „V“. Red.

раста net visa literatūra apie tai, kokių būdu ir kokių tikslu žmonės buvo litvomanų kurstomi žyduis mušti. Aišku, kad visa apylinkės visuomenė didžiausiai pasipiktinusi. Ir tie paskalai krenta ant visų, vadinamųjų litvomanų galvų. Nelaimingųjų šeimynos irgi įtikinamos ir dažnai įtikintos, kad ir jų šeimos narys prie to nešvaraus darbo buvo rankas pridėjęs. O teisintis nors ir prieš savuosius, kiekvienas anų laikų veikėjas laikė sau pužeminimu.

Mūsų šaly. Kauno gub. anais laikais apie Basanavičių niekas nežinojo. Tik Jonas Šliūpas buvo ta baidyklė, kuria visiems buvo akys badomos: — „Gabus, gražus, doras iš pradžių vaikinas, vieton taptų naudingu savo visuomenės nariu, turėjo slapstydamas, kaip koks galvažudys, bėgti iš savo tėvynės, gėdą tokią savo tėvams daryti!“ — „Tą ir užsitarnavo“ — sakydavo kiti — nes bausis tapo bedievis, kaip tik prie litvomanų prisirašė“. — Treti tvirtino, kad patys yra girdėję, kaip Šliūpas dar gimnazistu būdamas Mintaujos pilies sodne išsitaręs: — „Kad ir velnią reiktų iš pragaro iškelti, bet mano vardas turi pasauly pagarsėti.

Man pačiai teko girdėti sulyginant žmonių-inteligentų ginčų: ar litvomanija yra tikiybė sekta, ar tik limpamoji protligė (psychoza), tarp jaunuomenės siaučianti.

Tai tik trumpas vaizdelis tų visų malonumų, kuriuos teko anų laikų veikėjams kęsti. O tų veikėjų Lietuvoje juk visada buvo vos sauja ir tai pablokštų, kas kur, kaip tie jūros žibintai tolimose, atskirose salose tarp šėlstančių aplinkui audrų, vėjų ir bangų.

Vienas tokio litvomanų netaktingas žingsnis, vienas neatsargus išsitarimas, kiek vargo užtraukdavo ne tik ant jo paties, bet ir ant kitų idėjos draugų, kiek žalos padarydavo bendram idėjos darbui? Šitaip gyvenimo aplinkybės kalte įkaldavo tariamiems litvomanams begalinės kantrybės būdus.

O pačios idėjos kilnumas vertė už kiekvieną nuoskaudą žmonėms kuo širdingiausiu patarnavimu mokėti ir net progos ieškoti tokiam patarnavimui. Nesykį todėl tekdavo iš daugelio žmonių lūpų išgirsti ir šitokią išsitarimą: — „Rėkia, šaukia žmonės: litvomanas! litvomanas!.. o kaip sueini į pažintį, tai, rodosi, malonesnio žmogaus ir nematei!“.

Jei daugeliui anų laikų litvomanams tokia charakteristika pritikdavo, tai Žemaitėi — juo labiau. Dažnai negalėdavau nusistebėjimo nusikratyti, su kokių ramumu ji įvairiausius užgauliojimus kėlė. Mačiau ir savo ausimis nesykį girdėjau, kaip buvo tokių žmonių, kaip tat kartais atsitinka piikame kasdieniame gyvenime, kurie matydami Žemaitėje paprastą sodietę — bobą, nesivaržydami ir žodžių nesvarstydami, išpildavo ant jos savo pyktį. O ji... nė krust... Rodosi tie užgaulūs žodžiai ne į ją taikomi. Netars, būdavo, nei žodelio, nei veide nepersimainys. Nueina rami, pasiima plunksną ir rašo... arba, prisėdusi prie žmogaus jos sielą suprantančio, ima tėvynės likimo klausimą spręsti. Tėvynė — brolybė — laisvė — vargo panaikinimas — Žemaitės supratime buvo sinonimai.

Pasipynus progai visiems ji tarnaus, niekuomet savo žygio negailėdama, o idėjos draugams ką besakys?

Povilas Višinskis, vargdamas, darbuodamasis virš savo galėjimo, baigia Šiaulių gimnaziją. Žymontų ir Višinskių ūkiai tame pačiame Ušėnų sodžiuje (Užventų par.), kaimynystėje. Nuo ketvirtos klasės tėvai Povilui nieko nedavė už tai, kad nenuėjo į kunigų seminariją. Vaikinas, nepaprastai

geros galvos, trokšta pasiekti Peterburgo universitetą, bet iš niekur skatiko kelionei gauti negali. Žemaitė, žiūrėdama į jo sielos kovą, rašo tą puikų kilnios sielos jaunikačio vaizdą, kurs dabartiniame jos raštų leidime yra „Studentas“ pavadintas. Ir gale apibūdina daugelių anų laikų veikėjų kančias: — Iš kur semiatės kantrybės jūs, nelaimingieji muzikėliai. Iš kur gaunate reikalingos jums tvirtybės? Paragavote sykių gardžių mokslo vaisių — ir niekas nebegali atgrąsyti nuo jo. Vargai, neturtas, burniavimai, priekaištai — viskas jus, tartum, stumte tik stumia tolyn... Kaip kibirkštėlės iš tamsenybių, lekiate į padanges, glaudžiatės į krūvą, stengiatės sužiebtį gaisrą ir nušviesti tėvų žemės tamsybes. Neša jus, tur būti, savo sparnais — aukštybės erelis, artimo meilė...

Taip, tas aukštybės erelis, artimo meilė nešė ir Žemaitės sielą. Ne vien vargšo — studentėlio sielos vaizdą nupiešė ji tada, bei įteikė kelionei „Poviliukui“, kaip pati mėgdavo pasakoti, 10 rublių, kurių, rodosi, pati neturėdama, pasiskolino.

O jos pačios gyvenimas, *koks buvo tada? — Visa jos šeima sėdėjo bene 9 dešimtinėse žemės. Kad viso ko jos ūky nebuvo per pilna, galima spręsti iš to, kad kai pradėjo rašyti, tai dieną laiko neturėdavo, o už bereikalingą šviesos žibinimą naktimis skaitant, arba rašant „pusberniams balabaikas“, ne sykių savo vyro priekaištą turėjo nuryti.

Tada „Žiburėlis“¹⁾ turėjo tą laimę šelpti pradedančią rašyti tautietę; jei ne daugiau, tai bent gausiai aprūpinti ją išteklium šviesai nusipirkti ir tuo truputį sumažinti šeimynos nesusipratimus, nors ne ilgam.

Dar skaudesni priekaištai kilo, kada buvo įsitikinta, koks didelis talentas toje moteryje glūdi, ir kada keli studentai buvo apsiėmę, nors priešokiais Žemaitėi aiškinti dailės tikslą ir formas. Be to, redaguoti jos raštus, kurių pirmieji visai būtų buvę iškrikę, jei ne nurodymai.

— „Ir ko tu sena boba turi bendro su pusberniais? — bambėdavo dažnai suerzintas ir savo žmonos sielos nesugebąs nei suprasti, nei atjausti vyras.

Šiaip pasiskundimai retai iš Žemaitės lūpų išsiverždavo, nebent bendroje formoje. Giliai mano širdin įsmego jos pasakymas: — „Nėra skausmo, kurio mano širdis nebūtų kentėjusi...“ Man pačiai tai ji daug kartų pataravo. Atsimenu, išaušo 1899 metai. Įvyko pirmas vaidinimas Lietuvoje, būtent Palangoje. Prie to vaidinimo teko ir man ranka pridėti. Žandaras Vonsiackis iš to vaidinimo išpūtė didelę politikos bylą. Keli dalyvavusiųjų buvo suimti. Iš kalėjimo suimtieji pranešė man, kad turiu prisipažinti paėmusi pilną iš to vaidinimo, nes tas pilnas nuėjo lietuvių knygų spausdinimui, o to juk žandarams parodyti negalima buvo.

¹⁾ „Žiburėlis“ visų pirma gyvavo keturius metus, kaip bevardė, mokslus einančiai jaunuomenei šelpti, mano vedama įstaiga. Susipažinus man su Jadvyga Juškyte, ši įstaiga buvo pakrikštyta „Žiburėlio“ vardu ir jau pavadinta draugija... nors susidėjusi iš dviejų asmenų. Apie visą tą buvo savo laiku paskelbta „Varpe“.

Viena pirmųjų, paskui prie „Žiburėlio“ draugijos prisidėjusių narių, buvo Felicija Bortkevičienė, tada dar Povickaite.

Su Žemaitė „Žiburėlio“ įkūrimo metu dar nebuvo pasižinusi. Žemaitė iš pradžių buvo „Žib.“ šelpiama. Kada į narius įsirašė nebemenu. Reikia tik spėti, kad daug vėliau. Tik ne vienas iš šelpiamųjų taip gausiai neatsimokėjo, kaip ji. G. P.

Kadangi uoliai dalyvavau visame tautiniame anų laikų judėjime, tai mano darbavimosi pėdsakai sunku buvo užslėpti, todėl man artima veikėjų kuopa buvo įsitikinusi, kad jau šį kart kalėjimo man nepasiseks išvengti. Tardymas ir suėmimai tęsėsi ištisus metus. Šitaip atslinko ir 1900 metų vasara. Gera sveikata niekumet negalėdavau pasigirti, tai ėmiau labai bijoti, kad kaip tik vasarą manęs nesuimtų. Nutariau todėl slapstyti ligi rudens.

Anais laikais „litvomanija“ įtariamas žmogus, jei ir savo šeimos buvo dar pakenčiamas, bet svetimieji bijodavosi jo, kaip baisiausiosiausia limpamąją ligan užsikrėtusio, ypač pasidėjus tokios rūšies bylai.

Tuomet tat pasišauja Žemaitė: — „Važiuosiu drauge, kur tik panorėsi... Ką viena darysi svetur?...“

Nuvažiavova į Birštoną. Užesys mieste, kur apsistojome, muzika, trukšmas. Žemaitė tuoj suprato, koks sunkus nuo viso to mano suerzintiems nervams įspūdis. Bėgiojo, ieškojo, tarėsi, kol ramų, nuošalių, Nemuno pakranti esanti butą užtiko. Nuolat sergėjo, kad viena nepalikčiau, tai kalba, tai skaitymu traukė iš apėmusios mane apatijos. Sužinojo pagaliau, kad čia pat Birštone yra atvažiuavęs prokuroras, Vonsiackio dešinioji ranka. Pavardės neatsimenu.

Visų atvažiuosiuųjų pasportai kontroliuojami. Pasirodė mums, kad man vėl pavojus padidėjo. Žinoma, ir neramumas. Šiaip ne taip, bet bėgti nutarėm jau toliau nebebegsime, o nervuojantį laiką turime trumpinti darbu. Bet kokių būdu? Esant tokiai padėčiai, namie juk nė mažiausio raštelio laikyti negalima. Žemaitė sušnipinėjo, kur gyvena tas mūsų bailsus siaubas — prokuroras... ir nutarėm kiek galėdamos arčiau po jo sparnu glaustis. Tai buvo jau mano anų laikų slapstymosi išmėgintas būdas. Ilgus metus turėdavau taip tada vadinamą „angėlą sargą“ ir visi draudžiami raštai būdavo jo malkose, arba tvorose slepiami. Dideli knygų punda buvo nešami į kapus, į tą skyrelį, kur laidojami pravoslavai... Pasirodė geriausieji sargai, nei sykį manęs neišdavė...

„Kada užeidavo kalba apie tokį raštų slapstymo būdą, Žemaitė šypso-damosi mėgdavo sakyti: — „Vilkas niekumet avių nepiauna arti savo guolio...“

Emėme kasdien keltis į antrą Nemuno pusę, kur tariamasis prokuroras buvo apsigyvenęs ir ten girioje, nuošaliai žemėje gulėdamos rašėme. Kiek parašydavome paslėpdavome po kelmu, kuo arčiausia prokuroro būto, ir vėl grįždavome namo nekalčiausios, tarytum niekur nieko. Tokiu būdu gimė: „Parduota laimė“.

Neapsiėjo tas mūsų buvimas Birštone be gana mums nuostabaus, o aniems laikams charekteringo incidento. Pietavome, kaip ir svečių dauguma kurhauze, su nieko nesistengdamos į pažintį sueiti, į nieką akių nekreipdamos nors ten gyvenimas dažnai gana gyvai plaukė: su baliais, vakaruškėmis ekskursijomis ir t. t.

Staiga, po vienu tokių pietų, prieina prie manęs kaž kokia šilkais šlamanti ponija, rekomenduojasi esant generalienė N. Sakosi, esanti kurhauzo publikos deleguota su manimi rimtu klausimu pasikalbėti. Dilktelėjo man galvon:... Ee... tai raudonsiūlių siurprizas?... bet laikaus ramiai, rodydama vien mažą nusistebėjimą ir prašau išsitari. Ji man sausu balsu kerta: — „Turiu kalbėti su tamsta viena!“ — Tamsta gali ramiai prie mano draugės.

kalbėti — aiškinu aš ponitei, rodydama į Žemaitę — bš neturiu visai pasla-
pčių prieš ją. —

— „Tai tamstoš asmens dalykas. O aš reikalauju, kad tamsta su ma-
nimi viena kalbėtųme“ — ima ginčytis ponia.

Žemaitė tą išgirdusi, atsikelia ir išeina, mesdama man šiuos žodžius:
— Lauksiu sodne, čia pat“.

Bet aš išgirdusi pirmus delegacijos pranešimo sakinius, vos vos susi-
laikiau nesikvatojusi. Nei mažiau ir nei daugiau tik čia besirenkanti pony-
bė pratestuoja prieš mano elgimąsi, kuriuo visi čia susirinkusieji pasipiktinę,
kadangi aš drįstu į kambarį, į tą valgomąją salę, kur ponybė renkasi vestis
tarnaitę ir sodinti drauge prie stalo.

Reikia žinoti, kad Žemaitė pirm devėdavo visada paprastus sodiečių rūbus.

Trumpam akimirksniui sumišau, nes meluoti man nesiseka, o tikrų
savo santykių su Žemaitė jokių būdu tada skelbti negalima buvo. Ėmiau iš
pradžią stebėtis, kada ir kaip mudvi ponybei užkliūti galėjome, kadangi nie-
kumet prie didžiojo stalo nesėdome, o tenkinomės visumet mažučiu, nuo-
šaliai pablokštu. Bet „delegacija“ tokiu pasiteisinimu nesitenkino.

Buvau priversta ant greitųjų sugalvoti legendą, kad Žemaitė esanti sena
mūsų šeimos tarnaitė, dar mano motinai gyvenant, mums tarnavusi.

Kad motina mirdama, mus vaikus jos globoje palikusi, o ji taip išti-
kimai savo pareigas pildžiusi ir tebebildanti, kad mes visi ją didelėje pagar-
boje laikome ir visumet ir prie puikiausių svečių drauge už stalo sodina-
me. Su mumis nuolat begyvendama, ji taip sukultūrėjo, kad niekuo nuo
intelegentų nesiskiria, nebent drabužiais, kurių mesti nanori. Patariau ge-
nerolienei pačiai su ta mano tarnaitė pasišinti ir pačiai įsitikinti, ar aš tie-
sia apie ją pasakoju. Legenda pasirodė puikiai sugalvota. Generolienė
klausydama net susigraudino. Išėjusią į sodną suvedžiau tuoj su Žemaitė į
pažintį. Abi buvo veik vienametės ir paskui mėgdavo susitikusios pasišne-
kučiuoti. Svečiai nustojo ant manęs pykę, o generolienė nei ypatinga sim-
patija prisirišo prie Žemaitės. Netrukus staiga mirus kitam generolui, kvie-
tė ji Žemaitę būtinai drauge su ja dalyvauti šiose laidotuvėse.

Aplinkybėmis susijęs, greičiau, kaip tikėjomės, turėjome iš Birštono
daugintis ir tai ūmai. Nutrūko tokiu būdu ir visi ryšiai su generolienė.

Kaip jau sakiau, skūstis savo likimu Žemaitė nemėgo. Gal ir dėl to,
kad sunkiausia buvo kelti savųjų nesusipratimas...

Tačiaus paskutiniajais atvejais, dabar kada mane aplankydavo, prisimi-
nus praeitį šitokiais žodžiais, atsiduso — Panyt; Gyventi pradėjau tik tada,
kaip nustojau kiaules liuobti... Šiaip vis jutau žuvusi“...

Kad tai ne tinginės žodžiai buvo, ne tinginės vengiančios fizinio darbo,
liudija knygos jos ranka parašytos. Juk ir tas rašymas ne lengvai įgytas.
Turėdama veik 50 metų juk krevezuodavo dar didžiąsias raides žodžio vi-
duryje ir jokių skiriamųjų ženklų nestatė.

Aišku tik viena žiūrint į Žemaitę, kad žmonės tai jau tokie padarai,
kad vienas prie to, kitas prie kito palinkimą turi. Poetas — dailininkas
tai žmogus, kurio vaizduotė nenuilstamai verpia jo visus jausmus trau-
kiančius į save vaizdus. Tais vaizdais ji vilioja, kerėja, traukia visus pa-
jautimus, visą jo būtybę.

Kaip gražiai Žemaitė mokėjo tą išreikšti paskutinį sykį čia skaitydama savo Magdele: — „Kaip vėjas nuo pušyno pučia, tai *moku* gražias daineles dainuoti! — Pilnam dainiaus sielos vaizdai gal būtų teisingiau sakyti: tai *turiu* gražias dainas dainuoti!“... Ir koks begalinis vargas tam poetui, kurs tam vėjui nuo pušyno pučiant, turi savyje daineles troškinti... ir tylėdamas kiaules liuobti...

Pati Žemaitė tiek vargo kentusi, mokėjo užtat ir kitų vargus atjausti... Bet jei ne tie jos vargai, ir kitų jai panašių žmonių, ne tie jų nusiminimai, kovos ir drauge įtikėjimas savo idėjų teisingumu ir prakilnumu, vargiai būtume šiandien atsidūrę ten, kur dabar stovime. Kelerius metus gyveno Žemaitė pas mane. Atvyko, kada teko man sunkioje ir ilgoje ligoje veik su mirtimi kovoti... Nebūčiau prie savęs tada turėjusi tos budrios ir savimi aukojančios globėjos, vargiai būčiau šiandien gyvųjų skaičiuje. Taip gyvendamas, pripratome viena prie antros, tai ir pasiliko, su manimi, kaip pasveikau, — kol žiaurus likimas privertė kiekvieną skyrium savo takais eiti...

Kiek Žemaitės darbščios rankos įvairiausių darbų padirbo! Kiek draudžiamų raštų išslapstė! O kiek pagamino! Ir vis nusišypsojusi! Ir vis giedri! Vis sąmojingą žodelį lūpose... nors poetės siela nesykį verkte verkė joje...

Žemaitė ir panašios rūšies veikėjai savo kantrumu, savo geležine valia, savo gilia sielos kultūra ir patvarumu nukala tą milžinišką kūjį, po kurio smūgiais sutrupėjo mūsų vakaryščio vergavimo pančiai.

Liūdna tik darosi, kad senutė, grįžusi iš Amerikos, išsiilgusi tos brangios tėvynės, tos poetės vaizduote išsvajotos laisvės... turėjo giliai nusiminti...

— „Grįžau į Lietuvą... Lietuvos neberadau!“ Kartojo man prie pirmo pasimatymo virpančiomis iš sujaudinimo lūpomis ir paskui nesykį, kinkuodama liūdnei galvą, tą pat kartojo: — „Neradau nei brolybės, nei vargai nesumazėjo... tik turtų grobstymas... tik karo lauko teismai... tik sušaudymai“. Žemaitėi jos visus mylinti širdis kliudė sumesti, kad sutrupinti, sutraukti vergavimo pančius ir įkurti valstybę — tai du visai atskiru dalykų, ir kad sauja ir kažki kaip užsidegusių darbininkų trumpu metu negalėjo sukultūrinti ir tos šalies.

Laukiniai ir pusiau laukiniai žmonės gali turėti vien tėvišką, ir ilga kelionė kultūros takais reikalinga, kad tauta sudarytų sau valstybę.

Tėvynė, — prie kurios vardo paminėjimo kultūros žmogui ima smarkiau plakti širdis krutinėje, — juk tai bendri visų viename žemės plote gyvenančių žmonių dvasios reikalai, tai tie patys numylėjimai, troškimai, tie patys rūpesniai, džiaugsmi, nusiminimai, tai bendri vargai, bendri laimėjimai. Be kultūros, be susipratimo, kokia tat laimė gyventi žmonėms susi spietusiems dideliais būriais, ir gyventi tarsi viena šeima, kame kiekvienas myli kitą ir rūpinasi, kad kitam klotų lygiai gerai, kaip jam pačiam — valstybės būti negali.

— „Grįžau Lietuvon — Lietuvos neberadau!“... tie susigraudinusios Žemaitės žodžiai turėtų skaudžiu aidu suskambėti kiekvieno lietuviu krutinėje. Suskambėti, kaip paskutinis ir griežtas Žemaitės iš už grabo mums paliktas testamentas — įsakymas: sukurti tą, ką jos didelė mylinti širdis taip troško, ir kas jos akimis nelemta buvo paregėti.

Jėgų nestinga! Takai praminti! ³⁰ Tai petys į petį, Jauna Lietuva! Už marmurą ir geležį tvirtesnį paminklą riskime mūsų garbingai Senutei! Kurkime Laisvą Lietuvos Valstybę!

Nei sunkaus darbo, nei didelio vargo nei tolimos kelionės neišsigąskime! Te Lietuvos vėjai nebeskleidžia iš kapų kylantį didelės Velionės sunkaus atsiduksėjimo: — „Grižau Lietuvon — Lietuvos neberadau“.. Nurimk, Senutė! Neaimanuok! Išsėkis ramiai savo vargą išvargusi! Mes esame! Mes dirbame! Laisva Lietuvos Valstybė turi būti ir bus!

G. Petkevičaitė.

Uosaitis.

Rūpestėlis.

Lyg šešėlis,
Raukšlėmis per kaktą slenka
Rūpestėlis.

Mintys juodos
Semia sielą, protą menką
Be paguodos.

Ant krūtinės,
Lyg akmuo iš uolos kaltas,
Iš ledinės

Spaudžia širdį,
Kad veidelis tavo baltas
Jos negirdi.

Skųsiuos gailiai
Šiaurės vėjui, tamsiai giriai,
Žvaigždei dailiai, —

Savo siela
Niekad, niekad neištyrei,
Kas man miela.

Tu skrajoji,
Lyg kregždytė — čiulbonėlė
Ankstyboji,

Neįspėji,
Kas man nemigą sukėlė,
— Rūpestėlj.

Šių dienų klausimai.

Kova dėl mokyklos reformos ar dėl tikybos mokslo?

Balandžio mėn. Steigiamajame Seime pirmuoju skaitymu buvo priimtas pradžios mokyklų įstatymo sumanymas. Debatai ėjo išstisus tris posėdžius. Buvo ten kalbama apie mokyklos ir mokslo reformą, bet ginčijamasi buvo beveik tik dėl vieno klausimo: turi ar ne būti mokykloje dėstoma tikybos mokslas, o jei turi, tai ar jis privalomas būti visiems mokiniams ar tik tiems, kurių tėvai ar globėjai to panorės. Ir čia ginčo ne galas: vieni mano, kad tėvai arba mokiniai (jei jie subrendę) patys raštu turi pareikšti savo nenorą tikybos mokytis, (taip sako pažangieji krikščionys demokratai), kiti gi (sōc. liaud. dem.) — kad toksai pareiškimas reikalingas tiems, kurie nori mokytis.

Kaip šis klausimas bus galutinai išsprastas — tuo tarpu esminio skirtumo nepadarys, nors kiekybėje gali kartais skirtumas nemažas būti. Įsivaizdinkite tėvą, kuris yra priverstas raštu pareikalauti, kad jo vaikas būtų tikybos mokomas arba nemokomas. Čia daug priklausys nuo aplinkybių, nuo jo santykių su aplinkiniais žmonėmis ir savo artimiausiais giminėmis, su kuriais jis visų ryšių taip lengvai nutraukti negali, o tam tikrose sąlygose toksai raštas kaip tik gali vesti prie tų ryšių nutraukimo arba bent prie jų pagadinimo. Ir kuriuo tikslu — norisi paklausti.

Ziūrint socialisto akimis reikėtų klausimas kiek kitaip statyti. Ko mes iš mokyklos turime teisės ir galime reikalauti? — Rodosi, aišku: kad mokykla prirengtų vaiką būti žmogum, gyventi. Bet kuriuo būdu tas rengimas turi eiti? Ar bus tas rengimas tinkamas, jei iš mokyklos bus pašalintas tikybos mokslas? Žinoma, čia kiekvienas socialistas ir net nesocialistas pasakys, kad to maža — kad reikia pati mokymo programa keisti ir t.t., ir t.t. Ir su visu tuo reikia sutikti — ir dėl pačios programos keitimo bent socialistų tarpe didelio ginčo kilti negali. Bet patsai tikybos mokymo klausimas tuo dar neišsprendžiamas, lygiai kaip neišsprendžiamas mokyklos reformos klausimas pašalinus tikybos mokslą iš mokyklų mokymo programos. Nes lengva pasakyti, kad tikybos mokymas yra grynai sąžinės dalykas ir kaipo toksai turi būti iš mokyklos pašalintas ir pavestas bažnyčiai ir tėvams. Taip nusistačius tenka ir antras žingsnis žengti — mokyklos mokymo programą taip sutaisyti, kad vaikams liktų laiko bažnyčion eiti ir ten tikybos pamokų klausyti. O kokia iš to nauda mokymo ir mokslo reikalui? — Jokios; nes vaikui jokio skirtumo nedaro, kur jisai turės klausyti pamokų — skirtumas ir didelis skirtumas yra, *kokio turinio* tos pamokos. Nes jei bažnyčioj bus griaujama tai, kas mokykloj statoma — arba atvirksčiai, tai naudos daug nebus nei iš bažnyčios nei iš mokyklos pamokų. Aš žinau, kad daugelis socialistų, ir ne socialistų, reikalaujami pašalinti tikybos mokymą iš mokyklos tikisi tuo pačiu tikybos mokymą pašalinsią

iš mokomųjų dalykų programos. Bet viena — tai didelis apsirikimas. Prancijos ir kitų valstybių praktikos pavyzdžiai gana aiškiai rodo, kad pašalinus tikybės mokymą iš mokyklos nei žmonių mokslingumas bei kultūringumas nepadidėja, nei kunigų įtaka žmonėse nesumažėja. O tai būtų vienintelė nauda, kuri tikybės mokslo pašalinimą pateisintų. Ir jei taip, tai ar verta dėl viso to tiek ginčytis? Ir ar neverta, vieton galvojus apie tikybės mokymo pašalinimą, pagalvoti apie jo reformavimą?

Apskritai man rodosi, kad nelaimė yra ne ta, kad mūsų žmonės yra religingi arba kad jiems iš mažų dienų tikybės dalykai mokykloje ar kitur dėstomi. Taip pat tikybės dėstymo svarbiausias tikslas ir uždavinys visai ne tas, kad žmonės doros prisakymų išmoktų. Tai, kas žmogų dorą daro, yra jo pačioje prigimtyje, ir kritingą valandą, kada žmogus vienaip ar kitaip pasielgia, apie tikybės pamokas jis galvoja mažiausia. Bet ne čia klausimo esmė; kad žmogui, šiaip ar taip, tenka gyventi ir susidurti su *visaip* tikinčiais žmonėmis, o ir patsai žmogus visumet į ką nors tiki, — nors ir į tai, kad jis į nieką netiki. Jei šitaip, tai žmogui reikia gį pažinti, *kaip* tie žmonės, su kuriais jis susiduria, *tiki*, t. y. kaip jie mano apie save ir savo santykį su pasauliu bei kitais žmonėmis. Ir čia naivus bei tikslo nepasiekiantis būtų dalykas, jei mes norėtume ar tikėtumės sulaikyti vaiką savo tėvų tikybą pažinti arba tėvui trukdyti jo vaiką su savo tikyba supažindinti. Prie ko mes galime, turime teisės ir net privalome eiti — yra tai tas, kad kiekvienas, vienaip ar kitaip tikintis žmogus, kitą žmogų ir jo pasielgimus tikrai galėtų suprasti ir teisingai įvertinti, o jei patsai žmogus vienaip ar kitaip tiki, tai kad jis tikėtų sąmoningai, giliai, o ne delto, kad jį taip išmokino arba taip jam liepė tikėti. Ar galima šito pasiekti prie dabartinio tikybės mokymo arba tą mokymą visai pašalinus? — Aišku, kad ne. Nes prie dabartinio tikybės mokymo vaikui kalte įkalama vienas ar antras tikėjimo dėsniš, bet kaip jis išsiplėtojo, kuo jis pagrindžiamas — to iš dabartinių tikybės pamokų nesužinosi, — žinoma, jei nepasitenkinsi sugestyviu tvirtinimu, kad „taip reikia“ arba „taip Dievulis liepė tikėti“. O kaip *kiti* žmonės tiki, apie tai iš dabartinių tikybės mokytojų nieko neišgirsi arba jei išgirsi, tai pačius niekus arba tiesiog neapykantos diegus sėjant.

Kad toks tikybės mokymas mokslo atžvilgiu netinkamas — tai visiems pažangesniems žmonėms aišku ir be paaiškinimų. Iš to ir išeina reikavimas tikybės mokymą visai iš mokyklos pašalinti. Bet pašalinus — padėtis nė kiek nepagerės, greičiau gali dar pablogėti. Kitaip dalykai stovėtų, jei tikybės mokymas mokykloje būtų paliktas ir tai privalomuoju mokslo dalyku, bet kad mokiniai būtų suvedami į pažintį ne tik su savo tėvų tikyba, bet ir su tuo, kuo ji skiriasi nuo kitų pas mus žinomų ir sutinkamų tikybų, taip su tuo, kuo šitos tikybės skiriasi nuo kitų bent svarbiausių pasaulio tikybų. Tada tai ištikrųjų ir mokslui nauda būtų, nes mokinių pasaulėžvalga pasidarytų platesnė, ir žmonių kultūros pažangai, — nes žmonės, pažinę kitų žmonių tikybas, kompetentingų asmenų teisingai nušviestas, tolerantesni pasidarytų, — ir pačiai tikybai daugiau naudų būtų, nes tada jei žmogus kokią tikybą išpažintų, tai išpažintų ją ne iš nežinojimo ar baimės, o iš įsitikinimo.

Aš žinau, kad šitoks tikybės mokslo sutvarkymas ir jo priverstinumas mokyklose daug didesnio pasipriešinimo iššauks įvairių tikybų kunigų tarpe,

negu visiškas pašalinimas. Taip pat ne vienas socialistas, būdamas ne socialistinės, bet lalsvamanių ateistų pasaulėžvalgos įtakoje, pakraipys galvą sakydamas, kad tai prasižengimas prieš mokslą ir paidagogiką mokinių galvas tikybos mokymu užimti. Bet man, kada aš skaitau ar klausau seno ginčo apie tikybos palikimą ar pašalinimą iš mokyklos, visumet prisimena prieš dešimtį ar penkioliką metų parašytas, o mano prieš keletą metų skaitytas anglų rašytojo Bensono romanas „Pasaulio Viešpats“ (The Lord of the World) ir pastarųjų metų atsitikimai Rusijoj ir kaikurie apsirėiškimai kitose tautose. Bensonas parašė ateities romaną à la Bellamy, tik jis piešia ne ateities rojų, o kovas dėl to rojaus. Jis, išpranašavęs visuotiną pasaulio karą su daugeliu smulkmenų, kurios ištikrųjų šio karo metu pasitvirtino ir atsitiko, eina toliau ir piešia tolimesnes kovas, kurios išsyk yra grynai socialinio charakterio à la Rusijos bolševikų revoliucija ir turi pasisekimo, bet kurios pamažu galų gale išsivysto į kovas dėl religijos ir pasaulėžiūros ir dėl jų viešpatavimo pasaulyje. Šis antrasis religinio pasaulio karas, kur vienoj pusėj stovi pasaulio valstybių sąjungos pasaulinė valdžia, o kitoj Rymo popiežius, po kurio, kaip galingiausiojo, vadovybe susijungia visų kitų tikybų atstovai, yra vedamas dar tobulesniais technikos išradimais negu pirmasis politinis karas ir delto karo laimei besikeičiant galų gale iš visos vakarų Europos kultūros padarinių lieka vienį griuvėsiai. Žinoma, visa tai yra rašytojo fantazijos vaisius. Bet ką prisimeni visas nors ir šių dienų kovas dėl tikybos mokymo mokyklose ir jos įtakos valstybės gyvenime ir palyginti su tuo, kas yra nupiešta Bensono romane, taip pat kaip prisimeni, kad didelė jo pranašavimų dalis (pasaulio karas, socialinė revoliucija Rusijoj) jau išsipildė ir išsipildė labai panašiai, kaip Bensonas buvo išanksto nupiešęs, pagaliau, kaip prisimeni nors ir paskutinę religinę demonstraciją Petrapilyj ir apskritai visa tai, kas dabar pasaulyj dedasi, — tai nenoroms reikia imti abejoti ir bijoti, kad ir kiti Bensono pranašavimai neišsipildytų, nes religinis momentas pas žmones yra daug galingesnis, negu paprastai manoma, ir religiniai sufanatizuotą žmogų į kryžiaus karą galima įtraukti ne vieną kartą. Ir tiek pasaulinės, tiek dvasinės inteligentijos uždavinys turėtų būti — dėti visas galingas pajėgas, kad priaugantis jaunimas įgytų ne tik mokslo žinių, bet ir plačių pažiūrų ir pasidarytų tolerantingas prie kitaip manančių ar kitaip tikinčių žmonių. O šito negalima pasiekti nei tikybos mokymą iš mokyklos išmetus, nei jį paliekant taip kaip ligi šiol buvo. Čia yra reikalinga pagrindinė tikybos mokymo reforma. Kai kur patys kunigai šitai supranta ir pripažysta, pav. vokiečių katalikų teologas kun. Dr. Wildebrand, parašęs tuo reikalu knygą, kuri, deja, dvasinės vyriausybės paskui pasmerkta buvo. Vis delto tiems kunigams, kuriems tikrai rūpi žmonių ateities gerovė ir pačios tikybos reikalas, reikėtų patiems rimtai pagalvoti apie tikybos mokymo reformą.

A. R.

M. Sleževičius.

Kas gi toliau?

Ir Vyriausybė ir Seimas p. Hymanso pasiūlymą atmetė. Tam pritarė visa šalis. Daugelis gavę tą žinią lengvai atsiduso. Bet maža kas galvojo ir galvoja apie tai, kokiais keliais eis toliau mūsų jaunutė Respublika ir ką mums lemia netolima ateitis. Neturime užmerkti sau akių, kad atmesdami Tautų Sąjungos pasiūlytą mūsų ginčo su lenkais išsprendimo būdą, mes stojame į konfliktą su Tautų Sąjunga, o per ją su visomis tomis valstybėmis, kurios Tautų Sąjungą sudaro ir ją remia.

Tiesa, mūsų Vyriausybė yra pasiryžusi padaryti visų reikiamų žygių, kad tinkamai paaiškintų Tautų Sąjungai visas tas priežastis, kurios privertė mus tokį sprendimą padaryti, ir kad įtikintų Tautų Sąjungą neišleisti mūsų ginčo su lenkais iš savo žinios.

Pats faktas, kad abi šalys, ir mes ir lenkai, tą Tautų Sąjungos pasiūlymą atmetė, rodo, kad tas vadinamas p. Hymanso projektas maža teatsakė realinei padėčiai ir tiems santykiams, kurie yra tarp mūsų ir lenkų.

Reikia spėti, kad spręsdama mūsų ginčą su lenkais Tautų Sąjunga ne tiek vadavosi suinteresuotųjų šalių, kiek vienos ar kitos didžiųjų valstybių politikos reikalais. Prancūzai žūt - būt yra pasiryžę sudaryti barjerą nuo Juodosios ligi Baltijos jūros, kurs ištisa siena atkirstų Vokietiją nuo Rusijos. Tas barjeras iš vienos pusės turėtų padėti Prancūzams paimti į reples Vokietiją, o iš antros pusės tas barjeras privalo tapti avangardu Prancūzijos kovai prieš bolševikų Rusiją, nenorinčią išmokėti prancūzams miliardinių skolų.

Tinkamiausias įrankis tokiai prancūzų politikai rytuose — lenkai

Lenkai yra labai palinkę sudaryti didelę „galingą“ valstybę nuo jūros ligi jūros. Tam reikia jiems užgrobti ukrainiečių, gudų, lietuvių ir latvių gyvenamos žemės plotus. Tą savo imperialistinį planą vykdydami lenkai jau pasisavino tokius ukrainiečių ir gudų žemės plotus, kurie sudaro daugiau negu pusę pačios etnografinės Lenkijos. Tuo faktu lenkai stojo amžinon kovon su Rusija, kuri žinoma niekumet neišsižadės savo teisių į tas žemes. Be to, patys ukrainiečiai ir gudai, kurie eina prie pilnos savo žemių nepriklausomybės lygiai nė valandėlei nesiliaus kovoje dėl tų žemių su lenkais.

Antra vertus lenkai užgrobė nemaža grynai vokiečių gyvenamų žemės plotų, atplėšdami nuo nugalėtos Vokietijos ištisas visai vokiškas provincijas ir ilgu karidoriu perpiaudami vokiečių valstybę į dvi atskiras dalis.

Taigi lenkai turi amžinų ir mirtinų priešų Vokiečiuos, Rusuos, Ukrainiečiuos, Guduos. Kad apsigynus nuo visų tų priešų, lenkams tenka ieškotis draugų ten, kur esama tų pat priešų (vokiečių ir rusų) baimės. Tokia valstybė tai Prancūzija. Taip pat ir Prancūzijai reikia tokio draugo, kurs tuos pat priešus turėdamas būtų verčiamas vis labiau ir labiau dėtis su prancūzais. Prancūzija, be to, norėtų tą savo draugą laikyti išimtinioje

savo globoje. Tam reikalinga tą savo draugą supykinti su bendrais priešais (rusais ir vokiečiais) ir supykinti taip, kad jie niekumet negalėtų tarp savęs susitaikinti, kad visumet būtų nepermaldaujami priešai, nes tik jausdamas amžiną pavojų tas draugas laikysis jų, prancūzų, sparno ir be atodairos vykdys visą, ką tik prancūzai norės. Todel tat prancūzai savo draugus lenkus taip gausiai ir apdovanojo rusų ir vokiečių žemėmis.

Sudarę tokią Lenkiją, prancūzai priversti yra dabar pateikti tai savo „draugingai“ Lenkijai tokias gyvavimo ir plėtojimos sąlygas, kuriomis prancūzų nuomone, ji geriausia galėtų ne tik save apginti, bet dar ir vokiečius nuo rusų atskirti. Tam reikia, kad nuo pat Juodosios ligi Baltijos jūros susidarytų ištisas ir stiprus barjeras. Todel prancūzų rūpesniu Lenkai sudaro apsigynimo konvenciją su Rumunais; todel tų pat prancūzų rūpesniu dedamos visos pastangos, kad tarp lenkų, suomių, estų ir latvių irgi įvyktų politinė bei karinė konvencija; todel, pagaliau, tų pat prancūzų dedamos didžiausios pastangos sutuokti Lietuva su Lenkija taip, kad Lietuva patektų kuo stipriausiai Lenkijos įtakai. Prancūzams reikia, kad visas tas barjeras tarp rusų ir vokiečių būtų įtakoj ir žinioj vienintelio ir „tikriausio“ jos draugo — Lenkijos. Nei Rumunija, nei Suomija, nei Latvija, nei Estija nėra tokiose sąlygose, kad turėtų be atodairos ir visumet pildyti prancūzų valią, jos visos bet kurią valandą gali susitaikinti su rusais, — todel visos jos kaip nepakankamai ištikimos turi būti Lenkijos kontrolėje.

Taigi dabartinė prancūzų politika žūt—but reikalauja proteguoti lenkus, pavedant jų gegemonijai visas numatomas barjero valstybes. O kadangi Tautų Sąjungoj kol kas viršija prancūzų įtaka, tai ir suprantama, kodel Tautų Sąjunga siūlo mums p. Hymans'o projektus. Juk tur būt niekam ne paslaptis, kad p. Hymansas savo projektą rašė Paryžiu, prancūzų užsienių reikalų ministėrijai patiriamas ar diktuojamas iš juodraščio, kurį pagaminų lenkų užsienio reikalų ministerija Varšuvoje.

Anglai, kurie visumet rodė mums savo palankumo ir kurių interesai reikalautų sudaryti Rytuose pastovesnę taiką, turėtų, rodos, daugiau paremti Lietuvą ir smarkiai priešintis bet kokiems artimiems ryšiams su Lenkija. Artimi ryšiai su Lenkija — tai reiškia vis labiau ir labiau įeiti į lenkų-prancūzų politiką, kuri noroms nenoroms veda netolimoje ateityje į naują konfliktą — karą ir su vokiečiais ir su rusais, ypač su rusais, nes jie niekumet ir prie jokių aplinkybių neatsisakys nuo grynai rusišku, jų nuomone, žemės plotų. Artimi Lietuvos ryšiai su Lenkija — taigi ir barjeras nuo Juodosios ligi Baltijos jūros Lenkų gegemonijoje — tai amžina negėstanti kibirkštis, kuri kas valanda gali sukelti Rytuos didiausį gaisrą. Anglai gi yra suinteresuoti, kad Rytuose kuo veikiausiai įvyktų taika, kad vokiečiai, o ypač rusai būtų kuo greičiausiai pritraukti prie Europos atstatymo, nes kiekvienam toliau numatančiam politikui aišku, kad be vokiečių ir be rusų nei taikos, nei ekonominio Europos atstatymo negalima pasiekti. O taika Rytuos tėra galima tik tada, kai lenkai bus atstatyti į savo grynai etnografines ribas ir kaip tarp rusų ir naujai susidariusių Pabaltijos valstybių nusi-stats aiškūs bei taikingi santykiai; kai Rytuose nebeskraidys lenkų-prancūzų agresingos ir kerštingos politikos gaminamas ginklų barškinimas ir barjerų tvėrimas. Vien Lenkijos atstatymas jos etnografinėse ribose įneštų Rytuose reikalingo ramumo, pašalintų nuolat gresiančio karo šmėklą ir duotų gali-

mybės visoms naujoms valstybėms, žinoma ir pačiai Lenkijai, pradėti atstatyti savo krašto karo ir revoliucijos suardytą ekonominį ir kultūrinį gyvenimą. Tik taikoje ir darbe dėl ekonominio ir kultūrinio savo kraštų atstatymo gimtų tų valstybių tarpe interesų ir bendravimo reikalas, ir tik tokie bendri interesai galėtų pagimdyti naujųjų valstybių artimesnio susiartinimo reikalą. Taip, rodos, turėtų žiūrėti į Pabaltijos valstybių pletojimos visumet toliau reginti anglų politika; ir todėl ji ir turėtų remti Lietuvą jos imtynėse su lenkais. Jei tai parama ligi šiol nebuvo tiek aktyvi, kaip prancūzų pagalba lenkams, tai šitai tenka išaiškinti, viena, sunkia Anglijos padėtimi varduje (Airių klausimas), o antra, dideliomis painiavomis tolimuose Rytuose ir didžiausiu neaiškumu santykiuos su rusais-bolševikais.

Bet dabar, kai Airių klausimas laimingai išspręstas ir kai ekonominiai Anglijos reikalai vis labiau ir labiau ima spirti anglus įvykinti taiką Rytuose, kad galima būtų užmegsti artimesnių ekonominių bei prekybinių ryšių su rusais, reikia tikėtis daugiau griežtumo Anglijos politikoj Europos sutvarkymo reikalais. Konferencija Cannes bene bus pirmasis ta kriptimi žingsnis. Po jo turės sekti ir kiti, kurie privalėtų užtiesti pamatus naujai aktyvesnei taikos politikai Rytuose vieton dabartinės karingos ir agresingos lenkų prancūzų politikos. Mes, lietuviai, kurie visumet buvome tolimi nuo bet kokių agresingų karo žygių, lygiai kaip ir visos kitos mažosios Pabaltijos valstybės, savo išganymą ir klestėjimą numatome vien tik šitokioj taikos politikoj Rytuose. Atsakomingu anglų vyriausybės atstovų pareiškimai ir nuolat vis dažniau ir dažniau pasikartoją balsai apie reikalą žūt—būt palaikyti mūsų Rytuose taiką, leidžia manyti, kad Tautų Sąjungą neišleis mūsų ginčų su lenkais iš savo rankų ir neprileis karo tarp mūsų ir lenkų, kurs galėtų sukelti gaisrą visoj Rytų Europoj, nežiūrint to, kad mes p. Hymanso projektą ir atmetėme. Kaip jau esu minėjęs, p. Hymanso projektą atmetė ir lenkai. Tas vienas faktas turėtų priversti Tautų Sąjungą pagalvoti apie p. Hymanso projekto tinkamumą ir reikšmę. Ir šiuo kartu, anglai ir visos kitos valstybės, kurios nori taikos rytuose, turėtų daugiau dėmesio atkreipti į mūsų santikius su lenkais ir paieškoti kitokio mūsų ginčo sprendimo, negu kad pasiūlė p. Hymansas.

Mūsų Vyriausybė, nors ir atmetė p. Hymanso projektą, bet atmindama savo atsakomybę dėl taikos palaikymo Rytuose, nutarė prašyti Tautų Sąjungą nepaleisti mūsų bylą iš savo rankų.

Pirmoje eilėje Tautų Sąjungoje mūsų byloje turėtų pakelti balsą Latvian, Estai ir Suomia, artimiausieji mūsų kaimynai. Juk p. Hymanso projektas yra pavojingas ne tik mums, bet ir Latviams. Mažiau kiek p. Hymanso projekto pavojų nujaučia Estai ir Suomia, bet ir jiems jis slepia nemažesnio pavojaus. Pono Hymanso projektas, jei jis būtų įvykdytas, jau pats savaime sudaro neramumo ir įtemtų santykių tarp Lietuvos ir Lenkijos ir sužadina dar didesnės lietuvių neapykantos prieš lenkus; be to, jis kas valandą gręstų įtraukti Lietuvą draug su Lenkija į karą su Rusija; tas karas su Rusija nepaliktų nuošalyj Estų bei Latvių valstybių ir galimas daiktas nepaliktų nepalietęs ir Suomijos. Taigi p. Hymanso projektas tik subalkanizuotų rytų Eiropą ir galėtų būti amžinas pavojus Eiropos taikai.

Tautų Sąjunga, kuri irgi yra griežtai nusistačiusi pašalinti ginčų sprendimą karu, taikingųjų valstybių atstovų sprendžiama, rodos, turėtų išgirsti

mūsų vyriausybės balsą ir paieškoti kitokių pamatų mūsų ginčui išspręsti.

Pono Hymanso projektas buvo pagamintas, kaip jau sakiau, išimtinai įtakoje grynai politinių motyvų, prancūzų politika įkvėptų. Tuo tarpu mūsų byloje su lenkais Tautų Sąjunga turėtų atkreipti daugiau dėmesio į teisybę bei teisės motyvus. O teisybė ir teisė — išimtinai mūsų pusėje. Lenkai, pasirašę Suvalkų sutartį, dalyvaujant ir pritariant Tautų Sąjungos atstovams ir, paskui tą sutartį brutališkiausiu būdu sulaužę, visų pirma turėtų atitaisyti sulaužytąją teisę. Tautų Sąjunga, mano nuomone, ganėtinai turi ir moralinės ir materialinės pajėgos, kad priverstų lenkus atitaisyti sulaužytąją teisę ir, vykdant Suvalkų sutartį, atsitraukti iš Vilniaus ligi Suvalkų sutarties nustatytos demarkacijos linijos. Jei kiltų dėl Suvalkų sutarties ginčas, tai tą ginčą galėtų ir privalėtų išspręsti Aukščiausias Tarptautinis Tribunolas. To Tribunolo sprendimas turėtų būti tuoj įvykdytas. Ir tuomet, aišku, kur kas lengviau ir greičiau galima būtų išspręsti visus nesusipratimus tarp mūsų ir lenkų; tuomet kur kas greičiau pavyktų sudaryti abiem kaimynėm valstybėm taikos sutartis, abiem pusėm naudinga ir draugiinga. O šiandien?! Kaip gali šiandien lietuviai sueiti su lenkais į bet kurius taikos santykius, kada kievieno lietuvio akyse, it šmekla kokia, stovi Suvalkų sutarties — tarptautinio akto — brutališkas sulaužymas, kurs lieka nenubaustas ir todėl triumfuojas, ir todėl neduodas mums, lietuviams, jokios mažiausios garantijos, kad ir kitas bet koks tarptautinis aktas lygiai lengvu būdu lenkų bus sumindžiotas ir sulaužytas be jokio už tai nubaudimo. Tautų Sąjunga ar tarptautinis Tribunolas turi pasakyti prieš visą pasaulį, kad tarptautinių aktų nevalia laužyti ir mindžioti, vis viena kas tai darytų, silpnas ar galingas. Teisės, o ne pajėgos turi būti viršūs.

Ir jeigu mes arčiau prisiziūrėsime visai mūsų bylai su lenkais Tautų Sąjungoj, tai pamatysime, kad ji vis sukasi apie tą momentą Suvalkų sutarties, kaip ratas apie ašį, kaip mes bandėme mūsų ginčą spręsti, kiek dėjome tam geriausių norų ir dideliausių pastangų, mes vis be vilties grįždavome vėl prie tos pat Suvalkų sutarties.

Taigi tam, kad nors kiek pastumėmus mūsų ginčo išsprendimą pirmyn ir kad sudarius galutiniam mūsų bylos su lenkais išsprendimui pakenčiamų sąlygų, tėra vienintelis kelias: Tautų Sąjunga privalo pavesti Tarptautiniam Tribunolui išspręsti Suvalkų sutartį ir tą Tarptautinio Tribunolo sprendimą tuoj įvykdyti gyveniman. Suvalkų sutartį išsprendus ir įvykdžius galima bus prieiti ir prie mūsų sienų su lenkais nustatymo ir prie sudarymo galutinės taikos tarp Lietuvos ir Lenkijos gerų kaimynų pagrindais.

Reikia tikėtis, kad mūsų delegacija Ženevoj mokės išaiškinti Tautų Sąjungai ir tai, kodėl mes priversti, buvome p. Hymanso projektą atmesti, ir tai, kodėl pirmoje eilėje mes turime reikalauti ir reikalaujame Suvalkų išsprendimo ir įvykdymo.

Albinas Rimka.

Lietuvos ekonominė padėtis ir jos ateitis.

Pagrindinės mintys, su naujaisiais papildymais, pranešimo, daryto Lietuvos Valstiečių Sąjungos ir Socialistų Liaudininkų Demokratų Partijos kuopų atstovų suvažiavime 1921 metų spalio mėn. 8 dieną.

Statistikos davinių vertybė.

Kalbant apie Lietuvos ekonominę padėtį ir norint ją bent kiek vaizdžiai nupiešti, negalima pasitenkinti bendrais žodžiais, o tenka ieškoti statistikos davinių. Bet tų davinių, kuriais tikrai ir be jokių abejojimų būtų galima remtis, beveik nebuvo anksčiau, nėra jų daug ir dabar. Delto visi statistikos daviniai, kurie iš vieno ar kitų šaltinių naudojami, gali rodyti ir rodo tik mažiau ar daugiau artimą ekonominę padėtį, o ne pilnai tikrą visose smulkmenose. Vis dėlto tokie daviniai, į vieną ar antrą pusę mažiau ar daugiau nuo tikrybės nukrypdami, nėra ir negali būti visai be vertės laikomi, nes jei jie ir neparodo pilnai tikros dalykų padėties, tai vis dėlto, jei maž daug tais pačiais dėsniais pagrįsti, gali parodyti tam tikro reiškinio arba ekonominės padėties išsirutuliavimo kryptį. Taip reikia žiūrėti ir į paduodamus čia statistikos davinius apie Lietuvos ekonominę padėtį.

Žemės ūkis.

Kalbant apie Lietuvos ekonominę padėtį, pirmoj eilėj tenka minėti *žemės ūkis*. Dar prieš karą Lietuvos žemės ūkis dėl tam tikros rusų valdžios ūkio politikos buvo pastatytas į nenormalines sąlygas ir galima sakyti — gyveno tam tikrą krizį. Iš vienos pusės ūkininkams nepalanki ir net žalinga muitų ir prekybos sutartis su Vokietija mūsų ūkio produktams apskritai imant, o tam tikroms rūšims ypačiai, laikė labai žemas kainas, o iš antros — rusų caro valdžia, proteguodama Rusijos vidaus ūkininkus, tyčia jiems pigiau veždavo ūkio produktus geležinkeliais; tuo būdu mūsų ūkininkai buvo atsidūrę tarp dviejų ugnių.

Del šių daugiausia priežasčių, nežiūrint į tai, kad beveik visoj buv. Kauno gub., didesnėj dalyj Suvalkų gub. ir žymioj dalyj Vilniaus gub. dirvos ir oro sąlygos leidžia gerai derėti kviečiams ir miežiams, taip pat kaupiamiesiems ir ankštiniams, vis dėlto kviečių ir miežių bei ankštinių auginimas ligi karo visoj Lietuvoj buvo suvestas ligi minimumo ir kaupiamieji tik ūkio reikalams buvo auginami, o daugiausia būdavo sėjama rugių ir avižų. Kad tai nebuvo normalinis Lietuvoj auginamųjų augalų pasiskirstymas, rodo tos atmainos, kurios įvyko pastaraisiais laikais, kada Lietuvos ūkis plėtojasi savarankiškiau. Taip, einant senaisiais rusų statistikos davimais ir palyginant su davimais, kurie gaunami statistikos skyriaus prie Žemės ūkio Ministerijos, iš 100 deš. žemės ūkyj naudojamos žemės vienu metų pasėliais buvo užimta:

Iš 100 deš. ž. ūkyj naudojamos žemės 1 met. užsėta:

	prieš karą	1920 — 21 met.
Rugjais	17,4	15,5
Kviečiais	1,7	2
Avižomis	9,4	8,3
Miežiais	4,8	5
Žirniais	1,1	1,7
Linais	1,2	2

Apskritai tenka pastebėti po karo daug didesnis kviečių, ankštinių javų ir kaupiamųjų (bulvių, burokų) auginimas, negu prieš karą. Duodamieji palyginimo skaičiai šitos atmainos taip aiškiai dar nerodo, nes bendrasis sėjamos žemės plotas dėl daugybės dirvonais gulinčių dvarų žemių yra daug mažesnis, negu buvo prieš karą. Jei priimti domėn ir šitą aplinkybę, tai skirtumas pasirodys ypatingai aiškiai.

Pats derlius, imant atskirais metais, šitaip atrodė:

Metų derlius 1 dešimtinėje (pūdais):

	1913 m.	1912 m.	1896/1900	1920 m.	1921 m.
Rugiai	58,9	64,6	49,8	55,7	56
Kviečiai	73,6	76,3	61,8	60	60
Miežiai	66,2	57,1	48,7	47,5	48
Avižos	61,9	53,8	48,7	47,5	47,5
Žirniai	56,2	45,1	44,2	60	34
Linai	41,2	41	—	30	25
Bulvės	489	528	419	500	650

Kaip matome, javų derlius 1 deš. po karo, apskritai imant, beveik tokia pat, kaip buvo prieš karą ir jei turi tendencijos šiek tiek mažėti, tai tas mažėjimas pareina nuo menkesnio tręšimo (dėl karo rekvizicijų buvo sumažėjęs gyvulių skaičius, o su tuo sumažėjo mėšlo kiekybė ir kokybė, o dirbtinių trąšų visai negalima gauti).

Bendrasis derliaus dydis. Lyginti bendrąjį derėjimų dydį dabar ir prieš karą kaip buvo — beveik negalima, nes prieš karą daryti apskaitymai tiko maždaug visam Lietuvos plotui (apie 88 tūkst. ketv. kil. arba apie 8,8 mil. ha), tuo tarpu dabar Lietuvos vyriausybės valdoma tik apie 25 tūkst. ketv. kil. arba 5,2 mil. ha; žinios apie pasėlių ir derlių pernai metais apytikriai apskaitytos 51,9 mil. ha, o šiems 1921 m. 49,1 mil. ha. Imti ir palyginimui prieškarinio derliaus dydį paprastu aritmetikos būdu sumažinti arba dabartinio derliaus dydį atitinkamai padidinti nėra galima, nes dabar Lietuvos vyriausybės valdomame žemės plote žemės ūkio sąlygos žymiai skiriasi nuo svetimų valstybių dabar okupuotų kraštų ir delto šių kraštų derlius paprastu aritmetikos būdu iš „galimumo“ teorijos negali būti, be tikslesnių statistikos žinių, išskaitomas. Delto čia paduodu bendrąjį javų derlių, kaip jis atrodė prieš karą, visai Lietuvai einant rusų statistikos žiniomis ir dabar Lietuvos vyriausybės valdomame plote einant mūsų Žemės ūkio ir Valstybės Turtų Ministerijos žiniomis.

Pasėlio dydis tūkst. dešimtinių ir derliaus tūkst. pūdų:

	1913 m.		1920 m.		1921 m.	
	t. d.	t. p.	t. d.	t. p.	t. d.	t. p.
Rugiai . . .	963	52.000	464	25.775	455	25.474
Kviečiai . . .	107	6.700	70	4.115	60	3.600
Miežiai . . .	263	17.000	171	8.123	148	7.087
Avižos . . .	515	27.000	294	14.000	260	12.386
Žirniai . . .	63	4.300	52	3.144	52	1.782
Linai . . .	66	2.240	70	2.120	61	1.540
Bulvės . . .	225	100.000	118	59.250	118	77.025

Visi paduoti čia skaičiai yra „maždaug apytikriai“ skaičiai, suvesti einant ne individualinės, kiekvienam ūkiui pritaikintos statistikos dėsniais, bet atskirų korespondentų įvairiose vietose darytais pastebėjimais bei atskirais tyrinėjimais. Be to, prieškariniai daviniai tinka maždaug 7,5 mil. deš., 1920 m. — 4.781 tūkst. deš. ir 1921 m. — 4.508 tūkst. deš. iš viso Lietuvos ploto.

Vartojimas namie ir likučiai eksportui. Kalbant apie vartojimo namie ir likučius eksportui vėl tenka daugiau induktyviais apskaitymais naudotis, nes registruojamieji eksporto daviniai tiek prieš karą, tiek dabar nėra tiek tobūli, kad jais vienais remiantis būtų galima spręsti apie vartojimo dydį namie ir likučius eksportui.

Pastebėta yra, kad Lietuvoj rugių, kviečių ir miežių sėjama maždaug po 11 pūdų į dešimtinę, avižų — 14 pūdų, žirnių — 16 p., bulvių — 120 pūd. ir sėmenų po 6 pūd. Maistui išėina rugių apie 9 pūdus 1 žmogui, kviečių — 1 p., žirnių — $\frac{1}{2}$ p., miežių ir avižų žmonėms ir gyvuliams šerti reikia maždaug du kartu tiek kiek sėklai, bulvių žmonėms ir gyvuliams maždaug po 33 p. skaitant kiekvienam žmogui, linų sėmenų skaitoma apie $\frac{1}{4}$ pūdo kiekvienam žmogui aliejui ir po 10 svarų linų pluošto skalbiniams (sėmenų ir pluošto derlius paprastai būna, skaitant pūdais, maždaug vienodas). Imant šitokį matą ir žinant, kad prieš karą mūsų paimtame plote gyveno apie 4,5 mil. gyventojų, o dabar yra apie 2,2 mil., mes, atskaitę vietinio vartojimo kiekį, rasime šitokius likučius eksportui (arba vietos pramonės reikalui):

I metų likučiai eksportui, atskaičius vietinio vartojimo kiekį (tūkst. pūd.)

	1913 m.	1920 m.	1921 m.
Rugiai	300	869	670
Kviečiai	1.020	1.144	735
Miežiai	8.300	1.453	753
Avižos	5.400	1.965	370
Žirniai	1.500	264	210
Linai — sėmenys	720	1.130	620
„ pluoštas	1.115	1.100	680
Bulvės	19.000	5.430	3.400

Pastaba. Manoma, kad miežių ir avižų pasėliai kitiems — 1922 m. apie 10% padidės, dėlto vietos vartojimui iš 1921 m. derliaus ir atskaityta

atatinamas sėklų kiekis. — 1913 m. derlius Lietuvoj, apskritai imant, buvo kiek didesnis negu vidutinis ankstyvesniais metais. — 1921/1922 metų vietos vartojimas yra didesnis negu pereiniais metais dėl didesnio gyventojų skaičiaus dėl priaugimo ir ypač buv. karo pabėgėlių bei tremtinių ir optantų grįžimo.

Maitinių importo-eksporto taip pat geležinkelių stočių krovimo apyskaitų daviniais einant, šitie galimų eksporto likučių spėjamieji daviniai — bendraisiais ruožais — patvirtinami.

Gyvulių auginimas. Karo metais gyvulių auginimas Lietuvoj dėl rekvizicijų buvo labai sumažėjęs. Vokiečiams iš Lietuvos išeinant daugelis dvarų buvo palikta beveik visai be gyvulių, o ir pas ūkininkus galvijų ir ypač arklių skaičius buvo labai sumažėjęs. Bet vokiečiams išėjus ir neracionalingoms rekvizicijoms apsisostojus gyvulių auginimas vėl sparčiai pradėjo kilti. Dabar Lietuvos vyriausybės valdomame plote, tik arklių yra dar kiek mažiau negu buvo prieš karą, tuo tarpu galvijų skaičius yra maždaug toks pat ar net didesnis, o avių ir kiaulių jau pernai buvo daugiau negu prieš karą. Duodama žemiau lentelė rodo spėjamą gyvulių skaičių visoj Lietuvoj 1913 m. ir dabar Lietuvos vyriausybės valdomame plote (52 ketv. kil.) 1913, 1920 ir 1921 m.

Gyvulių skaičius (tūkstančiais):

	Visoj Lietuvoj:	Lietuvos vyriaus. valdom. plote		
	1913 m.	1913 m.	1920 m.	1921 m.
Arkliai . . .	762	495	380	440
Galvijai . . .	1.481	948	865	950
Avys ir ožkos	1.055	720	730	750
Kiaulės . . .	2.000	1.350	1.400	1.500

Pastaba. Spėjamieji 1921 m. skaičiai, kiek galima spręsti, yra greičiau mažesni už tikruosius, negu didesni, nes 1921 m. pradžioj gyvuliams atpigus ūkininkai sulaukė, nepardavė.

Tokia yra, bendrais ruožais imant Lietuvos žemės ūkio padėtis. Paduotieji skaičiai, kaip jau minėjau, negali būti pilnai tikri, bei kadangi jie maždaug tais pačiais pagrindais surinkti ir patys rinkimo dėsniai per metų eiles visuose kraštuose išmėginti, tai negalima jų visai neigti. Juose gali būti mažesnių ar didesnių klaidų, bet jie negali visai be vertės būti. Ir jei, pavyzdžiui, kurio nors krašto ūkininkai, remdamies savo apylinkės tų ar kitų metų daviniais, paduotus skaičius visai norėtų niekais paversti, tai jie tik parodytų, kad apie viską sulig savo parapija sprendžia. Ir šiemet, pavyzdžiui, kai kuriose apylinkėse javai daug geriau užderėjo negu kitais kuriais metais. Bet tas dar nerodo, kad daugiau javų ir visoj Lietuvoj būtų. Nes visai Lietuvai bendruosius davinius suvedant tenka vaduotis, ne vienos apylinkės, o iš visos Lietuvos surinktomis žiniomis, taip pat tenka turėti galvoje ne tik ūkininkų, bet ir dvarų žemes, taip pat ledų, karo, gaisrų, ir visų kitų nelaimių padarytus ir daromus nuostolius. Ten, kur kalbama apie bendrąjį pastarųjų metų derliaus dydį, reikia dar ir tai atsiminti, kad patys apskaitymai 1921 m. imta iš žymiai mažesnio žemės ploto, negu

buvo 1920 m. Želigovskio okupacija ir sutartis su latviais žemės ūkyje naudojamoms žemės plotams yra žymiai sumažinusi, delto ir bendrasis javų perteklius, nežiūrint tokio pat arba net ir geresnio derliaus, 1921 metais yra arba bus žymiai mažesnis negu buvo pernai — nežiūrint jau į tai, kad šiais metais daug daugiau reikia skaityti ir vidaus vartojimui (laukiama daugiau pasėlių kitiems metams, taip pat daugiau reikia skaityti mūsų armijai). Tik gyvulių ir jų produktų perteklius galės būti žymiai didesnis — dėl bendro skaičiaus padidėjimo.

Prekyba ir pramonė.

Bet vienu žemės ūkiu Lietuvos ekonominė padėtis negali nušviesta būti. *Pramonė ir prekyba* yra tokios pat valstybės ekonominės padėties rodyklės kaip ir žemės ūkis. Deja, statistikos davinių, kuriais būtų galima tikrai nušviesti prekybos — pramonės padėtis, dar mažiau turime, negu iš žemės ūkio. Prieš karą Lietuvoj buvo apie 5000 su viršum pramonės įmonių, kuriose dirbo apie 33 tūkst. darbininkų, o metinė tų pramonės įmonių produkcija pranešė 60 mil. aukso rublių. Bet čia įeina ir visos amatininkų dirbtuvėlės. Didėsniųjų pramonės įmonių, kurios buvo prižiūrimos fabriku inspekcijos, buvo tik apie 1000, vienok jų metinė produkcija siekė 51 mil. aukso rub. Bet daugiau ne $\frac{2}{3}$ visų kitų pramonės įmonių buvo Vilniaus gub. ir kituose pakraščiuose, kurie dabar nėra Lietuvos vyriausybės valdomi, o metinė produkcija šitų pakraščių pramonės įmonių siekė 40 mil. aukso rub. Viename Vilniuje dar 1900 m. tokių didėsniųjų pramonės įmonių buvo 260. Nuo 1900 m. ligi karo pradžios padėtis jau buvo šiek tiek pakitėjusi. 1910 — 1913 metų tarpe iš 62 mil. a. rb. metinės produkcijos vertybės 20 mil. teko Kauno gub., 7 mil. Suvalkų gub. be Augustavo, 8,5 mil. Gardino apskr. ir 26,7 mil. Vilniaus gub. Bet šiaip ar taip skaitysime, turėsime pripažinti, kad Vilniui ir kitiems pakraščiams esant svetimajai okupacijoj, pas mus dabar yra mažiau negu pusė Lietuvos pramonės įmonių, nors žemės plotu mes turime apie $\frac{2}{3}$ visos Lietuvos. Be to, karas kaip tik daugiau palietė pramonės įmones ir daugybę jų visai sunaikino, o kitas išvargino. Jos dar tik pradeda atsigaivinti. Žinoma, Vilniaus ir kitų okupuotų dabar kraštų pramonė karo yra dar labiau sunaikinta ir dar sunkiau atgaivinama, nes ten buvo ir yra dar sunkesnės sąlygos, negu mūsų vyriausybės dabar valdomame krašte.

Kai dėl prekybos, tai prieš karą Lietuvoj buvo apie 25 tūkst. prekybos įstaigų su maždaug 200 mil. aukso rublių metinės apyvartos. Bet 36% visos metinės apyvartos teko Vilniaus gub. prekybos įstaigoms ir 28% — kitiems pakraščiams, taip kad mes turime skaityti, jog dabar Lietuvos vyriausybės valdomame plote, t. y. $\frac{2}{3}$ visos Lietuvos, turime pasitenkinti ir pasitenkiname $\frac{1}{3}$ visos Lietuvai priklausomos prekybos (NB. Prekybos, ne prekybos įstaigų; prekybos įstaigų vienoj Kauno gub. prieš karą buvo 40% visų prekybos įst., o Suvalkų gub. lietuvių gyvenamuose kraštuose buvo 12% visų prekybos įst.: bet visos šitos prekybos įstaigos — tai daugiausia mažos krautuvėlės, kurios suspietė ne daugiau kaip 33% visos prekybos apyvartos). Kiek dabartinė Lietuvos prekyba ir pramonė verta reiškiant ne aukso rubliais, bet labai menkai ką tevertais auksiniais, t. y. vokiečių markėmis — sunku pasakyti. Kiek tikriau bus galima patirti tik po kelių metų, kada bus tikresnių davinių apie pajamas naujai įvestu įstatymu, kuriuo

imamas mokesnis nuo apyvartos ar pelno. Bet vieni muitai už įvežamas ir išvežamas svetur prekes pereitais 1920 m. valstybės išdui yra davę daugiau ne 113 mil. auksinų arba 27% visų pajamų, o tiesioginis prekybos — pramonės mokestis davė 8,5 mil. auks. arba daugiau ne 2%. Čia neįskaityta įvairios rinkliavos (svaigstamųjų gėrimų, degtukų, tabako ir kt.), nei žyminiai mokesniai, nei pajamos iš valstybės monopolijų (linų, Amerikos prekių ir t. t.).

Pati prekyba su užsieniais, apytikriais apskaitymais, prieš karą reiškęsi apie 40 mil. aukso rublių vertu eksportu ir apie 25 mil. a. rb. vertu importu. Iš išvežamųjų dalykų 68% visos vartybės sudarė miškas, 20% javai ir 12% gyvuliai arba jų produktai. Pereitais 1920 m. dabar mūsų vyriausybės valdomo Lietuvos ploto eksportas siekė 510 mil. auksinų, o importas 428 mil. auks. 1921 metais per pirmuosius 7 mėnesius (nuo sausio 1 d. ligi rugpiūčio 1 d.) išvežta iš Lietuvos už 180 mil. auksinų, o įvežta už 407 mil. auks. Jei dalykai ir toliau taip eis, tai šiemet užsienių prekyboj galime laukti pasyvo. Bet iš septynių mėnesių dar negalima jokių tikresnių išvadų daryti, juo labiau kad šiemis 1921 m. daviniais linų pluošto teišvežta nepilnai už 4 mil. auks., kai tikrai žinia, kad linų pluošto yra daug daugiau išvežti (pernai išvežta beveik už 190 mil. auks.). Išvežtojo miško vertybė pernai metais siekė tik 35,8% visos išvežtųjų prekių vertybės, o šiemet per pirmuosius 7 mėn. — jau daugiau ne 50%. Bet ir čia ligi metų galo dar gali kitaip nusverti linų pluoštas, kuris pernai sudarė 36% visos išvežtųjų prekių vertybės, o šiemet tesuspėjo tik ligi 2% privaryti. Aiškesnį Lietuvos importo—eksporto vaizdą gali duoti paduodamosios lentelės.

Iš Lietuvos išvežta (milijonais auks.):

	1920 m.		1921 m.
	per visus metus	per pirmus 6 mėn.	per pirmus 7 mėn.
<i>Iš viso</i>	510	100	180
Sėmenų	59,5	24	3,7
Javų ir sėklų	10	6	2,6
Odų (ir kailių)	2,6	1,8	5,2
Šerių ir ašutų	18	5	13,5
Skarmalų	16	12	4
Miško medžių	126	29	54
Gamintų medžių	57	11	37
Visų maisto produktų	28		55
Vienų kiaušinių	17,5		47
Linų pluošto	189		3,7

Kiti išvežami iš Lietuvos produktai maža tesveria. Bet paduotieji skaičiai aiškiai rodo vieną dalyką: kai javų produktų ir sėmenų išvežimas šiemet tuo pačiu laiku yra daug mažesnis (sėmenų per septynis mėnesius išvežta tik 1/6 dalis to, kiek pernai per 6 mėn.; linų — mažiau kaip pusė), tai gyvulių produktų — kelis kartus daugiau išvežta (žiūrėk odų ir maisto prod. skaičius). Iš dalies tai gali būti vaisius bendro kainų kritimo, kuris buvo pirmąją metų pusę, ir galima sakyti, kad dėl kainų kritimo ūkininkai javus ir sėmenis buvo sulaikę. Bet viena — kainos buvo kritę ne vien javams bei sėmenims, bet gal dar daugiau gyvuliams ir jų produktams, vie-

nok mes matome gyvulių ir apskritai maisto produktų išvežta daug daugiau. Antra — jei prisiminsime davinius, kurie rodė žemės ūkio padėtį, tai matysime, kad ten rinkti visai kitais pagrindais daviniai rodo tą patį reiškinį — javų pertekliaus sumažėjimą ir gyvulių — padidėjimą. — Dabar arčiau prisžiūrėkime importui.

I Lietuvą įvežta (milijonais auksinų):

	1920 m.		1921 m.
	per visus metus	per pirmus 6 mėn.	per pirmus 7 mėn.
<i>Iš viso</i>	428	135	407
Manufaktūros.	105	23	135
Chemijos prod.	17	9	15
Tabako.	13	7	9
Gėrimų.	2	0,8	3
Gyvulių prod. (batų, odų ir kt.)	47	13	25
Druskos	16	8	16,6
Cukraus	66	26	44
Silkių	22	8	16,6
Mineralo dirb.	18	5	12
Žibalo	12	2	6
Popieriaus	13	4	12
Galanterijos	7	3	3
Metalo dirb. ir mašinų	44	15	60

Kiti įvežamieji dalykai didesnių sumų nesudaro, išskiriant tepalą, kurio šiemet per pirmuosius 7 mėn. jau įvežta 7,5 mil. auks. Apskritai imant, iš paduodamosios lentelės matyti, kad dėl didesnio įvežimo pirmaisiais 7 mėn. šiemet per daug sielotis nereikia, nes įvežimas padidėjęs, kaip tik dalykais, kurie sudaro pastovias vertybes (manufaktūra, popierius, chemijos, mineralo ir metalo dirbiniai, jų tarpe mašinos, padargai ir kt.), tuo tarpu kasdienio vartojimo dalykų įvežta maždaug tiek pat kiek ir pernai tuo pačiu laiku, — išskiriant gėrimus, kurių šiemet per 7 mėn. įvežta 50% daugiau negu pernai per visus metus. Čia reikia dar ir tai turėti galvoje, kad ligi rugpiučio mėn. įvežtieji dirbiniai buvo nupirkti kaip tik tuo laiku, kada kainos dėl valiutos ir kitų sąlygų buvo apie $\frac{1}{3}$ mažesnės negu pernai metų gale ir negu yra dabar, taip kad ir šiuo atžvilgiu didesnį manufaktūros, chemijos, mineralo ir metalo dirbinių įvežimą pirmaisiais septyniais mėnesiais galima tik sveikinti, o linų pluošto ir kitų mūsų ūkio produktų sulaikymas pirmąją metų pusę komercijos atžvilgiu vien jau delto naudingas, kad dabar pas mus vartojamai valiutai atpigus parduodant kitur galima bent tų pačių markių daugiau gauti negu būtų gauta pirmojoje metų pusėje.

Finansai ir valiuta.

Dabar prisžiūrėkime Lietuvos *finansams*. Prieš karą Lietuvos valstybinis biudžetas siekdavo maždaug apie 60 mil. aukso rublių metams. Bent tiek rusų valdžia surinkdavo mokesčiais, rinkliavomis ir muitais Lietuvoje, taip kad vienam gyventojui išeidavo apie 13 — 14 aukso rublių mokesčių mokėti. Išvertus aukso rublius mūsų auksiniais išeitų mažų mažiausia 500 — 600 auksinų vienam žmogui. Dabar 1919 metais mūsų vy-

riausybė mokesčių išrinko nepilnus 30 mil. auksinų, o 1920 metais — 411 mil. auks. Prileidžiant, kad net ir 1920 m. mūsų vyriausybė negalėjo dėl įvairių priežasčių visų jai priklausomų mokesčių išrinkti ir tuos 30 mil. priskyrus 1920 m. — vis dėlto visų surenkamų mokesčių vienam gyventojui neišeina daugiau kaip po 200 auksinų. Ir su tiek mokesčių mūsų valdžia išgyvena, nes 1920 m. iš viso išleido tik 420 mil. auks. Čia, žinoma, neįeina tos išlaidos, kurios būtų, jei mūsų vyriausybė kariuomenės reikalams neimtų rekvizicijų, o mokėtų grynais pinigais rinkos kainomis. Bet ir mokesčių kiekvienam gyventojui po 200 skaitant išeina ne 420 mil., o mažiausia 440 mil., taip kad perteklius rekvizicijų žymią dalį pilnai apmokėtų, o gal ir visas. Šiaip ar taip, tokiais mažais mokesčiais ir tokiuo mažu biudžetu negalima rasti šiais laikais nė vienos valstybės. Nekalbant jau apie mūsų kaimynus, kur mokesčiai kelis kartus didesni, net ir gana ekonomingai gyvenančių čekų biudžetas siekia 14 miliardų metams ir ten valstybės mokesčių vienam gyventojui išeina daugiau ne po 1000 kronų, neskaitant mokesčių savivaldybių reikalams, kurie daugely vietų siekė įstatymais leidžiamo maksimumo — 200% valstybės mokesčių dydžio (pas mus vietos savivaldybių biudžetas 1920 m. siekė tik 44 mil. auks., kas sudaro apie 10% valstybės biudžeto ir vienam gyventojui išeina tik po 20 auksinų). Net ir šiemet, jei ligi galo metų viskas eis panašiai kaip buvo metų pradžioje, padėtis ne ką tepakitės. Teisybė, pirmaisiais trimis mėnesiais šiemet išleista 80 mil. auks., o pernai tik 60 mil., t. y. šiemet išleista visais 25% daugiau. Bet pajamų pernai per pirmąją metų pusę buvo tik 113 mil. auks., o šiemet 247 mil., t. y. beveik 120% daugiau. Tuo būdu ir šių metų daviniai rodo, kad mūsų vyriausybė, nežiūrint visų jos klaidų ir trūkumų, vis dėlto sugeba gana ekonomingai gyventi. Kaip to pasiekama ir ar visais atsitikimais toksai valdžios ekonomingumas gali būti girtinas, — tai jau kitas klausimas, į kurį atsakant jau reikėtų eiti į finansų politikos sritį, o tai jau išeina iš šio rašinio ribų. Į porą dalykų betgi tenka domė atkreipti. Pirmiausia — mūsų valdžia, betaupydama pinigus, tenkina tik pačius būtinuosius valstybės reikalus ir beveik visos pajamos išeina kariuomenei ir valdžios aparatui išlaikyti ir dar šiek tiek mokykloms, tuo tarpu valstybės ir visuomenės ūkiui kelti pinigų neištenkama. Tai yra viena labai silpna mūsų vasybės ūkio pusė. Antra, ne mažiau pavojinga pusė — tai menkas valstybės valdininkų atlyginimas. Juk dabar 800—1200 auksinų, yra daug mažiau verti valdininkui kaip buvo prieš karą 25—35 rubliai, tuo tarpu labai mažas valdininkų skaičius gauna didesnes ne 1200 auks. algas, o su 2000—2500 auks. reikia gyventi aukštesiems valdininkams, kurie turi milžinišką atsakomybę nešti iš tos menkos algos dažniausiai ir savo šeimyną maitinti. Taip menkai valdininkus apmokant nors ir galima apsieiti labai mažais mokesčiais, bet užtat geresnieji su didesniais reikalavimais darbininkai, negalėdami iš tokios algos gyventi, būna priversti arba eiti į privatinės įstaigas tarnauti, kur apmokama daug geriau, arba pasiduoti pagundai ir pašaliais uždarbiauti, nuo ko nukenčia jų atliekamas darbas; kitus gi, silpnesnius, toksai menkas atlyginimas, iš kurio negalima žmoniškai gyventi, dažnai ir visai sudemoralizuoja ir jie ima „uždarbiauti“ imdami kyšius, dėl kurių vėl turi nuostolių daugiausia pati valstybės nes kyšiai duodami paprastai tam, kad kokios materialinės naudos turėtų (šmugeliu, be maito pravežti prekes, pristatyti blogesnės rūšies apsiimtus

daiktus ir t. t.). Bet, apskritai imant, reikia pasakyti, kad mūsų valstybės ekonominė ir finansinė padėtis yra nebloga, nės aktinga užsienių prekyba ir beveik be deficitų biudžetas prie labai menkai išplėtos mokesčių sistemos duoda visų laidų esamiems trūkumams pašalinti. Bet pirmiau negu eiti prie išvadų ir ateities perspektyvų, reikia arčiau prisžiūrėti ir visiems kitiems mūsų valdžios arba valstybės duotiems arba duodamiems vekseliams, taip pat mūsų valiutos klausimui.

Kaip žinome, savų pinigų mes dar neturime ir ligi šiol vartojame vokiečių arba jų garantija išleistą valiutą (vad. „ostus“). Tai reiškia, kad tiek, kiek Lietuvoj yra „ostų“ arba vokiečių markių, tiek lygiai Vokiečių valstybė Lietuvai yra skolinga. Bet čia kyla rimtas klausimas, kiek ir *ko* Vokietija Lietuvai skolinga? Kada Vokiečiai iš Lietuvos išėjo, spėjama, buvus Lietuvoj apie 900 mil. „ostų“ arba vokiečių markių. Bet nuo to laiko ši suma žymiai padidėjo. Pirmiausia — iš Vokiečių valdžios buvo paskolinta 100 mil. mk. Toliau — vien praeitų metų oficialinis užsienių prekybos balansas rodo daugiau ne 80 mil. auksinų pertekliaus, o žinovų apskaitymais mažiausia kita tiek yra išvežta iš Lietuvos pro muitines, taip kad vargu bau suklysimė sakydami, kad 1919 ir 1920 m. užsienių prekyba yra davusė Lietuvai apie 200 mil. m. gryno pelno ir tuo būdu su paskola apyvartoj esamų pinigų skaičių pakėlusį ligi 1200 mil. Pagaliau negalima pamiršti pinigų, kuriuos parneša į Lietuvą amerikiečiai. Dalyko žinotojų apskaitymais menama, kad amerikiečiai, grįždami arba atvažiuodami, mažų mažiausiai yra įnešę 500 mil. auks. Čia dar nepriskaityta padaryta pas Amerikos lietuvių paskola ligi 1.650.000 dol., kuri į markes iškeitus vėl davė apie 100 mil. auks. Tuo būdu reikia manyti, kad Lietuvoj šių metų pradžioj buvo apie 1800 mil. „ostų“ arba vokiečių markių. Šių metų užsienių prekyba pirmaisiais septyniais mėnesiais yra davusį apie 200 mil. auks. Pasyvo, reiškia — apie tiek Lietuvoj vartojamų pinigų didis turėtų būti sumažėjęs. Bet čia reikia neužmiršti, kad amerikiečiai šiomet dar daugiau į Lietuvą grįžta negu pernai ir daugiau pinigų pargabenama, delto galima manyti, kad tie 200 mil. užsienių prekybos pasyvo išsilygina parvežtais ir čia paliktais amerikiečių pinigais. Pagaliau, visi daviniai rodo, kad ligi metų galo mūsų užsienių prekybos balanso pasyvas jei neišnyks, tai žymiai sumažės — jei, žinoma, neatsitiks kas nors nauja (pav. karas su lenkais), kas mūsų ekonominį gyvenimą iš vėžių išstumtų.

Šiaip ar taip, net atsargiausiai apskaitymais einant Lietuvoj turi būti mažiausia 1500 mil. ostų arba vokiečių markių — reiškia tiek vokiečiai yra mums skolingi. Bet čia klausimas — *ko* skolingi — ar pusantro miliardo aukso markių, ar popierėlių, kurios nevertos beveik nė trijų skatikų lyginant su aukso marke? Šitas klausimas labai svarbus ir visą mūsų ateities ūkio bei finansų ateitį lemiaš. Nes mes tuo tarpu savo pinigų — nei popierinių nei kitokių — neturime ir nedirbame, bet pas mus vartojamų pinigų vertybė vis mažėja ir mažėja — nežiūrint, kad mūsų užsienio prekyba visai neturi pasyvų ir mūsų biudžetas išlyginamas normalinėmis pajamomis ir menkomis vadaus bei užsienio paskolomis, kurios į vertybę vartojamų pas mus pinigų neigiamai atsiliepti negali. Padėtis bus aiškesnė, jei mes paimsime tiesiog gyvenimo pavyzdžius. Stai Lietuvos valstybė Prancūzijai yra skolinga apie 3 mil. frankų už garvežius, Anglijai 16800 svarų už

transportą ir kt., Amerikai 5 mil. dol. už įvairias prekes ir Amerikos lietuviams 1650 tūkst. dol. už paskolos lakštus. Jei pas mus vartojamieji pinigai turėtų aukso vertybę, tai visas tas skolas būtų galima atlyginti su 30 mil. auksinų. Tada, kada tos paskolos arba pirkimai buvo daryta (1919 m.), — viską buvo galima atlyginti su 200 mil. auks. Tuo tarpu norint visas tas skolas atlyginti šių dienų pas mus vartojamų pinigų kursu reiktų išmokėti mažiausia 1150 mil. auks. Pridėjus dar 100 mil. mk. vokiečiams paskolos ir antrą 100 mil. auks. vidaus paskolos mes pamatysim, kad prie didžiausio mūsų valdžios taupumo ir prie geriausios ekonominės padėties mūsų piliečiai ir patsai valdžios išdas vis darosi neturtingesni ir neturtingesni — ir tai darosi vien tik delto, kad mes vokiečių pinigus vartojame. Ir jei mes dar ilgiau nuo vokiečių valiutos neatsiskirsime, o vokiečių markė dar kris žemyn, tai vieną gražią dieną mes pamatysime, kad mūsų visos skolos, kurios vertos tik apie 30 mil. aukso markių, suėda visus pusantrą ar du milijardus pas mus esamų „auksinų“ — ir suėda ne del mūsų ekonominės padėties, o tik delto, kad vokiečių ekonominė padėtis ir jų valiutos politika priė to veda, — nes tikėtis ar laukti, kad vokiečiai už popierines markes ar ostus grynu auksu atlygintų — neprisieina — arba to atlyginimo taip ilgai reiktų laukti, kad vistiek jįsai savo vertybės būtų nustojęs.

Bendros išvados.

Trumpai suglaudus visus davinius, kurie rodo mūsų valstybės ūkio bei finansų padėtį, galima štai kas pasakyti:

I. Bendrai imant visą mūsų žemės ūkį, pramonę ir prekybą galima pastebėti, kad Lietuvos ekonominė padėtis stovi dar ant žemo išsiplėtojimo laipsnio, bet drauge yra tiek daug dar neišnaudotų gėrybių (resursų), kad normalinėse gyvenimo sąlygose prie išmintingos ūkio politikos greitu laiku visa ekonominė padėtis gali dvigubai ir daugiau pagerėti.

II. Kiek yra gera Lietuvos ekonominė padėtis savo tiesiog natūralinėmis gėrybėmis ir ateities galimybėmis, tiek grynai finansinė padėtis arba teisingiau — finansų politika reikia laikyti neatatinkama ekonominei padėčiai ir visuomenės ūkio reikalavimams. Taupumas, kurio laikosi mūsų vyriausybė, yra geras ir girtinas dalykas, bet kai del didelio taupumo lieka gyvieji visuomenės ūkio ir valstybės reikalai nepatenkinti ir kai del jo valstybė netenka geriausių ir naudingiausių darbininkų, kurie valstybės aparatą geriau galėtų tvarkyti, tai toks taupumas reikia laikyti grynai ekonominiu atžvilgiu — neracionalingu, o politikos atžvilgiu — pavojingu, nes valstybės įstaigose esant menkai apmokamiems ir delto menkiems darbininkams kenčia daug visa valstybės tvarka ir erzina žmones, kurie ima paskui kaltinti visą valdžią ir net nustoja tikėję savo valstybės nepriklausomybe.

III. Šale racionalingesnės finansų politikos, kuri turi eiti tiesiųjų ir netiesiųjų mokesčių sistemingo plėtojimo keliu, kad tuo būdu daugiau įgijus normalinių pajamų būtų galima geriau aprūpinti visus valstybės reikalus ir išvengti žmonėms įsipykusių ir visus erzinančių rekvizicijų, — vienas pirmųjų mūsų ekonominės ir finansų politikos uždavinių turėtų būti — tai juo greičiau atsiskirti nuo vokiečių valiutos ir įsigyti savoji, kurią mes del savo ekonominės padėties galime lengvai išlaikyti atitinkamame aukštume ir neturėti nuostolių del visai ne nuo mūsų pareinančių priežasčių. Tam tikri

reiškiniai pas mūsų kaimynus (lenkus, latvius ir estus), kur savosios valiutos vertybė visai nukritusi, negali mums jokių nei pavyzdžių nei pamoką būti, nes valiutos vertybė visumet pareina nuo bendrosios ekonominės padėties bei finansų politikos, tuo tarpu tiek ekonominė padėtis, tiek finansų politika minėtose valstybėse yra visai kita ne pas mus (ten pasinga — pas mus aktiva prekyba su užsieniais, ten prie kelis kartus didesnių mokesčių valstybės biudžetas ligi 50% su deficitais — pas mus prie kelis kartus mažesnių mokesčių biudžetas beveik be deficitų).

Dabar dar keletą žodžių apie mūsų ekonominės padėties ateitį. — Pirmiausia mes čia turime turėti galvoje, kad dabar mūsų valdžios yra valdoma tik apie $\frac{2}{3}$ viso Lietuvos ploto, o tuo tarpu vienu ar kitu keliu mes norime ir tikimės greitai laiku turėti visus Lietuvai priklausomus kraštus su Vilniū ir Klaipėda. Čia kyla rimtas klausimas, — kaip gali atsilepti į bendrąją mūsų ūkio padėti anų sričių įgyjimas — ar toji padėtis gali pagerėti ar gal pablogėti? — Pirmiausia dėl Klaipėdos. Iš prigimties tai nėra labai turtingas kraštas, bet jam prie Lietuvos prisidėjus ypatingo bendros ekonominės padėties pablogėjimo laukti netenka. Netenka pirmiausia dėl to, kad žmonės ten karo nebuvo per daug išvarginti, tuo tarpu ūkio kultūra stovėjo ant gana aukšto arba bent jau ne ant visai žemo laipsnio. Be to, Klaipėdos krašte yra naturalinis Lietuvos uostas ir jei žemės ūkis bei pramonė į bendrąją Lietuvos ekonominę padėti įneštų daugiau minusų, tai uosto prekyba bei laivininkystė už tai pilnai atmokėtų plusais ir tuo būdu bendrasis ūkio balansas išsilygintų. Bet visai kita padėtis dėl Vilniaus. Normalinėse sąlygose Vilniaus sritys, įeidamos į bendrąjį Lietuvos valstybės kūną taip pat jokių ekonominių nuostolių nepadarytų, nes nors prigimtiniiais turtais žemės ir ūkio kultūra jos daug mažiau vertos negu dabar mūsų valdžios valdomi plotai, bet užtat pramonė ir prekyba ten daug daugiau išsiplėtojus ir delto taip pat išsilygintų. Bet visai kita padėtis Vilniaus srityse yra dabar. Pirmiausia didysis karas tuos kraštus daug daugiau palietė ir nuniokojo negu kitus Lietuvos kraštus, o po didžiojo karo taip pat dar nė vienu metų, net nė kelių mėnesių tų kraštų gyventojai ne gyveno normaliniu gyvenimu. Be to, karas ir nenormalinės sąlygos kaip tik daugiausia sunaikina bei prekybą, ir jau delto tie kraštai daug blogesnėje padėtyje. Dėl visų šitų priežasčių reikia skaitytis su tuo, kad Vilniaus sritis atgavusi bent jau pirmaisiais 5 — 10 metų labai maža ką iš jų bus galima gauti (žemės ūkis ir be to nekumet ten didelių turtų neduodavo ir neduos, o pramonė bei prekyba sunaikinta ir turės pirmiau įsigyventi, atsistatyti), tuo tarpu išlaidos administracijai turės būti didesnės jau vien delto, kad ten daugiau visa kas sunaikinta, daugiau reikės taisyti ir tvarkyti. Visa tai turėdami galvoje, mes privalome skaitytis su tuo, kad Vilniaus sritis atgavus bendroji Lietuvos ekonominė padėtis visą metų eilę, jei ne daugiau, žymiai turės pablogėti, nes iš tų perteklių, kuriuos mes dabar svetur išvežame ar išvežti galime ir kuriais galime savo finansus bei valiutą gerai pagrįsti, — Vilniaus sritis atgavę turėsime daug prie jų pridėti. Ir jei žiūrėti vien šios dienos dabar mūsų valdžios valdomo ploto žmonių grynai ekonominių reikalavimų, tai reikėtų arba Vilniaus tuo tarpu, ligi atsistatys, neimti arba imant duoti dar didesnę autonomiją, negu Vilniaus lenkai reikalauja ir negu Hymansas siūlo. Nes aišku vienas dalykas: jei Vilniaus sri-

ties gyventojams reikėtų vien savo lėšomis visą administraciją, miliciją ir kariuomenę išlaikyti ir be to dar karo suniokotą ūkį atstatyti, tai jie į tokias skolas įlįstų, kad niekumet iš jų negalėtų išsikapstyti ir tada atėję pas mus tiesiog prašyte prašytų paimti iš jų tokią autonomiją, kuri jiems per brangiai kainoja. O jei dar priversti Vilniaus kantoną ir savus pinigus turėti, tai jų vertybė tokia maža būtų. Kad tada mes net su savo taip pat ne daug vertais auksiniais pas juos galėtume tą pat daryti, ką daro dabar čia parvažia- vę amerikiečiai su savo doleriais.

Ir apskritai kalbant apie mūsų ekonominę padėtį bei jos ateitį visur ir visumet reikia atsiminti, kad iš nieko nepripils nieko. Savo prigimtimi Lietuva nėra toksai kraštas, kur be darbo arba menkai tedirbant būtų galima dideli turtai susikrauti, bet taip pat nėra kraštas, kur darbas neišsimo- kėtų arba labai menkai ką duoti galėtų. Lietuvoje dirbant galima sočiai ir gerai gyventi — ir tai tinka tiek atskiram žmogui, tiek visai valstybei. Bet kalbant apie įvairius pagerinimus, reformas arba kaip dabar Vilniaus karo nuniokotų kraštų priskyrimus visumet reikia atsiminti, kad norinti ateityje daugiau naudos turėti — jau dabar reikia aukų nesigailėti. Ir jei pavyzdžiui mes reikalaujame Vilniaus srities prie Lietuvos priskirti be jokios autonomijos ir viską išvien valdyti, tai iš anksto būkime prisirengę bent pir- maisiais keliais metais didelių ekonominių aukų pridėti — būkime prisiren- gę daugiau mokesčių mokėti tiktai dėl to, kad iš Vilniaus krašto gyventojų tuo tarpu mažai ką gauti galėtume. Arba jei reikalaujame rekvizicijas pa- naikinti, taip pat žinokime, kad valdžia, turėdama už viską grynais pinigais rinkos kainomis mokėti, bus priversta didesnius mokesčius mokėti. Tas pat yra su žemės reforma ir t. t. Ir juo mes dabar daugiau aukosime, — juo galime geresnės ateities daugiau tikėtis.

Politikos partijų ir organizacijų gyvenimas.

Lietuvos Socialistų Liaudininkų Demokratų Partijos ir Lietuvos Valstiečių Sąjungos metinis suvažiavimas 1921 m. spalio m. 8 — 11 d. ir jo nutarimai.

Suvažiavimas įvyko Kaune, miesto Rotušės salėje. Abiejų Centro Ko- mitetų buvo parengta gana didelė ir turininga dienotvarkė, įtraukusi 30 įvai- rių klausimų. Dr. J. Staugaitis, L. V. S Centro Komiteto pirmininkas ati- darė suvažiavimą. Jis savo trumpoje kalboje bendrais ruožais apibūdino abiejų organizacijų darbą pereiniais metais: buvo siūsta delegacija į Vilnių (F. Bortkevičienė, V. Račkauskas ir J. Makauskas) susitarimui su tenykščia demokratine visuomene, dr. Alseika buvo siūstas Amerikon, sutvarkyta C. Kom. raštinė, Valstiečių Sąjungos laikraštis „Lietuvos Ūkininkas“ padidintas ir pagerintas, rūpinasi ir tesirūpinama išleisti pažangiosios visuomenės dienraštis, rūpinamasi valstiečiams organizuotą pagalbą suteikti ūkio srityje. Išrinkus prezidiumą (Dr. J. Staugaitis pirm. ir P. Kuzminskas ir V. Oškinis vicepirm.) ir sekretoriatą (A. Grigiškis, J. Pronskus ir K. Ralys), Revizijos Komisiją (Dr. Nasvytis ir Dr. Lašas) ir abiejų organizacijų kasininkė p. F. Bortkevičienė pranešė apie organizacijos ir kasos padėtį. L. V. Sąjunga tu-

rinti apie 200 kuopų; kasos stovis, nesant aiškaus nustatyto mokesčio, mokesčiai sumokama nereguliariniai, atsitiktinai Centrai tik 20 nuošimčių nuo kuopų mokesčių sumos, tenka. Delto yra deficitas kasoje, siekias ligi 10.000 auks. Kasininko raginami kuopų atstovai apsidėti mokesčiais ir Centrai privalomą dalį sumokėti.

Dr. Lašas pranešė apie Liet. Valstiečių Sąjungos ir L. Soc. Liaudininkų Demokratų Partijos Steig. Seimo frakcijų bloko darbą. Kadangi Dr. Lašo yra įteiktas pranešimas raštu ir bus išspausdinta „Liet. Ūkin.“ čia mes plačiau neminėdami pabrėžiame, kad abiejų frakcijų blokas, turėdamas vos 4 dalį St. Seimo narių, negali grynai savo nusistatymo įstatymų praveisti, bet stengiamasi kiek įgalint, kad St. Seimo leidžiami įstatymai būtų kuo geriausi mūsų rinkikams ir tik iš dalies tas atsiekiama. Sutarčių su kr. dem. nėra padaryta, nes buvęs susitarimas žodžiu, jiems patiems vėliau nesilaikant jo, sunyko. Dabar tik tiek bendračarbiaujame valdžioje, kad laikome ministerių kabinete vieną žmogų. Priminė ir ištikusį incidentą su Žitinevičium. Suvažiavimas išklauses abi pusi (Žitinevičius patsai aiškinosi) patvirtino frakcijų bloko ir Centro Komiteto nusprendimą pašalinti iš frakcijos ir iš St. Seimo. Pabaigoje suvažiavimo, atsisakius Žitinevičiui išeiti iš St. Seimo, pavedė C. Kom. pašalinti iš partijos. (Žiūrėk „Lietuvos Ūkininko Nr. 48“).

Negalėdami užimti daug vietos aprašymui suvažiavimo, kitais klausimais tik priimtas rezoliucijas dedame.

N U T A R I M A I.

I. Del Lietuvos politinės padėties.

Apsvarstęs klausimą apie susidariusią dabartiniu momentu Lietuvos Respublikos tarptautinę padėtį sąryšį su Briuselio ir Genevos derybomis ir su Tautų Sąjungos Tarybos ir Plenumo sprendimais, Lietuvos Valstiečių Sąjungos ir Socialistų Liaudininkų Demokratų Partijos suvažiavimas konstatuoja:

1) 1921 m. rugsėjo 3 d. Hymanso patiektas ir Tautų Sąjungos Tarybos bei Plenumo patvirtintas sutarties su Lenkija projektas sunkiai įžeidžia Lietuvos suverenumą ir gyviausius jos reikalus, primesdamas Lietuvai bendrus su Lenkija organus užsienio ekonomijos ir finansų srityse.

2) Tasai sutarties projektas, versdamas Lietuva sudaryti su Lenkija apsigynimo karo konvenciją, gerai žinant Lenkijos agresingumą, avantiurizmą ir imperializmą, gresia kas valanda įtraukti Lietuvą prieš jos norus į karus su kaimynais.

3) Ekonominis bei finansinis Lenkijos suirimas, sudarius Lietuvai artimesnius su Lenkija ekonominius bei finansinius ryšius, gali sudaryti Lietuvai ekonominio ir finansinio sunykimo pavojaus.

4) Primetimas visai Lietuvai lenkų kalbos šale lietuvių, kaip oficialinės kalbos, reikštų suteikti lenkams galimybės ir toliau dirbti Lietuvoj pradžūtingą lenkinimo darbą.

5) Tasai sutarties projektas siūlo įtraukti į sutartį su Lenkija visas

garantijas del mažumos teisių ir tuo suteikia Lenkijai galimybės kištis į vidaus Lietuvos reikalus.

Visa tai turėdamas galvoje ir matydamas aiškia pražūtį, kurion Lietuva būtų traukiama, priėmus Tautų Sąjungos patvirtintą Hymanso projektą, Lietuvos Valstiečių Sąjungos ir Socialistų Liaudininkų Demokratų suvažiavimas reiškia griežčiausią protestą prieš Tautų Sąjungos nutarimą primesti Lietuvai Hymanso projektą neatsižvelgiant į Lietuvos gyvybės reikalą, jos suverenumą, ir šaukia Lietuvos Liaudį prie didžiausios ištvėrmės kovoj už Lietuvos laisvę ir senus Lietuvos tautos idealus, užmezgant kuo artimiausių ryšių su savo kaimynais Latviais, Estais ir kitomis Pabaltijurio valstybėmis.

Negalėdamas nešti atsakomybės už valdžios politiką, kuri yra vedama Krikščionių Demokratų Partijos, esant Ministerių Kabinete tik vienam mūsų partijos atstovui ir tam pačiam jokios Ministerijos nevaldant (be portfelio), ir atsižvelgdamas į tą sunkią ir nepakenčiamą padėtį, kurioj yra atsidūręs mūsų su lenkais santykių klausimas, L. V. S. ir S. L. D. P. suvažiavimas pareiškia, kad jis negalės pasitikėti tokia Vyriausybe, kuri kuo griežčiausia nesaugos Lietuvos suverenumo ir kuri tiks daryti mažiausio nusileidimo, vedančio prie bendrų organų užsienio ir ekonomijos srityse, o taip pat militarinės konvencijos, pirm negu bus nustatytos galutinės sienos tarp Lenkijos ir Rusijos.

Konstitucijos klausimu.

V. s. ir s. l. d. suvažiavimas, apsvarstęs Lietuvos valstybės konstitucijos klausimą, susipažinęs su pagrindiniais principais ruošiamo Steigiamojo Seimo konstitucijos komisijos sumanymo ir konstatavęs, kad artima jau valanda, kada dešimtimis metų partijos keliami principai nors ir dalinai galės būti padėti pagrindan valstybės tvarkymo, pilnai pritaria frakcijų darbams šioj srity, kaipo atatinantiems partijų programui, ir paveda frakcijoms toliau laikytis tos pačios linijos, kurios buvo laikytasi ligi šiol, dedant drauge pastangas greitesniam konstitucijos priėmimui Steigiamajame Seime.

Susivažiavę organizuotų kuopų atstovai, turėdami galvoj, kad priėmimas tokios ar kitokios konstitucijos pareina nuo faktinio Lietuvoj politinių jėgų santykiavimo ir padaryti už tai krikščionių demokratų nusileidimai prezidentūros klausimu Steigiamojo Seimo komisijoj yra laikini arba atsitiktiniai, o daugely vietų konstitucijos sumanyme kyšo klerikalų pastangos palikti valstybės konstitucijoj plyšius jiems viešpatauti, nutaria:

1. V. s. ir s. l. d. suvažiavimas, išeidamas iš tikro liaudies valdymo pagrindo ir matydamas:

a) kad prezidento institutas yra liekana absoliutinės monarkijos, įvykus kompromisui monarkiškai nusistačiusių žmonių ir demokratijos šalininkų.

b) kad prezidento institutas nutolina vykdomąją valdžią nuo Seimo;

c) kad prezidento institutas kenkia vykdomosios valdžios ankštai jungčiai;

d) kad prezidentūros išlaikymas sunkina valstybės biudžetą ir nerei-

kalinga našta guli ant liaudies pečių, paveda frakcijoms ir toliau ginti šio instituto nereikalingumą.

2. Suvažiavimas, norėdamas matyti valstybės konstitucijoj visišką piliečių sąžinės ir tikėjimų laisvę, patikrinant tikiybiniams (bažnytinėms) organizacijoms laisvą gyvavimą, paveda frakcijoms:

a) ginti valstybės nuo bažnyčios atskyrimo principą;

b) saugoti mokyklą nuo piliečių sąžinės varžymo, reikalaujant todėl, kad ji būtų pasaulinio pobūdžio;

c) apdrausti valstybės konstituciją nuo klerikalizmo tendencijų, nes konstitucijon įnešami straipsniai visai nekonstituciniai, kaip kad dėl teologijos fakulteto.

3. Suvažiavimas pripažindamas didelę piliečių auklėjimo reikšmę, turint galimybės tiesioginę demokratiją gyvenime vykdyti, randa būtinu, kad konstitucija garantuotų liaudžiai:

a) referendumą (atsiklausimą);

b) liaudies valią (tautos iniciatyvą) paduoti įstatymų sumanymus.

4. Suvažiavimas randa reikalingu:

a) kad konstitucijoj aiškiai būtų pabrėžtas decentralizacijos principas, duodant galimybės tam tikriems savivaldybės vienetams savarankiškai tvarkytis, leidžiant įstatymus vietos reikalais, Valstybės Seimo nustatytose ribose skiriant ir atstatant valdininkus;

b) duoti teisės pradėdant nuo apskrities savivaldybių patiekti Seimui įstatymų sumanymus įvairiais valstybės reikalais.

5. Suvažiavę atstovai, matydami didelį reikalą turėti Lietuvoj kuo daugiausia kariškai apmokytų piliečių, kad reikalui išitikus visa liaudis galėtų stoti ginkluota ir kariškai apmokyta prieš Lietuvos valstybės ir darbo žmonių priešininkus, nutarė, kad frakcijų nariai reikalautų, jogei konstitucijoj ginkluotų pajėgų organizavimo pamatan dedama būtų milicinė sistema, kurios įvedimo laikas galės būti nustatytas įstatymo keliu.

*V. S. ir S. L. D. suvažiavimo
vienu balsu priimta 1921 m. spalio
m. 9 d. Kaune, Rotušės salėj.*

III. Žemės Reformos klausimu.

L. Valstiečių Sąjungos ir Soc. Liaud. Dem. suvažiavimas 1921 m. spalio mėn. 8, 9, 10 ir 11 d., išklausęs pranešimą apie žemės reformos įstatymo eigą Steigiamajame Seime, pilnai pritaria L. V. S. ir L. Soc. L. Dem. Steigiamajame Seime bloko nusistatymui žemės reformos klausimu ir dar kartą pabrėžia:

1) Kad žemės reformos reikalams būtų imama žemė iš visų tų privatinų savininkų, kurie turi daugiau kaip 50 ha.

2) Kad privatiniam savininkui, kurio žemės nusavinamos, priklausom teisė ir tai prie vienos vietos, gauti žemės 50 ha. Paliekamą žemę skiria ir jos sienas nustato atatinama Žemės Tvarkymo įstaiga.

3) Kad bažnyčių, vienuolynų ir kitų bažnytinių įstaigų žemės, kurios turi daugiau kaip 3 deš. (6 marg.) žemės nusavinamos be atlyginimo, paliekant jiems 3 ha. Nusavintoji žemė atiduodama ne mokamai savivaldybėms.

4) Kad privatiniai savininkai už nusavinamą žemę ir mišką atlyginimo negauna.

5) Kad gaunantiems žemę, žemė turi būti duodama kuo prieinamiausiomis kainomis ir sąlygomis.

6) Kad žemės reformom vykdymo organizacijose privalo būti įvesti savivaldybių atstovai.

7) Kad žemės reformos įstatymas būtų kuo greičiausiai Steigiamojo Seimo priimtas.

8) Kad būtų traukiami atsakomybėn prasižengę St. Seimo priimtam įstatymui „Žemei įgyti, perleisti ir įkeisti“ ar tai savo dvarus tarp giminių padalindami, ar parduodami įstatymus apeinant.

9) Kad mažžemiai, kurie turi žemę, tinkamą tik mišku apieisti, turėtų teisės gauti žemės iš Žemės Reformos Fondo pirmon eilėn po kariškių.

IV Miškų klausimu.

Išklausę apie Miškų Ūkio tvarką randam:

1) Kadangi laikinosios valdžios leidimais, duotais 1919 ir 20 metais, iškirsta iš anksto daugiau kaip 2 metų kirtimas.

1) Kadangi Miškų Departamento 1919 ir 20 m. sutartimis ir įvairių kontragentų išnaikintas valdžios miškas peršokant dvejų metų kirtimo normą.

3) Kadangi dėl nenormalinio kirtimo ir skynimų neišvalymo kyla dažnai gaisrų ir pačiu darbymečiu be atlyginimo piliečiai varomi gesinti.

N u t a r t a:

1) Pirmoje eilėje aprūpinti karo padegėlius ir vietos reikalus, parduodant medžius pavieniui ar mažomis partijomis tiems, kurie turi valsčiaus miškų komisijos atitinkamus leidimus, o tiktai tada teleisti iš varžytynių pramonės reikalams.

2) Panaikinti kėlimą kainų už medžius tiems, kurie gyvena arčiau prie miško ir geležinkelio, nes šios rūšies gyventojai yra verčiami saugoti miškus nuo gaisrų.

V. Del valdininkų sauvaliavimo.

V. S. ir Soc. L. D. suvažiavimas, apsvarstęs pranešimą del valdininkų sauvaliavimo, n u t a r ė:

1) Reikalauti iš Valdžios, kad tarnautojams būtų įsakyta tuoj pat pradėti tardyti valdininkų prasižengimus, kai tik bus gauti skundai apie jų prasižengimus ir teismai pirmoje eilėje, kad ir kitas bylas atidėję, teistų nusiakaltusius valdininkus, o bylos nebūtų vilkinamos po 2 metu kaip ligi šiol.

2) Kad prie Ministerių Kabineto būtų įsteigta tam tikra įstaiga, kuri rinktų žinias apie visus Lietuvos valdininkus ir kad valdžios įstaigos be šios įstaigos žinios neturėtų teisės priimti į tarnybą valdininkų.

3) Nusikalte valdininkai arba pavaryti iš kurios nors įstaigos nebegalėtų, kaip ligi šiol buvo, gauti atsakomąją vietą.

4) Kiekvienas privalo kovoti su valdininkų sauvaliavimu per laikraščius, susirinkimus, gyvu žodžiu, per teismus ir tų valdininkų viršininkus.

VI. Rekvizicijų klausimu.

Apsvarstęs rekvizicijų klausimą ir turėdamas galvoje:

1) kad krašto gynimas yra šventa kiekvieno piliečio pareiga;
2) kad sunki našta, kuri guli ant krašto dėl išlaikymo karo metu reikalingos kariuomenės turėtų būti teisingai padalinta visiems krašto gyventojams, Lietuvos Valstiečių Sąjungos ir L. S. L. D. partijos visuotinis kuopų atstovų suvažiavimas natarė:

1) Reikalauti, kad maisto, gyvulių ir kitokių reikalingų kariuomenei daiktų rekvizicijos, kurios dabar užkrautos ant valstiečių-ūkininkų neatidėliojant būtų pakeistos laisvu supirkinėjimu.

2) Tais atsitikimais, kada rekvizicijų negalima pakeisti laisvu supirkinėjimu, gali būti vartojamas priverstinis supirkimas rinkos kainomis.

3) Lėšos reikalingos šių dėsnių vykdymui gali būti suimtos tam tikru mokesniu karo reikalams lygiai uždedamų ant visų piliečių, progresingai jų turto ir uždarbio didumui.

4) Be to, turi būti įvestas nepaprastas mokesnis nuo pelno karo metu pramonininkams, bankininkams, pirkliams ir kitokiems vertelgoms.

VII. Nukentėjusių beginant Lietuvos laisvę karių ir jų šeimynų šelpimo klausimu.

Apsvarstęs nukentėjusių beginant Lietuvos laisvę karžygių arba jų šeimynų šelpimą ir turėdamas galvoje:

1) kad 1919 m. gegužės 2 d. Laikinos Vyriausybės išleistas įstatymas apie pašalpas kariškiams ir jų šeimynoms nepilnai apima šį klausimą ir dalinai yra nustojęs galios (Vyr. Žin. Nr. 7).

2) kad ligi šio laiko invalidų taip pat ir nukautųjų karių šeimynų šelpimo klausimas vis dar neišspręstas, ir dėl to jie turi kentėti skurdą ir badą, arba negalėdami darbo dirbti priversti elgėtauti, — Lietuvos Valstiečių Sąjungos ir Socialistų Liaudininkų Demokratų partijos visuotinis kuopų atstovų suvažiavimas mato tame neleistiną Vyriausybės bei Seimo apsileidimą, ir reikšdamas giliausios užuojautos nelaimingiems invalidams bei nukautųjų karių šeimynoms, reikalauja: 1) kad jų šelpimas kuo veikiausiai būtų sutvarkytas, ir 2) kad invalidų bei nukautųjų karių šeimynų padėtis būtų apdrausta įstatymais.

VIII. Del karo padėties panaikinimo.

L. V. S. ir S. L. D. partijos suvažiavimas reikalauja, kad kuo veikiausiai būtų nuimta karo padėtis apskrityse arba vietose, kurios nejeina į kariuomenės veikimo rajoną.

IX. Del Lietuvos piliečių lenkiškai kalbančių.

L. V. S. ir Soc. Liaud. atstovų suvažiavimas, išklauses pranešimą apie mūsų sulenkintus valstiečius bei miestelėnus vienu balsu nutarė:

1) lenkiškai kalbą valstiečiai bei darbininkai yra tokie patys darbo ir

vargo žmonės, mūsų krašto vaikai bei mūsų tikrieji — to paties kraujo ir kaulo, kaip ir mes patys, broliai, bei tos pačios tautos nariai;

2) ne dėl savo kaltės jie yra išsižadėję mūsų vardo ir užmiršę savo kalbą;

3) ir kadangi jie yra nešę tą patį baudžiamąjį jungą ir kentėję tuos pačius istorinius vargus bei nelaimes ir lygiai tas pats pavojus jiems gresia nuo lenkų dvarininkų, bei lenkiško imperializmo;

4) todėl: žiūrėti į juos, kaip į lygius sau, ne niekinti jų ir neužgaulioti, nestumti jų nuo savęs, bet eiti į juos ir skleisti juose bendrą žmogaus bei piliečio susipratimą ir valstybingumą;

5) reikalauti iš savo Centrų Komitetų, kad jie kuo daugiausia gamintų lenkiškai kalbantiems literatūros ir rūpintųsi siųsti tinkamų žmonių į sulenkintuosius kraštus mūsų idejoms skleisti, ir kad tas dalykas šiandien būtų vienas svarbiausių Komitetų darbų.

X. Ginkluotų pajėgų organizavimo klausimu.

Apsvarsčius Lietuvos ginkluotos pajėgos ateities klausimą ir imant domėn.

1) kad nuolatinės armijos pagrindais organizuojama ginkluota pajėga, kaip tad buvo Rusijoje, Vokietijoje ir kitose valstybėse, kurios laikė gausią nuolatinę kariuomenę — yra priešinga demokratijos obalsiams ir labai apsunkina kraštą finansiniu atžvilgiu;

2) kad demokratinei Lietuvos Respublikai, neturinčiai imperialistinių tikslų, taikos metu turėti gausią nuolatinę kariuomenę nebus jokio reikalo, o laikyti vien tam tikslui, kad su pagalba jos kadro būtų galima pilnai apmokinti kasmet šaukiamus naujokus — nebus prasmės;

3) kad dabar esamoji mobilizuota ginkluotoji pajėga, auklėjama ir tvarkoma nuolatinės armijos principų dvasioje ir einant senais Rusų karo įstatais, kurie daugel atžvilgių yra pasenę ir neatitinka mūsų gyvenimo sąlygoms, — atskiriama nuo visuomenės, tuo būdu ji pamažu apsikrečia karinės kastos demokratizmo principams žalinga dvasia;

4) kad toks ginkluotos pajėgos organizavimo būdas nėra pakankamas tinkamai apsaugoti kraštui ištikus karo pavojui, nes nesunaudojama visos pajėgos, kurias tik gali duoti tauta savo laisvės gynimui, būtent: visi sveiki ir gali valdyti ginklą vyrai, išskyrus tuos, kurie pašaukti kariuomenėn ir aktingai joje tarnauja, liekasi neapmokinami ir neorganizuoti, kas silpnina tautos prisiruošimą gintis ištikus karo pavojui — Lietuvos Valstiečių Sąjungos ir Soc. Liaud. Demokratų partijos kuopų atstovų suvažiavimas mano:

1) kad jau dabar, nelaukiant esamos kariuomenės demobilizacijos, turi būti einama prie ginkluotos pajėgos organizavimo milicijos pagrindais, nes tik milicijos sistemos pagrindais organizuota ginkluota pajėga atitinka demokratizmo dvasiai, yra mums kaip nedidelei jaunai valstybei pakeliama finansiniu atžvilgiu ir duoda galimybės, kai kraštui gresia pavojus, išstatyti kovai su priešu visą organizuotą ir ginkluotą tautą ir,

2) praėjus šiam karo pavojui esamoji ginkluota pajėga tuojau turi būti demobilizuota ir pilnai turi būti pereita prie milicijos sistemos.

XI. Del Vilniaus įvykių.

Valstiečių sąjungos ir socialistų liaudininkų demokratų suvažiavimas, išklauses, pranešimų apie tai, kad Vilnių Lenkijos valdžia, naudodamasi ginkluotais žandarais ir legioninkais padarė pogromą lietuvių gimnazijoj ir prieglaudoj, žiauriausiu būdu mušdami ir sužeisdami vaikus, apiplėšė ir išmetė iš buto visos Lietuvos taip didžiai gerbiamą visuomenės darbininką Mykolą Biržišką, gimnazijos ir kitų mokyklų direktorių konfiskuoja ir uždaro lietuvių įstaigas, apakę šovinizmu ir brutalumu, palaikomu Lenkijos valdžios, persekioja visus, kas save vadina lietuviu:

su širdgėla sveikindami nukentėjusius nuo Lenkijos vandalių reiškia didžiausios užuojautos Vilniaus jaunuomenei, jos tėvams, mokytojams ir globėjams;

protestuoja prieš Lenkijos valdžios kankinimą žiauriausiu būdu lietuvių moksleivijos;

reikalauja, kad Seimas ir vyriausybė imtųsi griežčiausių priemonių sustabdyti apakusių Lenkijos tarnų žiaurumams;

kad paskelbtų pasauliui protestuojant prieš retai atsikartojančius žmonių gyvenime įvykius, kokie turėjo vietą Vilniuje;

kad kuo greičiausiai apie tai būtų pranešta Tautų Sąjungai ir pasaulio valstybėms, suvažiavimas kreipdamasis į pasaulio demokratiją prašo ją pakelti savo galingą balsą prieš Lenkijos broniruotą kumščio šėlimą ir poodraug kviečia visą Lietuvos liaudį suglaudus kuo ankščiau jėgas budėti, turint galvoj galimus lenkų ponų valdžios puolimus prieš Lietuvį Tautą.

XII. Lietuvos gynimo reikalu.

Turėdamas galvoje:

1) Kad Lietuvos priešai dar nėra nurimę ir progai pasitaikys gali vėl pakilti, tuo būdu Lietuva netikėtai atsidurtų karo pavojuje.

2) Kad mūsų sostinė Vilnius ir prie jos prigulį Lietuvos žemės plotai pagrobtai lenkų ligi šiam laikui neatvaduoti.

3) Kad imperialistinė dvarininkų valdoma Lenkija, remiama Prancūzų, deia visas pastangas kaip okupuotoje Lietuvos žemės dalyje taip ir užsieniuose tam, kad užmestų pragaištingus Demokratinei Lietuvos Respublikai santykius, nuo kurių daugiausia nukentėtų Lietuvos demokratijos reikalai.

Lietuvos Valstiečių Sąjungos ir Socialistų Liaudininkų Demokratų partijos visuotinis kuopų atstovų suvažiavimas pripažįsta kraštą ir Lietuvos demokratiją tebesant pavojuje ir nutarė:

1) pareikšti akivaizdoje viso pasaulio demokratijos ir visų laisvę ir teisybę gerbiančių tautų griežčiausią protestą prieš Lenkijos ir kitų lietuvių tautos laisvės bei Lietuvos Nepriklausomybės priešininkų imperialistinius užmanymus ir pastangas.

2) Visa išgalia remti Valdžią krašto gynimo reikale ir šaukti visą Lietuvos liaudį jungtis į šaulių ir kitokias kraštui ginti organizacijas, kad būtų visados pasiruošę pareikšti griežčiausio pasipriešinimo grobikiškos Lenkijos sumanymams ir kad žūt būt atvadavus Vilnių iš Lenkų vergovės, jei Lenkai nesutiktų grąžinti mums jo geruolu.

XIII. Savivaldybių reikalai.

L. V. S. ir L. S. L. D. P. kuopų atstovų susivažiavimas, apsvarstęs savivaldybių reikalus, konstatuoja, kad svarbiausioji savivaldybių darbo kliūtis yra sunkioji karo padėtis, taip pat nepalankus biurokratinis daugelio valdininkų prie savivaldybių atsinešimas, nutarė:

1) Reikalauti, kad karo padėtis tose apskrityse, kurios nėra karo zonoje, būtų panaikinta.

2) Kad rekvizicijos būtų sumažintos ir pereitų prie laisvo supirkimo, o pastotės panaikintos.

XIV. Amerikos Lietuvių Tautinei Sandarai.

Turėdami Jūsų draugišką pareiškimą, padarytą Am. Liet. Tautinės Sandaros suvažiavime 1920 metais, Naujorke, kuriame draugingumo ryšiai sumezgami su Lietuvos Valstiečių Sąjunga ir turėdami Dr. D. Alseikos aiškų pareiškimą apie Am. Liet. Tautinės Sandaros suteiktą jam paramą jam besilankant Amerikoje, mes reiškiamo —

kad mūsų šis suvažiavimas fikrai jaučia artimų ryšių su Am. Liet. Tautine Sandara ir kad jei susiartinimas pilnai ligi šiol nepadarytas, tai tik dėl šio momento sudaromų apsunkinimų, ir praėjus šiam sunkiam momentui, nurimus kovoms, nusistovėjus kiek sąlygoms, suvažiavimas mato didelio reikalo ryšius sutvirtinti ir abipusiškai gelbstint toliau bendrai kovoti dėl bendrų abiemis organizacijoms idealų; jau šiuo momentu suvažiavimas ragina Centro Komitetą padaryti žygių tų ryšių stiprinimui.

Toliau suvažiavimas mato reikalingu abiejų pusių naudai tuoj sutvarkyti informacinį organą amerikiečiams informuoti ir tai prašo padaryti būsimą Am. Liet. Tautinės Sandaros suvažiavimą arba jos Centro Komitetą.

Manydami, kad mūsų santykiai ateityje tik tvirtės, kad mūsų pajėgos jungsis viėnon galingon jėgon, mes sveikindami draugus sandarininkus ir dėkodami jiems už teiktą paramą ir draugingumą, reiškiamo vilties greitoje ateityje tiek jūsų tiek mūsų darbams dideliausio pasisekimo.

XV. Draugų Amerikiečių—mūsų darbų rėmėjų—sveikinimas ir kvietimas į bendrą darbą.

Suvažiavimas išklauses pranešimo Dr. D. Alseikos ir jo darbu apyskaitos rado kad:

1) Amerikon nukeliavusių liėuvių daugelis susipratusių dar tuo metu, kai Lietuvoje šiaurės erelis siautė kišdamas į kalėjimus ir tremdamas į Sibirą mūsų kovotojus už liėuvių spaudos laisvę ir nepriklausomybę, kurdami įvairias draugijas, rūpinosi remti tą kovą pritarimu, pinigais, knygomis ir kitais būdais ir suvirš per 20 metų visi mūsų kovos etapai buvo ankštai surišti su Amerikos liėuvių parama; kartu, Amerikos liėuviai, gyvendami šalyje, kuri demokratingai tvarkosi, savo raštais, laikraščiais ir knygomis mums kvėpė demokratingumo dvasią ir jo pažinimą, mus stiprino kovoj už demokratinis valstybės pagrindus ir mes sužadinti draugų amerikiečių prijautimu demokratingos tvarkos ir stengėmės Lietuvoje įkurti demokratingą tvarką;

2) vėlesniu metu laikų Amerikos lietuviai, Amerikos Lietuvos Tautinės Sandaros nariai nepartiniai pažangūs tautininkai ir kiti labai daug prisidėjo pinigais į Akcinę „Varpo“ Bendrovę ir tuo padėjo steigti spaustuve Kaune, kurios pagalba Valstiečių Sąjungai pigiau atsieina spauda.

3) tie pat amerikiečiai yra daug rėmę aukomis mūsų partijos darbą ir yra daug paramos suteikę kitiems mūsų tautos reikalams, Vilniaus krašto atvadavimui ir gelbėje kuriant nepriklausomą demokratinę Lietuvos Respubliką.

Amerikiečiai, kaip gyventojai demokratingų Jungtinių Valstybių, prate prie laisvės žodžio, spaudos, sąžinės, susirinkimų ir neliečiamybės piliečio teisių rėmė mūsų kovą už tas laisves ir todėl — konstantuodamas aukščiau išdėtus faktus liaudininkų ir valstiečių suvažiavimas reiškia didelės padėkos žodžius draugams amerikiečiams už suteiktą ligi šiol liaudininkų ir valstiečių partijai paramą kovoje už Lietuvos nepriklausomybę ir už demokratinę tvarką, kuri tenka dar ir šią dieną ginti nuo pasikėšinimų klerikalų, dvarininkų ir kitų gaivalų, kurie negali pakęsti grynai demokratinės tvarkos. Į tai suvažiavimas kreipdamas amerikiečių dėmesį nurodo, kad demokratinės tvarkos priešai ir ligi šios dienos budi ir deda pastangų tokią tvarką sudaryti, prie kurios kunigija galėtų laisvai viešpatauti ir savo noru valdyti šalį, ir kad kova su ja dar nėra baigta. Todėl suvažiavimas mato reikalo draugams amerikiečiams patarti nesudėti rankų pasitenkinus Lietuvos Respublikos nepriklausomybės užtikrinimu, bet žinant, kad Lietuvos Respublikoje gali būti laisvė aprėžta, kovoti ir padėti kovoti už tas laisves ir demokratinę tvarką Lietuvos Valstiečių Sąjungai, žinant, kad per kovą įgysime savo teisių.

Tegyvuoja nepriklausoma, demokratinga Lietuvos Respublika!

Tegyvuoja demokratingieji susipratę mūsų broliai amerikiečiai!

Tegyvyksta abiejų šalių demokratingųjų lietuvių troškimai, išreikšti Amerikoje Lietuvos Tautinės Sandaros ir Lietuvoje Lietuvos Valstiečių Sąjungos programose.

J. Dobilas.

Juodnugaris.

(II tęsinys).

Savo dramatinga praeitimi primena Onytė daugumos lietuvių likimą. Išsivystęs svaigulio pagautos, fantastinių pasakų apie pasaulio nematyta gudrybę ir turtus prisiklaususias, bėgo jos, doriškai dažniausiai skaisčios, bet patriarchališkai kairios, menkiausio supratimo apie šių dienų kultūrinių centrų gyvenimą neturėdamos, neva į tą tariamąjį rojų — nuėstus ir tapo nesąjoniški pasileidimo bauriai išnaudotos. Gilus, nepajudinamas tikėjimas ir įgimta lietuvaitei skaisčių meilė gelbėjo jas nuo galutinės nelaimės — nuslinkti į žmonijos šiukšlyną, tik gyvenimą ne vienai sulaužė.

Paguodės ir nusiramino išskodavo ir tebieško geroka jų dalis davatkavime. Kitaip sugydė savo žaizdas Onytė.

Didžiama išėvių į miestus — samdininkų, arba mažžemių vaikai. Ji stambaus ūkininko duktė.

Garsus turtingumu ir šviesumu kaimas, raudonuojančios tarp medžių dokalkiniais stogais trobos, aukšti svirnai, dideli sodnai, pašauktos mergaitės, raliūnai berneliai, gausinga einanti mokslus jaunuomenė — štai Onytės gimtinė.

Čia tatai, tankių sodnelių ūkanoj, gamtos prieglobsta patriarchališkųjų papročių sergstima, gerųjų tėvelių mylima, kryžiaus rimtai globojama ir grąsoma, augo ir savo gražiausias jaunystės dienas praleidė mūsų kiek saulinga, bet sykiu ir simpatinga Onytė. Nors vienas šviesiausių, tik ne iš turtingiausių, buvo jos tėvelis, vis dėlto pritinkamą kraity dukterims jis ištesėjo duoti. Gi Onytė taip buvo pragarsėjusi visoj apylinkėj savo gražumu, kad nuo piršlių negalėjo apsiginti. Jie jai stačiai įkyrėjo. Iš vienu į juokėsi, kitų gailėjosi, trečius kiek gerbė, bet į visus žiūrėjo iš aukšto. Ir kam jie jai reikalingi? Tik svetingumą žmogus parodai, juos mandagiai kalbindamas ir tiek.

Šalikiemėj, taip pat aukštame svirnely, augo dobilėlis. Jis buvo gal kelias metais vyresnis už Onytę ir vadinosi — Jonelis. Jų abiejų tėveliai gyveno prietelngai, prašėsi ir net, kaip sako, nuo širmosios kumelės giminiavosi. Taigi ir vaikai, pavasariui prašvitus, nuo ryto lig vėlam vakarėliui žaidė kartu — pakol vėl rudens šalnos negailestingai juos perskirdamas, neuždarydavo mažųjų vargšelių visai žiemai kalėti gryčioj. Net valgyti ji tankiai neidavo namo, bet juos papenėdavo to kiemo šeiminkė, kur jie buvo susipratę. Retkarčiais, vienas antras pavargęs, ar kokiam orui užėjus, ir pergulėdavo pas kaimyną. Su tuo taip buvo apsipratę visi, jog nemaž vaikų nepasigesdavo, užsimiršdavo, arba atsimindavo, per vėlai. Abypusis škas Onytės ir Jonelio prie vienas antro palinkimas prasideda nuo pat mažens.

Jiedu mėgdavo vieni žaisti. Tankiai pastebėta: Onytė sodina darželį, Jonelis tvorelę tveria. O kam ten pavyko nužiūrėti, kaip pirmutinieji gardumynų gavus, bėgo jais su savo draugu pasidalinti. Paūgėję, jie šiek tiek nutolo nuo vienas antro. Bet ėmus eiti Joneliui mokslus ir šugrįžus atostogoms iš gimnazijos sena draugystė ir vėl atsinaujino. Onytė nesitvėrė smalsumu išgirsti nuo Jonelio apie pasakingą miesto gyvenimą ir mokslo stebuklus, o paskutiniojo jaunutė kaimiečio siela, pirmutinį sykį su kultūros centru susidurdama, tiek gautų nuo to įspūdžių buvo sujaudinta, jog gerokai prieš grįžtant namo, vien tik ir apie tai sapnavo, kad jais su savaisiais pasidalintų. O kas jį geriau supras, atjaus, kaip jo ištikimas mažumės draugas — Onytė! Kiek kilnaus, tyriausių nuo žemiškų užgaidų drumzlių dvasinio pamėgimo, pagavimo saldumo, ragavo susisiekdamos susiliedamos tos dvi jaunutės sielės, tai tik tame pačiame idilijos prieglobsty gimęs ir jos lopšely suptas liūliuotas lietuvis inteligentas tesupras!...

Jonelis sparčiai žingsniavo moksle, plėtėsi jo žinojimo akiratis, dauginosi mokslų šakų pažinimas, vyrėjo prityrimas, standėjo nuomonės. Nuo vaikiško jausmų išliejimo jis priėjo prie konkretesnio darbo: ėmė aiškinti Onytei, kiek tai yra galima nė mažiausio mokslinio prirengimo neturinčiam

į visokių mokslo šakų pagrindus, gi labiausiai nustebino, nudžiugino, sujau-dino ją savo fizikos eksperimentais. Oi, kaip jos buvo pagaunamai įdo-mios tos visos štukos. Neužmiršta ir tėvynės klausimo — daug apie tai kalbėta, daug jaudintasi ir praktiškai vykdyta. Pakylėjus Joneliui į 5 - tąją klasę, apėmė jo tėvelius rūpestis, kaip sūnus žiūrį į savo tiesioginį, jų nuo-mone, pašaukimą — ar bus jam Dievas davęs Šventąją Dvasią, ar ne? Ir Onytei kaž kodėl tas dalykas užgulo širdį. Kaip ir kikevienas lietuvis kaimietis, ji nematė aukštesnio tikslo mokslus einančiam jaunikaičiui, kaip kunigystė, tik — antra vertus atrodė jai tatau šiuo aisitikimu lyg kad ne-visai taip, kaip turėtų būti...

Maigąsis, sukąsis, tai mokslo reikalingumu, tai egzamenų sunkumu stojant į seminariją ir kitais prasimanytais prietekstais prisidengdamas, sep-tynias klases išėjęs, turėjo Jonelis galutinai išsirikti vieną iš dviejų: arba važiuoti į seminariją, arba tęsti mokslą gimnazijoje savo jėgomis. Vaikinas pasirinko paskutiniją ir lekcijomis užsidarbiaudamas pabaigė gimnaziją. Ir vėl imtąsi jis prikalbinėti pasišvęsti kunigo pašaukimui, bet Jonelis už-sispyrė, demonstratingai paskelbė eisias tik sulig savo sąžinės balsu ir pa-stojo universitan. Vargšas, pirmais metais gerokai privargo, nes tėvai nie-ko jam nedavė. Ilgainiui, matydami tokį tvirtą sūnaus pasiryžimą ir kad, tegul ne tobiliausiu keliu, vis delto į „žmones“ eina ir turėdami gerokai susitaupę pinigų — suminkštėjo: iš pradžios didesnėmis sumomis dovau-pavidalu jį šelpti ėmė, paskui ir visą mokslui reikalingą išlaidų kaštą ant savęs pasiėmė. Jonelis triumfavo. Ir Onytė tokiu to painaus klau-simo išsprendimu neapsakomai buvo patenkinta. Užmiršusi apie kunigy-stės neparvišijamą aukštumą visa savo susijausminusia širdele ir ji Jonelio triumfui pritarė. Kur ten tolumoj masinamai mirguojanti laimės žvaigždelė, staiga virto saule ir nušvietė visą jos ateities akiplotį. Niekio nebuvo klau-sta, nieko žadėta, tik Onytė žinojo, jog šviesioji ateitis jai priklauso. Užtat viskas buvo malonu: ir tas saldžiai snaudžiąs ilgesys atostogų laikui besiar-tinant, ir tie svaiginamai meilūs susitikimai Joneliui grįžus, jo puiki stovykla kuri, jam vyrėjant, gražėjo, jo nepasiekiamą išmintis, kuri vis didėjo, gi la-biausiai draugo pastovus, Onytės nuomone, į ją širdies palinkimas, kuris stiprėjo.

Jau paskutiniuose gimnazijos klasėse būdamas, ėmė užgaulioti ir san-tykiuose su Onyte darėsi laisvesnis, net kartais sauvalingas. Juo tolyn, juo tie puldinėjimai darėsi tankesni, drąsesni, galų gale visą tikybos mok-slą prietarais pavadinęs, jis stačiai iš jo prieš Onytę tyčiodavos. Šiurpulus ne sykį per Onytės kūną perbėgdavo nuo Jonelio žodžių, kaž kokios slap-tingos jėgos grūmoja jai pražūtį iš aukšto, iš visų šalių ir požemių, vie-nok ji jam nesipriešino, net nepatenkinimo neparodė, tai kaž kaip lyg priversta šaipėsi. Šventumą tiesų, kurias taip niekino Jonelis, jis ne ma-žiau tikėjo, kaip savo buvimu, bet jai rodėsi, kad ir jos draugas tik taip sau sauvaliauja savo drąstumu pasigirti norėdamas. Lygiai kaip ponai, nors ir tie patys katalikai, vienok tik menkų dalelę savo tikybinių pereinų tepil-dą, tačiau kunigėliams arčiau esą ir rečiau barami, negu prasti žmoneliai — samprotavo Onytė, — taip ir mokytiems turinčios būti savo privilegijos. Nes jie juk viską žina, tikrai nepajudinamai žina: tai ir tai valia, o tai

užginta. Ne taip, kaip tu, prastas žmogelis, suki, suki savo galvelę, vienok pakol kunigo nepasiklausi — jokio aiškumo nesurandi.

Bet ir meilės dalykuose Jonelis griežtai pakitėjo.

Seniai jau nebdžiugina jos nesitverianti noru pasidalinti įspūdžiais su jaja kilniai sujaudinta draugo širdis, net ir apie mokslą jis retai teprisimindavo. Kartas nuo karto žibterėdavo dar jame tėvynės meilės švieselė, bet anaip tol ne tam, kad kelią į aukštą tikslą nušvietus, širdis kilniai sušildžius, tik kad tą geidulių ugnį, kuria jis į Onytę nūn užliepsnojo, dar labiau kurščius ir pūkščius.

Bet ir taip persimainęs Jonelis, liko vis gi ne mažiau meilus. Ir tai ne delto, kad Onytė savo tikybinuose įsitikinimuose būtų svirstelėjusi, doros reikalavimuose suminkštėjusi, tik vienas, meilės svaigulys, lygiai kaip tos audros debesys, eina savo vėju, savo dėsniais vaduojasi, antra — matyti mylimą geidulių pavergtą laiko ne sykį moterę galutinu savo triumfu. Be to, ateities švieselė taip galingai švietė, kad sunku nepasiduoti apgaulingai iliuzijai ir neužmiršti apie tas vos - vos pastebimas ribas, apie kuriuos apslopinta sąžinė ir įgimtas atsargumas mėgina kada - ne - kada nedrąsiai priminti. Tai jau paviršutinis laikymosi besimylinčių buvo per daug laisvas. Jonelis ne tik kad nesiskaitė su prastuolių prietariais, bet jis dar stengdavos parodyti, kad juos niekina. Ir Onytei toks pakylėjimas virš minios negalėjo nepatikti; tatau maloniai kuteno jos savimeilę ir darė tarytum vertesnę mylimojo akyse.

Jeį šiandien dalinai, tai buvo laikas, kada mūsų žmonės į kiekvieną mokslus einantį kaimo jaunikaį žiūrėjo, kaipo į būsimą kunigą, užtat kiekvienas jo pasielgimas, nesutinkas su tariamuju pašaukimu, būdavo viso - kerioapai apsprendžiamas, visai aiškinamas. Pesimistai, arba greičiau sensacijų mėgėjai, skubėdavo tokiais atsitikimais tarti tradicinį „iš to nieko nebus“ ir kompromituojantį „studentą“ faktą paskleisti kuo plačiausiai. Prieš tą sukildavo visi rimtesnieji. Jeį turėjo daugybę iš prityrimo imtų išrodymų, kurie rodė visai priešingai: kaip tik tie, kurie gimnazijoj būdami laikydavosi laisviau, gal kartais net nepadoriai, piktinamai, tampa kunigais ir gerais kunigais — pamokslininkais, kai tuo tarpu šventuolėliai, davatkų į padanges keliami, žiūrėk — ir „beeiną šunims šėko piauti“. Tie ginčai tęsdavosi, ne sykį pačių mokslus einančių jaunikačių tyčioms provokuojami, tol kol kaimas neišsvysdavo savo buvusio „studento“ su „ilgomis“, arba galutinai neįsitikindavo jį kitą pašaukimą apsirinkus.

Lengva dabar įsivaizduoti, kokių liežuvių audrų sukėlė Jonelio su Onyte toks griežtas prieš tuos kaimo prietarus nusistatymas, jo nuo amžių šventais laikomu papročių perniek laikymas. Dalykas nuėjo tiek toli, kad abiejų tėvai ne sykį bendrai susirūpinę teiravosi, kaip tą pikta pašalinus, gi Onytei, nesuskaitomiems įspėjimams pageidaujamo vaisiaus nedavus, buvo stačiai pareikšta: jeį ji nesiliausianti tuo keliuėjusi, būsiančios vartojamos kuo griežčiausios priemonės. Išgirsti iš mylimųjų tėvelių burnos, lėčiausio būdo žmonių, taip rūstus žodžius — tatau dalykas labai nemalonus jautriai širdies reikaluose dukrelei, kokia buvo Onytė. O vis tiek, ką reiškia tie dabarties dygliai prieš aromatingiausį ateities kvietkelį, kuris kaip ir jos rankose? Kas tie klajoją pavėlavę debesėliai prieš auštančią giedrą, prieš kurią kiekviena ūkana turės išgaisti? Ir tėveliai netrukus pamatysią

ją išmintingai elgusis, o žiaurieji liežuvininkai nežinosią, kur akis kišti iš gėdos. Onytė tapo atsargesnė, tik darė savo, kaip ir pirma. Ir štai iš to saulėto jos dangaus trenkia į ją perkūnas. Ateina žinia: Jonelis vedė kitatautę...

Savo prigimčia Onytė kiek skyrėsi nuo žinomo lietuvio būdo, linkusio slopinti kančias savyje, kad jos paskui raudose išliejus — ji smarkiau reagavo į nuotikius. Be to, kirtis buvo toks smarkus, kad jo vaisiai tokiai jautriai mergeitei, kaip Onytė, galėjo tapti stačiai katastrofingi. Reikėjo ieškoti kuo greičiausiai išėjimas. Onytė nutarė tuč tuojau išvažiuoti į miestą. Jos sumanymą pagyrė ir tėveliai ir jis tapo su didžiausia skuba įvykdytas. Mieste Onytė iš sykio atgavo dvasią.

Linksma ir liūdna kartu žiūrėti į mūsų kaimietį, pirmutinį sykį susidūrusį su didesniu kultūros centru. Ne tik nuostabūs mūsų laikų technikos ir mokslo išdaviniai, bet ir kultūros falsifikatas, kaip tai visa pagauna jo naivia, gamtos auklėtą sielą, koks lig aukščiausio laipsnio įtemptas dėmesys ir stebėjimos regimas jo veide ir visoj stuomenyje... Ir Onytė pirmutines dienas jautėsi lyg ne sava. Baisioji praeitis iš sykio dingo nebrūpėjo nei tamsioji ateitis, nes visa tai nušvietė tviskanti dabarties šviesa. Bet pagavimo svaigulys ėmė iš lengvo slūgti, aikštelėjo rūpesčių sudarkytas sukraipytas tikrybės veidas, atnaujino savo liūdną veiksmą nelaimingosios praeities atminimai — siurbėlės. O vis delto jie nebebuvo tokie sopulingi. Tiesa, gairė baisiai širdį, bet jau jos nebeplėšė perpus, kaip pirma. Gi Onytė jau buvo užbrėžusi sau planą, kaip pradėti gyvenimas, ko siekti ir ėmėsi darbo. Ji tik trumpą laiką tetarnavo prasta tarnaitė. Pasimokė pirma prie virėjo, gavus pašalpa iš namų, baigė namų ruošos kursų ir jau paskui užimdavo vietą išimtinai šeiminkės. Kaip iš to, kas anksčiau pasakyta matyti, Onytės buvo pokietis būdas. O visa kas kieta, lankstyti nesiduoda, o jeigu lenkiant arba lūžta, arba tuo jau atgauna pirmąjį stovį. Nors taip traginga, baisu buvo tai, ką Onytė pergyveno, tik ji greit atsipeikėjo. Apie praeitį ji stengėsi visai nemanyti. Darbšti, uoli mylinti tvarką ir ištikima savo sumanymams, ji kūnu ir siela atsidavė darbui, pareigų ėjimui ir jautėsi patenkinta. Be to, ir kaip moteriškė, ji darė įspūdžio ir turėjo nemaža gerbėjų iš darbininkų tarpo. Kai kurie stačiai jos rankos prašė, tik Onytei visa tai kaž kaip keista atrodė. Visa toji laimė, kuri vien galima čia žemėje ir kurią jos jauna, karšta, naivi sodietės galvelė sugebėjo išsvajoti, — rišosi su moteryste.

Ir kokia menka, paprasta, prozainga atrodė toji moterystė, kada išsvajotoji dalis nuo jos atsiskyrė!.. Ne, rizikuoti Onytė nenorėjo ir tekėjimo klausimą laikė išspręstu: ji taip pat nuygvens.

Nedavė jai ramumo ir persisotinę moterų malonėmis smaguriai iš aukštųjų luomų. Smalstumas jų ant nekaltybės, kūno sveikumo ir branduligumo visiems žinomas. Gi poniškumas ir dabar tebimponavo Onytei. Tik ji atsižymėjo gabumu įsiskverbti į vyro širdį ir atskirti tikruosius jausmus nuo apgaulingųjų ir reikale mokėjo būti griežta. Vieno ji nežinojo. Nežinojo, jog ir tokių mistrų čia esama, kurie net tikruosius jausmus — jei tik juos taip galima pavadinti — lengviausia širdimi maino, jei ne kasdienu, tai bent kas savaitė, kas mėnuo ir t. t. Čia vėl ir savo nuotakos neklaidingumui, nors tiek liūdnų prityrimų ką tik pargyvenusi, ji vis dar per daug tebtikėjo. Ir vėl nutiko nelaimė.

Pas vienus ponus, pas kuriuos⁶³ tarnavo Onytė šeimininke, atvažiavo jaunas ponaitis. Jis buvo ponų artimas giminaitis ir pavesta jam gyventi visas galas, kuo puikiausiai mebliuotas ir išpuoštas, antrame aukšte. Ponaitis buvo malonius išvaizdos. Visados linksmas, gal kiek pardėtai mandagus, lipšnus, nenuėinančiu niekadus nuo veido kaž kokių simpatingu, atatsidavimo išsiilgusiu vaikiškumu ir dailiai su juo suderintu, lengvu, taip vadinamu kultūrišku nuovargiu, reikia — naivas, tai vėl ciniškas ir vis natūralų natūraliausias, — jis buvo pagunda, prieš kurią reta moteriškė, tiek iš aukštųjų luomų, tiek iš žemųjų, atsilaikyti tegalėjo. Tą jis ir pats gerai žinojo ir sąmoningai duota prigimtimi dovana naudojosi.

Jau nuo pirmos dienos Onytė įkrito jam į akį. Jis nepraleidė nė vienos progos, kad jos dailiu koplementu nepaintriguotų.

Galop ėmė vadinti ją ateitį pas save į jo butą pasišnekėti. Onytė jam seniai numanė ponaičio tikslą, tik kaž kodėl lig šiol dėliai to mažiausio šiurpulis neįtė savyje. Pakvietimas iš sykio sujudino jos širdį. Eiti — neiti, štai kas ją tampė bloškė į puses. Tik paviršutiniai ji buvo rami ir niekam nė į galvą neatėjo, kad joje kokia audra siausti galėtų. Vienok nuo įpratusios tokiuose dalykuose ponaičio akies tatai aplesi sunku. Jis to tik ir laukė ir būtų visai nusiminęs, jei jo pakvietimą būtų Onytė šaltai priėmusi; gi dabar jau jis buvo savo užgalės tikras. Reikėjo tik neleisti tam sujudinimui slūgti, dar vieną, antrą sykį savo pageidavimą pakartoti ir tikslas bus pasiektas. Ir iš tikro, juo tankiau ponaitis Onytę vadinėjo, juo didėjo jos vidujinė kova taip, kad galop darėsi nebeapkenčiama ir verste vertė vieną iš dviejo apsirinkti, — kam gi man tuojau kažin ką mislyti, — ramino save, nors ir jausdama nuduodant tai daranti, Onytė ir nuėjo.

Bet kaip taip stačiai eiti? Ką sakysi įėjusi? Ji pamastė, pamastė ir atsiminė, jog rytą, nuėjusi prižiūrėti, tarnaitėi kambarį betvarkant, matė, kad ant staliuko prie ponaičio lovos sudegusi žvakė. Tarnaitės nepermatė, nes tada būtų kreipusios prie jos, kurios žinioj panašūs dalykai buvo laikomi po raktu. Onytė nudžiugo: kad ir ažurinis, by tik priedangalas ir pasiaiškinti lengviau, jei kartais kas užklyptų. Kaip tik tą dieną ponai išėjo į svečius, iš kurių tegalėjo tik vėlai naktį tegrįžti, gi ponaitis, iš kaž kur vakare atsiradęs, pareikalavo vakarienės. Valgius nešdavo tarnaitė, tik ir Onytė turėdavo būti prie stalo tvarkos prižiūrėti. Kiekvieną kartą, kai tik tarnaitė pasišalindavo, ponaitis naudojosi proga ir gaudė Onytę, kuri vienok jam nė žodžio neatsakė, net stengėsi laikytis šaltai.

Atlikusi ji savo, kuo greičiausiai apleidė valgomąjį, o vis dėl to tą patį vakarą nuėjo.

Lengva spręsti, jog susiartinant su ponaičiu Onytei galėjo švistelėti viltis savo silaužytą karierą restauruoti, ant buvusio savo mylimojo užtrium fuoti. Vienok taip nebuvo. Tiesa, svaigulio valandose ji ne sykį panašiomis iliuzijomis žaidė, tik pasiduodant ponaičiui pasidavė, tas noras menką rolę tevidino. Per daug toli buvo jie nuo vienas antro savo padėtimi, savo psichika, kad apie pastovų ryšį galima būtų manyti. Onytė turėjo karštą, prie meilės linkusią širdį, bet sykiu ir savarankišką būdą ir tapti vergė — tą ji gerai jautė — ji niekadus negalėjo. O panašų susituokinimą tik tokiu būdu tegalima vaizduotis.

Atėjus iš valgomojo į savo kambarėlį, Onytė jautė savyje tokį priešin-

gą vieną kitai jėgų susispyrimą, jog būtinai į viena, ar antrą pusę svirti reikėjo. Ir lyg tų pačių tarpusavy kariaujančių jėgų pagauta pačiuo ji žvakė ir juste nepajuto, kaip ponaičio kambariuose atsirado.

Dabar jau viskas eis švelniau, lengviau — apie tai pasirūpins ponaitis, o jo sumanumu ir turtingu meilės dalykuose prityrimu visiškai galima pasitikėti. Geroką laiką tęsėsi tas romanėlis. Vidujinė Onytės karionė slūgo. Puikiausi kambariai, šilkais, aksomu ir pliušu mušti krėslai ir kanapos, kuriuose ji dabar kaip teisėta viešnia sėdėjo, turkų ir kinų divonai, kuriais vaikščiojo, santykiai su aukštu asmenim, kuris taip prieš ją ne sykį nusizemindavo, kad jei rausti reikėdavo, visoki brangūs papuošalai ir tokia jų daugybė, slėpininga šviesa skaniausi saldainiai, geriausias vynas, likeriai ir t. t. — visa tai apkvėpė Onytę kaž kokiu romantizmo svaiguliu, kad ji kurį laiką greičiau sapnavo, negu gyveno. Tik neilgai. Jau pirmutinį vakarą pro tirštas svaigulio dūjas vieną antrą sykį šmikstelėjo slėpiningas baimės šešėlis. Ir jie vis tankiau rodėsi, vis labiau aikštėjo ir baidė taip, kad per Onytės kūną tankiai šiurpulys perbėgdavo.

Ji net anų bijojo pakelti, aplinkui apsižvelgti, nes iš patamsių kerčių veizėjo į ją kaž kokios baisenybės — slibinai, o po lubas, meblius ir sienas raitės gyvatės — šešėliai ir taip buvo baisu — oi, kaip baisu! — kad instiktyviai bedė ji veidą į švelnios otomanos nugarą, arba glaudėsi prie ponaičio, by tik tų pragariškų vaizdų nematyti.

Taip kankinama, pirmiausia sąmone, ponaičiui ją bemyluojant, ji staiga davė sau klausimą: „kas čia yra? ką aš darau? Kaip galima savo pasielgimas pateisinti?“

Į tą klausimą ji atsakė ne žodžiais, bet veiksmu — po poros dienų jau jos nebebuvo pas minėtuosius ponus. Onytė apsiėmė pas jau žinomą skaitytojui senelytę, pas kurią betarnaudama ji, kaip matėte, ir ištekojo. Oi, kaip lengva buvo dabar Onytei kvėpuoti! Kvarतालs tylus, svečiai — daugiausia pagyvenusios ponios, arba senelės, bažnyčia arti, oi, kaip ramu! Bet rami žmogaus padėtis — kaip ir reikalauje reikalauja, kad ir jo viduje valdovautų sutarimas, kitoniškai jo laimė pilna nebus. O to kaip tik trūko Onytei. Jos sąžinės dalykai buvo baisiausioj netvarkoj. Bebūdama namie, ji, tiesa, eidavo išpažinties, tik ji žino, jog geriau būtų buvę, kad ji to viso nebūtų dariusi. Ištrūkusi mieste iš žmonių kontrolės, nors bažnyčią lankė, kiek vien buvo galima, tik išpažinties nebeidavo.

— Geriau visai ne, negu... — sudejuodavo ne sykį Onytė ir Dievo pasigailėjime visą savo viltį dėdama, nuramindavo šiek tiek susirūpinusią sąžinę.

Tik dabar jokiais maldomis, jokiais prižadėjimais, atnašavimais jos nuraminti nebeįstengė. Reikėjo atvirai, nuoširdžiai išpažinti kunigui savo nuodėmes. Taip reikėjo, bet kaip tai padaryti? Juk nuodėmklausiai tokie šventi žmonės ir tarp einančių išpažinties tokių nusidėjėlių vargu be bus, o tu jauna, graži mergaitė, į kurią kiekvienas kaip į tikrą skaistybę įsiasmenimą veizi, su tokiomis... Oi, nel.. Ne, ne, nel..

Onytė, lygiai kaip ir daugybė lietuvių, kurioms nutiko panašiomis nuodėmėmis apsunkinti sąžinę, įmanytų nežinia kokias kančias iškentėti, by tik rastųsi kitas būdas vidaus ramumui atgauti. Bet jo nėra. Ir juo labiau ir karščiau mėлдėsi Onytė, juo smarkiau reikalavo sąžinę, kad ji pirma būti-

nają pareigą atliktų — nuodėmes kunigui išpažintų ir trikdė malda. Bet ir tai jau ji mėgino, mėgino daug sykių, tik vis prie nuodėmklausio prieiti negalėjo. Tai ji atsistojusi per toli, tai kunigas iššęs, tai vėl tiek buvo žmonių, kad eilėn ir stoti nevertėję. Onytė numanė gerai apgaudinėjanti save, tik gėdos jausmu nieku būdu nugalėti neįstengė.

Ji pradėjo eiti šventadienišiais mišių nevalgiusi, nes kas gal žinoti, kokiu kartais gali ištikti proga. Oi, kaip jos laukė Onytė! Labiausiai iš aukštybių laukė ji tos malonės. Ir senelė ponia pastebėjo, o gal tik įtarti ėmė, jog Onytė tuščia širdimi į bažnyčią eina ir už tai ją barė. Tik toji nuo savo papročio neatsimetė, nors ir tapo atsargesnė.

Juk koks čia blogumas, jei aš tą nuodėmingą kūną kiek pamarinu? — stebėjosi Onytė. — Tegul kas reikia neatlieku, bet vis delto gal...

Oi, tas „gal“, kiek džiaugsmo, vaitojimo, mirtingo ilgesio, laimės ir ptažūties slepia jis savyje!

Atėjo 40 valandų atlaidai. Pirmutinę dieną nuvarė Onytė savo ponią išpažinties. Ji įėjo į zakristiją, tik ten nebuvo nė vieno kunigo. Netrukus prasivėrė plačiai durys ir įčiaužė, skvernus žeme vilkdamas ilganosis senelis kunigas, matyti, kaimo klebonas, — rausva gelumbe muštais, apstriužusiais kailiniais ir mėlyna škarėle ant kaklo. Jis darė originalo įspūdžio.

Senelytė ponia liepė kuo greičiausiai privesti save prie kunigo ir nužemintai prašė priimti ją kuo greičiausiai išpažinties: silpna esanti, ilgai laukti tuščia širdimi negalinti.

— Ne naujieną pasakei, „dobrodziva“, — apyšiurkščiai atsakė kunigas. — Aš juk tam ir atvažiavau, kad jus, miestelėnus, sulisčiau, tik...

Jis truputį su panieka pažiūrėjo į senelytę ir liepė sau paduoti stulą. Komžą jis atstumė.

— Jei mes seniai vienas antro neatjausime — sumojavo senelis kunigas, sėsdamas klausyklon, — tai tie riestanosiai jaunieji nė tiek to.

Jis išklausė senelę ponią.

Parvežus ponią į namus, Onytė ir vėl sugrįžo į bažnyčią. Nors taip šiurkštus, tai minėtasis senelis kunigas sužadino pasitikėjimą joje savimi. Užtat ir ieškojo ji dabar akimis, kurioj klausykloj jis sėdžia. Tatai ne taip lengva tokiuose atlaiduose, esant bažnyčiai kimšte prikimštai žmonių. Tik jai pasisekė — jis sėdėjo netoli didžiųjų durų ir eilės prie jo nebuvo per ilgos. Radusi patogią vietą dar gerokai pastovėjo Onytė observuodama klausantį kunigą. Pasitikėjimas juomi vis augo, stiprėjo joje. Ji nė mažiausios žymelės nepastebėjo jo veide, kuri liūdytų apie vidujinį susijudinimą. Smarkiai žegnojo senelis į vieną, tai į antrą pusę, tai lyg pasismagindamas kartas nuo karto, — tartum į tabakierką barškentų, — kumščius į kits kitą padaužydavo, arba savo ilgąją nosį paglostydavo ir vėl gyvai, energingai varė darbą. Onytė nutarė eiti. O kai jau pasiryžo, ji nežinojo, kas yra atodaira.

Išpažintis atlikta. Ramiai klūpi Onytė prieš Motinos Švč. altorių ir skaito užduotąją atgailą. Ji daro tą pat, ką ir daugybė kitų, tai ką jos širdis jaučia — žodžiais nesiduoda išreikšti. Laukė tos laimingos valandos Onytė — oi, kaip laukė! — tik kad ji taip svaiginamai saldi būtų, — to ji nesitikėjo.

Nors viską skrodinėdamas, savo aštriuoju lancetu į mažiausias daleles

skirstydamas, net apie dulkelę neužmiršdamas, eina vienose senelis protas prie amžinos armonijos. Eina jau seniai, oi, kaip seniai! Per skausmą, kančias, triūsą, ašaras, net per kraują jis prie jos eina. Tik nenuoramai širdelėi nubosta senelio žadėtos dovanos belaukiant ir ji daro... stebuklą.

Tai, ką Onytė jaučia — yra dangiški pamėgimai, ką girdi — dangiška giesmė. Ir gieda ją sykiu su serafimais ir cherubinais ne tik gražiai suderintas choras su vargonais, ne tik galingas ir gausingas tikinčiųjų minios krūtinės kylaš bažnyčios balsas, bet, — giesmėms ir muzikai protarpiais nutilus, — ir bobelių mažvertingas dūsavimas, senelių ir dusulingųjų kriaukštėjimas, net einas nuo gatvės įkyrus tramvajo mušimas ir praeinančių kareivių karingas dainavimas. Viskas, viskas gieda tą angeliškąją giesmę!

Ir ilgai skambėjo tos giesmės aidai Onytei ne tik iš jos usutaringojo vidaus, bet ir nuo viso išorinio pasaulio, su kuriuo ji savo pajautimais susidurdavo.

Neapsakomai linksma, nušvitusi grįžo Onytė iš bažnyčios ir sėdosi valgyti pusrytį. Nejautė ji didelio alkio, nei apetitas buvo smarkesnis, negu kitados, tik kaž kodėl malonu buvo, be galo malonu, ragauti ir tas stipri-nančias kūną Dievo dovanėles. Bevalgydama patrūko Onytė staiga juokais. Nuoširdžiais, sveikais, sodietės juokais.

— Smail... smail... smailiakulniai! išmiksėjo ji purkšdama. — Ir pasakymas!

Ir ji vėl juokėsi, bet staiga susimąstė ir, matyti, atradusi, jog toks nevaldymas savęs nesutinka su rimtu, kilniu jos širdies stoviu, juokus užgniaužė.

Gi tas keistas pasakymas, prajuokinęs Onytę — tai senelio nūdėmklausio žodžiai, kuriais jis savo pamokymą užbaigė. Ištiesai jie skamba taip: „O tų miesto smailiakulnių, tai, žiūrėk, vaikel, tu prisisaugok!“

Niūra buvo Onytei pažįstamas, nuo anų gerųjų laikų, kada paskui ją sekiojo gausingas pulkelis kavalierių. Kaip išmintingas vyras, jis negalėjo įdrįsti apie susituokimo planus jai priminti, nes matė Onytę tik jį, kaip ir kitus niekinant. Dabar persikėlus jai pas senelę poniją gyventi, į tykų miesto kvartalą, jis tik vienas iš visų jos buvusių gerbėjų ją tesusekė ir net tankiai lankytis ėmė. Ir apie savo planus jis jai užminė. Tik prieš prieinant išpažinties Onytės dvasia taip buvo prislėgta, jog apie panašius dalykus ji nė kalbėti nenorėjo, gi atlikusi tą sunkiausią savo sąžinės pareigą, jautėsi vėl taip laiminga, kad jai tatai nebebuvo reikalinga.

Tik Niūra nesiliovė. Po keletą sykių savaitėje jis rasdavo laiko aplankyti Onytę — dažnai su dovanėlėmis — ir ilgai pasilikdavo. Onytei jis tik kaip žmogus ir ji mėgdavo su juo šnekėtis. Net prie senelės ponios mokėjo Niūra prisigerinti, kuri nesykį prieš Onytę jį gyrė. Ir taip pamažu, pamažu pajuto Onytė širdyje tai, ką ji sąžinės, ar paties Dievo balsu vadino ir sutiko tekėti.

Nieko prieš jos įsitikinimą neturėdami, mes vis delto įsidemėsime, jog dvasios pakilimas ilgai netveria, gi jam praėjus, lieka širdyje tuštybė, kurią šiokiu ar tokiu būdu pripildyti reikia. Kadangi Onytė palinkimo davatkauti neturėjo, o jos jautri širdelė pastovaus meilės objekto gėidė, — pasiryžimas susitarti ir žmoniškai imant suprantamas.

Gavus apie tai žinoti, senelė ponia nebišgalvojo, ar džiaugtis, ar liūdėti. Iš vienos pusės jai galėjo Onytės, prie kurios buvo prisirišusi taip,

kaip tik vienos senelytės, visus artimiausius praradusios, tegali prie prijaučiančio jomis asmens prisirišti, iš antros — į vedybas žiūrėjo ji su didžiausiu pietizmu ir tos laimės savo brangiajai slaugytojai nelinkėti negalėjo. Ji iškėlė puikiausias vestuves, užprašė visus vietinius kunigus ir su ašaromis, laimindama ir žegnodama išleidė jaunavedžius. Linksmas, laimingas grįžo Niūra į savo gimtinį kampelį, bet Onytės širdelė buvo apimta nežinojimo, baimės ir svyravo.

III.

Viskas patenkinta. Saulė geruose pusryčiuose ir ji dar nekaitina, tik šviečia ir šildo. Ir tinka jos šilima po ilgos kaitros, stigrusio lietaus nupraustam su perkūnija ir žaibais, pasinėrusiam žaliuomj kaimui... Kokie puikūs didžiuliai po lapais bekybą kur-ne-kur vandens lašai — jie spalvota ugnimi žėri! Po valandėlės jų nebebus, bet jie kuo ramiausi. Gatvėje purvyno nėra. Įštroškusi žemė sučiulpė paskutinį lietaus lašelį sykiu su dulkiemis. Tik pačioj griovio tekmėj telkšo pliki, blizganti dumbelė ir patenkinta šildosi saulėj, nors ir jai už tą pamėgimą teks vargšei nustoti buvus. Bet taip laimingai žus tik viena jos dalis — štai nenuoramos, šelmos vaikai jau vietvietomis sudarkė jos tartum juodai lekeruotų, švelnų paviršių ir kaip biauriai be reikalo numarino kojeles. O kokia Dievo malonė tų vaikučių gatvėse ir kiemuose!.. Kai kurie kaminai rūksta, nes gerosios šeiminkės vis dar, matyt, nesusėjo uoliesiems darbininkams pusryčio baigti virti, tik dūmai nei šauna aukštyn, nei draikosi žeme — jie be abejo viliojančioj žalumoje kur nors pasislepia. Na, o piemenys, kiaules varyti ragindami, tai tokia super-super-superaktava šaukia, kokios kaimas dar nebuvo girdėjęs; tik, biaurybės, jie baisiai, kaž kodėl, šiandiena šunis erzina, už ką jau gavo ne nuo vienos šeiminkės gerokai vakyti. Bet jie tik šelmiškai nusišaipto ir dar sparčiai savo negirtiną darbą dirbą. Paukšteliai čiulba, kregždėlės apie savo lizdus koketuodamos siuva, brangioji ir slėpiningoji gegutė žalumoje pasislėpus — tur būt beržely, arba vinkšnelė, o gal ir ažuolėly? — mergaitėms ponystės metelius skaičiuoja, nachališkai išvertę krūtines gieda gaidelėi — seni ir jauni — čiauška moterėlės, klyksi vaikučiai, šūkauja vyrai — gyvų gyviausi, gražu, patenkinta, laiminga visur.

Tikras rojus! — pasakytum su Baranausku Anykščių šilelio gražumu pagautu. Arba gal nors idilija, tikra mūsų, Lietuvos idilija? O kas ne ieško jos, tos idilijos, ir kam ją besigėrint laimė nesisapnuoja!.. Tik skeptikų, berods, ir rojuje netrūko? Gi seniai tuo atžvilgiu pasiūčiau. Anaiptol, nenoriu senelių užgauti — jų veidas reiškia nesykį patį angelišką gerumą. Tik kaž kodėl man vis delto rodos, jog velnias irgi senis. Ir jei senatvė ne žmogaus — amžių tik patį senėjimo procesą galėtume mes gerokai pratesti, — nieko nuostabu jei ką nors panašaus į gyvų velnių, ar angelų pagaliau ant žemės išvystume. Štai ir čia, visam kaimui švelniausia idilijos armonija kvėpuojant, suraukę savo plikąsias kaktas, atstatę ilgąsias nosis, žiūrėjo jie, tie seniai, kartais akis plaštaku pridengdami, į saulę ir matyt buvo, jog pilni įtarimo ir abejonės. Jiems pritarė gan greit visi ūkininkai, kad ir jaunesni. Be galo puiki nusidavė šiemet šienapiūtė, tik nuo poros dienų ėmė maišytis lietus. Ir ateina jis taip netikėtai — tartum

iš paties dangaus, jo gilumos, debesys iššliaužia, jog, neveizint į stačiai pasitulusį darbininkų sujudimą, tekantį per jų veidų srovėmis prakaitą, šlapias nugaras, — retam kuriam ūkininkui dalies šieno nesumirkė.

Nuošaliai laikėsi Niūra, kaip paprastai, tik jo viduje irgi siautė neramumas. Ir jam dalį visai sauso šieno buvo lietus sušlapinęs — jis reikėjo šiandien būtinai parleisti. Užtat Onytė jautėsi patenkinta, neapsakomai patenkinta. Ir jos džiaugsmas nebuvo vien gaivalinis, kaip kad kaimo, bet turėjo gilesnę priežastį. Jis buvo, taip sakyti, laimingas — o toji laimė ne-taip jau lengvai nutinka — gaivalingojo su sąmoninguoju pasitenkinimu sutaikinimas. Onytei tikrai klojosi. Rodėsi, pati laimė prie jos slinko ir slinko taip smarkiai, jog tiek sykiu jau ją nagus nusideginus, jų kai kada net baimė apimdavo; bene apgaulė ir vėl?

Nuo ano baisaus atsitikimo su kvietku, taip Onytę nugašdinusio prikamavusio, ji nebebuvo su vyru ir žodžio parsitarusi. Jų šeimininį gyvenimą valdė sutikimas, vienybė ir meilė. O turtai augo, visa apylinkė lenkė galvą prieš Onytės išmintį ir nepaprastus dvasios privalumus, ją gerbė ir mylėjo ir jos garsas sklydo tolyn ir platyn. Jos seklytelė — tikra cacele: popieriais išmušta, gražiais mebliais, vaizdais ir kvietkais papuošta ir tapytomis grindimis. Trūko dar firankėlių. Jas Onytė taip pat turi — atvežė sykiu su kitu kraičiu iš miesto; jos guli komodoj, bet ant langų dar nepakabintos. Onytė teisingai save, dar to nepadariusi del to, kad trūko lazdelių firankoms pritaisyti. Tiesiai prie sienos jas prikalti — ne, to Onytė nenori: negražu. Lyg kokie marškiniai ant plačios, liesos nugaros — taip tatai esą atrodo, — mane Onytė. Ji surado gerą meistrą, kuris tą darbą apsiėmė atlikti, paaiškino, kokius daryti — ne romelių pavydalo, bet strėlų — ir jau turėjo lazdeles namie, tik kaž kodėl laikė jas paslapytą nuo vyro. Dabar firankos būtinai reikėjo pakabinti. Ryt rytą važiuoja Onytė su vyru į atlaisdus, kur, sulyg sukalba, turi būt ir jos tėveliai; iš ten ji juos persiveš pas save. Su tėveliais ji dar nebuvo po jungtvių mačiusis. Į jos kvietimą aplankyti jų, kurį ji pasiuntė jiems aptvarkius savo ūkį, jie atsakė negalį iš namų išsitraukti, esą ne visai ir patys prašė, kad dukrelė juos aplankytų. Onytė buvo kaip ir benorinti taip padaryti, tik dalyką apsvarstė ir susilaikė. Tarp kitų priežasčių gana svarbų vaidmenį suvaidino čia ir jos dabartinė padėtis. Visai kitkas, jei tėveliai patys pamatytų, kaip ji gyvena, bet dabar — paklaus kiek žemės ir, kai pasakysi tiesą, įspūdis visados bus netinkamas. Joks paaiškinimas, jokia iškalba jo pataisyti neįstengs — toks jau lietuvių tuo dalyku nusistatymas. Ir kaipgi prielankiai susidėjo Onytei dabar aplinkybės. Tėveliai atvažiuoja pirma pas ją ir gauna kuo geriausio įspūdžio nuo jos pavyzdinai sutvarkyto ūkio; jie išsiilgę savo dukrelės ir laimingi ją pamatę. Tegul stambusis ūkininkas lietuvis ir veizi į mažąjį ūkį, nors ir nežinia kaip idealiskai pastatyta, su panieka, bet žmonių garbę jos jis vertina. Taigi, nors sužinojimas, jog duklė mažazemio pati, ir gali tėveliams kiek įspūdžio skaidrumą sudrumsti, tik ir tai jie negalės nepastebėti, kaip gerbiama yra toji jų dukrelė visos apylinkės ir kiek ji sumanumo ir išminties parodė savo ūkį betvarkydama. Onytės nuomonė, tatai visiškai pateisintų ją prieš tėvelius ir susitikimo tikėjosi ji kuo maloniausio. Juo arčiau slinko atlaisdų diena, kada ji turėjo su tėveliais po taip ilgo nesimatymo susitikti, juo Onytės ūpas kilo, nekantrumas augo.

Visi valgo pusrytį. Onytė jiems padavė, o pati, randasi kiek nekan-dusi, ir bėgo į seklyčią ir tęsė skubiai kabinėti firankas prie lazdelių, ką ji jau prieš pusrytį pradėjo. Ji girdėjo, kaip kas ten gryčios duris vėrė ir jai dirgtelejo, jog tai vyras. Su juo Onytei būtinai reikėjo susitikti, bet ji no-rėjo baigti darbą ir užsimiršo. Tik po geros valandėlės tesusigriebė ir lyg kiek krūptelėjusi išsidūmė į priangi. Niūra stovėjo prieangio tarpdury į kiemą ir žiūrėjo į žemę.

— Juozapė! — tarė Onytė smaigydamos, prisiartinusi prie vyro: — Aš tavęs ko prašysiu.

Niūra ramiai žvilgterėjo į pačią ir vėl nuleido akis žemyn. Ir kam Onytė su tokiu atsargumu eina prie tikslo, kada paprastai tai reikėdavo jai priminti ir vyras tuojau jos norą išpildydavo?

— Man šiandiena taip linksma, — nuoširdžiai, jausmingu tam pripa-žino staiga Onytė ir kalbėjo t. y. lyg norėtų parodyti, jog ji apie savo pra-šymą užsimiršusi.

— Kodel? — vis taip pat ramiai užklausė vyras, nors ir gerai žmonių suprasdamas.

— Ar nėra ko! — kiek šelmiškai, slėpiningu tonu intrigavo Onytė.

— Lietus, šienas prilys — ot ir bus džiaugsmas.

Onytė trupučiuką pamastė, bet greit ir smarkiai atšovė: — „Taip ir tada pasiliks tas pats džiaugsmas. Jo joks lietus negali nei sulyti, nei nu-plauti“.

Ne visai teisingai būtų pasakyta tvirtinant, jog Niūra užsikrėtė žmonos džiaugsmu, kas iš jo veido, pirmu šalto, abejingo, dabar malonaus, daly-vingo, aiškiai buvo matyti. Ne, tas džiaugsmas ir jo vidų šildė nenusto-jamai, tik gyvenimo rūpesčiai buvo jį ten į širdies gilumą pastūmėję. Onytė be galo jautėsi laiminga sudariusi vyrui gero ūpo.

— Gi ir aš nenoriu, kad šieną sunaikintų, — tarė ji vienan tikriausiu reikalo tonu: — čiupsim visi, eisiu ir aš, sudėsim kluonę ir saugosim ir mes jį pabaigsim doroti. Tebūnie kas yra, bet šienas būs sudorotas šiandien.

Čia padarė Onytė trumpą pauzą ir tuojau kategoringai net gal liepia-mai pridėjo: — „O dabar eik man įkalk kuolus.“

— Kokius kuolus? — nusistėdėjo Niūra.

— Firankoms pakabinti kuolus, — rimtai paaiškino Onytė,

— Tėveliai atvažiuos, reikia, kad tvarka būtų visiška.

— Firankoms... — kaž kaip keistai atkartėjo Niūra.

— Taip, firankoms. Jei jau jos yra, tai kam gulės komodoj? Ir laz-deles liepiaui padirbti.

— Lazdeles?.. Tai kam tos?

— Į ką panašu kaip čia, kaimuose, daro? Lyg marškiniai užkabinti. Kad daryti, tai kaip reikia — su lazdelėmis.

Niūra, lyg susigėdo, keistai ir sykiu ironiškai nusišaipė, bet tuojau smarkiai užklausė: — „Tai šieno, vadinasi, nebedžiovinsim?“

— Kodel gi nedžiovinsime? Keli kuoleliai įkalti, juk ne troba statyti?

Vyras nulenkė galvą ir kyrino seklyčios link. Onytė sekė paskui jį.

— Nežinau, ar avelės bus patenkintos, pažiūrėjusios į tas... — tarė Niūra jėgės į seklyčią ir piktai žvilgterėjęs į išiestas ant komodos ir stalo irankas.

Paskui jis net vengė į jas žiūrėti ir nė sykio, — gal nesugebėdamas, o gal nenorėdamas, — neištarė jų pavadinimo.

— Oi, koks tu juokingas! — susijausminusi meiliai tarė Onytė: — nemanyk, kad aš tose firankose matyčiau visą žmogaus laimę... Aš žinau, kad avelė be šieno gyventi negali ir, man rodos, galėjai įsitikrinti, jog aš apie jas ne mažiau rūpinuosi, negu tu. Bet, jei mums Dievas padeda ir mes esame geriau pertikę už daugumą didžiųjų ūkininkų, tai kodėl mums negyventi šviesiai. Aš taip išaugusi ir kitiškai negaliu. O jei koks kvailys juokiasi, tai man nei šilta, nei šalta nuo to.

Niūra stovėjo susimąstęs, vienok tvirtinti, kad jis žmonos samprotavimais domėtušis — sunku. Galop tarė: — „Tai reikia plaktukas atsinešti“.

— O laimė, — tęsė skubiai Onytė, — tai nei šiene, nei tose firankose, nei...

Jai sudrebėjo balselis, tik susijudinimas, matyt, buvo geras, pagaiduojamos rūšies, nes ji širdingai ir sykiu slėpingai užbaigė: — „Oi, aš tau daug galėčiau apie tai papasakoti. Labai, labai daug... Gal kada... Na, o dabar eik plaktuko, — suragino jį vyrą: — matysi, kiek čia tebus darbo. Dar ir rasa nenudžiūvo.“

Atsinešęs plaktuką ir reples. Niūra šaltai užklausė, kaip kuolai kalti. Onytė parodė aukštumą ir prisakė, kad vyras gerai numatuotų vieno kuolo atstumą nuo antro; kitaip galį neatatikti lazdelių grandelėms, tada teksią kuolai traukti ir tokiu būdu susidraskysių be reikalo popieriai ir sienos. Niūra ėmėsi darbo. Tik darbas, kurį žmogus verčiamas prieš savo įsitikinimą dirbti, visados sunkiausiai. Niūra visu domėsiu, pridėjęs lazdeles prie sienos, žymėjo pirma vietas, kur kuolai kalti ir kaldamas be galo buvo atsargus. Iš sykio jis juos tik tiek teįmušdavo, kad turėtušis ir tuojau ėmė vėl lazdeles ir mėgino ant jų kabinti. Tik baigiant darbas, jam staiga, matyti, pritrūko kantrybės. Nei iš šio, nei iš to, būdamas paviršutinais kuo ramiausiai į savo darbą įsigilinęs, rėžė sykį tokiu smarkumu plaktuku į kuolą, jog visi langai subarbėjo.

— Na, o čia dabar kas? — atsiliepė nustebusi Onytė: — bene namus nori sugriauti?

— Gal pirštu kuolus įbesi? — atšovė Niūra piktai, tik tuojau susilaukė ir panašiai kaip pirma, ramiai baigė darbą, nors ir nieko daugiau nebešnekėjo. Taip, netardamas nė žodžio, atlikęs savo, jis ir išnyrino plaktuku ir replėmis nešinas iš seklyčios.

— Šiauškis, šiauškis, — triumfavo Onytė, žvilgterėjusi į seklyčios duris, kurias išėjo vyras: — o vis dėl to bus taip, kaip aš noriu.

Ji buvo tvirčiausiai įsitikinusi, jog tai, kas atsitiko anausiai su kvietku, atsikartoti nebegali; laikė vyrą galutinai nugalėtą ir į jo šiaušimąsi žiūrėjo, kaip į žaislą.

Po pietų ateidavo vyras paprastai į seklyčios kambarėlį pagriūti po gulio. Čia pat atsiguldavo, jei nebūdavo kuom užimta, ir Onytė savo lovėlėj. Šiandien Niūra nebeatėjo. Onytė, sekdamą jo kiekvieną žingsnį, nusaugojo, jog jis nuėjo į šieninę daržinę.

— Gerai, — tarė ji sau viena: — gal bus sveikiau. Greičiau pyktis pereis,

Iš dalies ji vienok teisino vyrą tuo, kad laikas tikrai buvo nematytas.

Sit prieš pačius pietus kilo juodas debesėlys ir rodėsi stačiai bekopias ant kaimo. Kiek buvo sujudinimo, kiek prakaito išlieta! Tik pačiame darbo kaituly kaž kas pakėlęs galvą staiga pastebėjo, jog debesys nūgriuvo į šalį. Lietaus nė lašo nebuvo. O kaip tai erzina darbininkus, ypač ūkininkus, kas nežino. Kadangi ir Onytė jautėsi esanti gerokai suvargusi, taigi nuėjo primigti. Bemiegant ji išgirdo sėklyčios duris veriant. Pašoko iš lovos ir išėiusi iš kambarėlio išvydo bestoviniojant vyrą. Jis buvo susigėdęs ir pamatęs žmoną nuleido akis ir kaž kaip keistai žvalgėsi į šalį.

— Eisim prie šieno? — Užklausė Onytė.

— Eisim, — ir vėl kaž kaip nenoroms atsakė vyras. — Pirma dar čia... Jis greit nusigrėžė, kaž ką sumiksėjo ir nutilo.

— Tai ką dar čia? — nusistebėjo Onytė.

— Aš jų nenoriu! — piktai, atsigrėžęs, suriko staiga vyras.

— Ko tu nenori?

— Gi tų. Jis parodė į firankas ir tuo pačiu rūščiu balsu tęsė: — Visi žmonės eidami pro šalį pirštu rodo ir sustoję stebisi. Atsirado mat, ponai!..

— O aš noriu! — priešgintiškai atšovė Onytė ir priėjusi prie veidrožio ėmė taisyti plaukus.

Niūra atsisėdo. Jei atrodė, nors ir labai nepatenkintas, bet pilnai save valdąs ir sėdėjo, kaip stovyla.

— Kad moterė per daug užvaldo, irgi nebegera, — prabilo jis po valandėlės.

— Kas kaltas, kad jūs savęs nemokate valdyti, — atsakė šaltai ir truputį išmetinėdama Onytė į vyrą neatsigrėždama.

— O aš jų... — pasigirdo kaž koks laukinis Niūros balsas ir apie langą tuojau subraškėjo, ką kas drisko. Onytė staiga atsigrėžė — ir oi, Dievuli, ką ji išvydo!... Tas pats, tas pats instinktas — žvėris, atsitikime su kvietku vos biaurąją galvą kištelėjęs, žiūrėjo dabar visoje savo baismo, biaurumo ir žiaurumo pilnybėj iš vyro veido, — žiūrėjo į ją tokiu ciningu narumu ir atvirumu, kad Onytė ir pati nepasijuto, kaip pačiupo nuo komodos gražią, ponios senelės jai padovanota salinę liampą ir tėškė į sužvėrėjusį, sudraskytos firankos galų konvulsingai suspaustoj rankoj teblakantį vyrą. Kilo bailsus bildesys — tai girdėjo Onytė, daugiau nieko. Vėl ją pagavo nežinoma jos jėga ir nešė, bet kur, — ir pati Onytė nežinojo. Išėjusi iš seklyčios ji perėjo neatsižvelgdama per kiemą, per kluoną ir tik keldama pakluonės vartus instingtingai žvilgtėrėjo buto link, bet, lyg krūptelėjusi, greit nusigrėžė ir pasileido keleliu į lauką. Tačiau kiek paėjusi išgirdo priešais jai einančių žmonių balsus ir tuojau smuktelėjo grioveliu rugiuosna.

Beinant grioviais ir eziomis pro linksmai žaliuojantį vasarojų, stačiomis galvelėmis pilnos jaunystės sulčių kviečius, dulkinčius žiedų rūku rugius, jai staiga pagailo banguojančių laukelių. Smelkiąs, smaugiąs skausmas, lyg replėmis, suspaudė jos širdį. Ir kodėl? Argi ji jau skirsis į amžius su brangiaisiais laukeliais, kur tiek triūso, vargo dėdėjo, prakaitu juos aplaistė? — Nežinia, to klausimo dar nespėjo ji sąmoningai apsvarstyti ir išspręsti, tik laukelių jei gaila, be galo gaila...

Ir taip, ėjo Onytė be tikslo, pati nežinodama ko ir kur ir, kai staiga prieš ją sujuodavo beržynėlis, ji net trupučiuką krūptelėjo.

— Kur aš einu? — pasiklausė ji pati savęs nervingai, bet ir vėl ėjo ir ėjo beržynėlio link.

Ar gaivinama ūksmė, intymiai slėpinga šneka, svaiginamais kvapais viliojo ją beržynėlis? Gal ir taip; bet tik delto, kad proga ištiko, kelias čion vedė, nes kitaip tokioj darbymetėj nuodėmė apie panašias pramogas ir pamanyti. Tik kodėl tas kelias vedė kaip tik čion, o ne į kitą apylinkęš puse, — tatai irgi nelengva išaiškinti.

O vis delto beržynėlis apmašino Onytę. Jis jai taip gražiai atrodo nuo jos kiemelio, o vasaros kaitroje, — rodos, jei galėtum, — šokte į jį nušoktum per laukus, kad atsivėsintum. Čia uogaujama, čia grybaujama, čia... Ji priminė, kaip šventadieniais apėję su vyru laukus atsisėdavo čia pasilsėti, maloniai pasišnekėdavo ir staiga taip sugnybo jai širdį, jog stačiai pritrūko oro alsuoti.

— Vyras!.. — suriko ji desperaciniu balsu, lyg griebte griebdama orą, žiopčiodama ir tankiai alsuodama. Ji tartum dar ką norėjo sakyti, bet sudrebėjo suvirpėjo ir nutilo. Šiurpulys keletą sykių atsikartojo. Galop ir žodžiai — patys — išsiveržė jai iš burnos. Ir baisūs buvo jų garsai!..

— Mužikas! Mužikas. Juodnugaris! Pats, pats juodasis mužikas, — kartojo ne savu balsu įnirtusi Onytė. — Juodnugaris! Juodnugaris! Mužikas!..

— Nėra vyro! — pridėjo ji staiga, lyg pati save grąsydama. — Viskas pabaigta, pabaigta! Nieko nebėra!..

Įėjusi į beržynėlį buvo atsisėdusi Onytė po alksnio krūmais, kiek atokiau nuo paties miško, augančiais arčiau prie lauko. Dabar ji atsistojo ir paėjo į tankumyną, bet ir vėl tuojau sugrįžo. Apsidairė aplinkui, pamastė ir visai prie tų pačių krūmų atsisėdo. Pro aną beržynėlio galą ėjo vieškėlis, bet jis nuo Onytės toli. Čia buvo tikrai nuošali vieta, kur ir uogautojams ir pailsusiam pakeleiviui užklysti sunku.

Lauke prasidėjo judėjimas. Girdėjosi kur ten pustant dalgę, sūkaujant; sykiu suklyko netoliese, matyti, berniukų kibinamos mergaitės; kažkas bėgė važiavo vieškeliu. Pūdime pasimatė besiganančių žašų ir kiaulių bandos. Piemenys žaidė, klykčiojo, svaidė akmenimis, dainavo.

Visa tai girdėjo ir matė Onytė, tik nesidomėjo — erzina ir tiek. Jai rodėsi, jei viskas apmirtų — žmonės ir prigimimas — ir ji pasijaustų vienui viena, būtų kur kas lengviau.

— Užbaigta! — tarė vėl Onytė ramesniu balsu, negu pirma, tik su didesniu pasiryžimu; — su tuo juodnugariu aš gyventi negaliu. Gana.

Ir lyg pats savaime stojosi jos gyvenimas, liūdnai įvairus, poetingas tragingas, bet sykiu ir įdomus, prieš akis. Ir dabar tebėra gražusis, laimingasis kampelis, kur ji gimė ir augo. Tebėra savo vietoj. Saulė šviečia kaip tada, laukai žaliuoja, banguoja, kaimas lengvai kvėpuoja sodnų ūksmėj — visur pilna patenkinimo, laimės ir pertekimo. Apie tą pačią laimuzę ir ji ten sapnavo ir kaip buvo ją įtikėjusi!.. Vietos, medžiai, mėnuo, žvaigždės ir kiek ten tų bežodžių jos sapnų — svajonių liudytojų, — visi jie kur buvę, ten ir tebėra ir skyrta jiems Kūrėjo uždavinį tebebildo, o jos laimuzė... Nejučiomis viena po kitos ėmė riedėti Onytei per veidą ašaros.

Ir keista! Tas ašaras išspaudė sunkiausi jausmai, kokie kada nors

gali ant žmogaus širdies užgulti: gailėsis dėl prarastos tokios skaisčios, tikrą rojų žemėje žadančios laimės ir beviltinga baimė, atsiradus ant tamsiosios ateities bedugnės krašto. O tik verkdamą, jautė Onytė palengvinimą: nors menka vagele, vis tik skausmas tekėjo iš širdies šoliu. Užtat, visu atsidėjimu atsidavė jį savo liūdnomis svajonėms.

Ten toj laimės šalėlėj, ir jos mylimieji tėveliai dar tebygvena, broliai, sesytės...

Kiek jaunystės draugių, nei gražumu, nei protu su ja ir lygintis negalėjusių, į kurias ji tada iš aukšto žiūrėjo, net iš dalies niekino, — dabar visų gerbiamos šeimininkės, mylimos pačios ir motinos, o tu, lyg geldoje vidury marių išmesta, nežinai, ar dar mėginti irtis, arba gal protingiau: leistis į slėpiningąsias gelmes ir paskėsti amžiname ramume...

Tik Onytė niekam laimės nepavydėjo. Viena, ji turėjo, — gal ir ne per daug paprastą tarp moterų, — laimingą būdą, kurio pavydo gėidulys nekankino, o antra — monotoninis, taip sakyti, šabloninis gyvenimas, nors ir sutikime, jos tada patenkinti nebūtų galėjęs. Tą ji pati gerai jautė.

Tai, ką davė Niūra, juk niekniekis, bet Onytė daugiau nieko ir nebetroško. Nors niekniekis, tik jos pačios rankų, sumanumo, triūso ir vargo darbas — jos miniatiūrinis, bet gražus ūkis. Čia ji visą savo sielą įdėjo ir ne tik jos pačios sąmonė, bet ir visų pripažinimas rodė, jog Aukščiausias ne mažais gabumais ją apdovanojo. Gi paklusnus, geraširdis, darbštus, stiprus Niūra kaip tik tiko jos energingam, savarankiškam būdai kaip vyras ir vargingosios žemės kelionės draugas.

Dar vienas pasiliko šviesus jos gyvenime taškas. Toks šviesus jis, jog nė mažiausias šešėlis nėra ant jo kritęs ir nekris. Apsvaiginta dabarties laime, visomis pajėgomis tikslams atsidavusi, ji buvo pamiršusi, jog jos praeities tamsumoje šviečia žvaigždėlė, kuri ir didžiausioj audroj kelią į gelbesio uostą rodo.

Ją išvydo dabar Onytė. Ji lyg iš naujo užtekėjo ir buvo tokia skaisti, taip švietė skaidriai... Jau ne tik kelias nušviestas, bet štai ir laimės aušrelė švinta — jos švelnų, gaivinamą dvelkimą jau jaučia sutraukyta ir tebtraukoma Onytės širdis.

— Ten, ten! — nudžiugo Onytė staiga: — ten veda mano kelias! Atgal į ramųjį kvartalą, pas senelę poniją, Onytė apmastydama priėjo prie iš vadų, kad ji be rūpesčių, šventai būtų galėjusi visą amžių išgyventi, nes jei senelė ir būtų mirusi, ji jos būvį be abejo būtų užtikrinusi. Bet kaip tai nutiko, kad ji tą paties Dievo skirtąjį jai kampelį apleido? Dangaus pamėgimus ragaudama, jais apsvaigusi, staiga ima ir atsiduoda paprasčiausiam vyrui — kaip tatai nutiko?

Onytė pati to išaiškinti negali. Ji priminė visų savo santykių su nedailiąja lytimi istoriją, pradedant nuo Jonelio ir baigiant Niūra, ir nematė nieko kita tame, kaip tik savo kvailumą, o iš vyrų pusės, tai be kvailumo, dar ir biauromą. Oi, kaip ji jų nekenė dabar tų vyriškių!.. Koku kerštu, apmaudu ir niekinama neapykanta ji į juos staiga užsidedė, — tą tik viena mylėjusios ir priviltos mergaitės širdis tesupras.

— Dievuli... Dievuli brangusi! — išsivertė iš Onytės burnos pilnas nusivylimo šauksmas ir jos akys paplūdo ašaromis: — kodėl žmogus toks kvailas?!

Atvirumas — šviesi gėlė: net šešėliai jos šviečia, tik jau metas ir kvailystę imti gerbti — jai pilnų — pilniausia paslapčių. Jos vardą nešiojo didžiausios, epokas sudarusios idėjos ir kultūros kūriniai, jos tamsoje ir šian-diena dar daug brangenybių glūdi — oi, ji gerbtinal..

Visomis savo dvasios pajėgomis siekia dabar Onytė į šviesųjį savo gyvenimo tašką. Sąžinė jai liudija, jog ji maldingumą visados laikė aukščiausiu iš visų pašaukimų, tik...

Bet dabar jau ji laisva nuo visų kvailyščių ir žiūri stačiai tiesai į akis.

Grazus ūkis, turtai, garbė — kiek ilgai jie tau? Paims kiti, o ar jie atmins apie tave, ar atmins apie tavo dūsią? Onytė stengėsi sukelti savyje jausmus, kurių taip sklidina buvo jos širdis po anos atmintinos išpažinties, atvedusias ją į tikrą kelią ir tiese nežemiškos laimės pamėgimų ragauti davusios. Oi, kaip troško ji dabar pajusti tų pamėgimų saldumą, tą šventą ramumą, kuris tada jos vidų valdė, bet... širdis kaž kodėl neklausė. Ji kėlė dievintąjį gyvenimą į padanges, bet jis slydo žemyn, šviesusis taškas blyško ir darėsi kaž kaip nejauku, nyku, tuščia širdyje.

Apsigyvenusi mieste, ji greit pastebėjo, jog lietuviai vargingiau gyvena už kitas tautas, tik išvadų jokių iš to nedarė. Gi įpuolusi dievotuman, ji matė net tame didelę Dievo malonę — aname gyvenime užmokės Jis jos tautai šimteriopai. Lietuva buvo tuomet jos akyse tarytum Naujojo Įstatymo išrinktoji tauta. Dabar staiga jos nuomonė ėme keistis. Ji priminė savo tragingą meilę į Jonelį, apie kurį jau žinojo, jog jis su pačia persiskyręs, priminė daug kitų nelaimingų faktų ir jai žinomo lietuvių gyvenimo ir jau nebe Dievo palaimą ant savo tautos matė, tik... prakeikimą. Intelligentus tatai pavadintų fobumu. Ji atrodė jai nuvilta, tamsi, apglebusi, apsileidėlė.

Staiga sugageno, matyti piemenų kur nors varomos, žąsys ir savo klyksmu pripildė visą lauką. Nieko nuostabu, jog kai kuriems jų bočių pavyko savo trukšmingumu tėvynės išgelbėtojų vainiką pelnyti — žąsys klyksme galingos.

— Juodnugaris! — netikėtai suriko Onytė ir atsikėlusį nuėjo beržynėlio link. Ji prisiartinio prie tankumyno pakrašty gundomai raudonuojančių, sultingų žemuogėlių, jas raškė ir godžiai valgė. Tatai atgaivino kiek jos kūną, bet nenuramino nenumalšino sielvarto. Per jos įsisiūbavusią vaizduotę slinko vienas vaizdas po kito, daugiausia liūdni, gudūs, priešgintingiausios mintys, kaip audra, siautė po jos susirūpinusią galvelę, širdis jausmais nesitvėrė.

Paprastai esti: kai žmogaus ateitį apkloja tamsumai ir jis pasijunta ant budgnės krašto bestovys — kaip skostas šiaudo, griebiasi nelaimingasis praeities šviesesnių likučių, kuriuose ieško nusiramavimo ir savo buvimo pateisinimo. Taip darė ir Onytė. Juk gyventa ir palyginti plačiai, garsiai gyvental.. Nors toks bjaurus jos mylinčiai skaistybę širdelai, tačiau romanas su ponaičiu turėjo gundomai žavingą jėgą savyje. Kiek ji meldėsi, kiek pasninkavo, atnašavo, kad Dievas ją nuo tos pagundos išvaduotų ir tankiausias, bauriausias savo gyvenimo padarytas nuodemes užmiršti leistų, tik veltui. Labiausiai įsmego jai atmintin vienas epizodas. Ponaitis tankiai nunuogindavo jos biustą, gerėdavos jos kūno spalva — tatai, nors nekaip patikdavo Onytei, tik buvo pakenčiama. Bet štai sykj jis jai išdėstė savo nuomonės ir pažiūras į meilę. Jis tvirtino, jog visa moters vertė grožėje.

Tuo atžvilgiu, kaip prieš Dievą, visos moteris esančios lygios: nesą nei ponių, nei tarnaičių, nei mokytų, nei prastuolių.

Pats Dievas moterei grožę suteikęs ir negalys rūstauti, jei taja grožę gėrimas ir džiaugiamas. Užtat ir santykiuojant vyrui su motere tada tik esanti nuodėmė, jei trūksta grožės jausmo. Čia jau kokie kunigų laiminiai ir šventimai padėti negalį: nėra grožės pobūdžio meilė — ji gyvuliška, taigi nuodėminga. Keisti atrodė Onytei ponaičio samprotavimai, net blasfemingi; ji jais kiek tikėjo, bet daugiau netikėjo, tik jautė, jog jie savotiškai, vienok nepaprastai į ją veikia. Padaręs tokią įžangą, ponaitis nunuogino Onytę, beveik visą, pasodino įdomiausioj pozoj, kokią jo rafikuota skonis tegalėjo išgalvoti ir ekzaltuodamas gerėjosi jos gražumu, bėrė komplementus. Galop, tur būt, kad įrodytų save nuoširdžiai šnekant, nusileido prieš ją ant kelių. Ir apie tai buvo Onytė girdėjusi, jog ponai prieš savo panelės klaupią, tik tai, ką ji dabar matė, perviršijo visa, ką ji sau įsivaizduoti galėjo. Ponaitis ne tik klūpėjo prieš ją, bet jis tikrai meldėsi — visai panašiai į ta, kaip ji mato žmones bažnyčioj darant. Tatai aiškiai buvo matyti iš jo pilnų pietizmo akių, reiškiančio maldingumą veido ir pastatos. Visas Onytės vidus virė, oda svilo, galvoj viskas susimaišė susijaukė...

Vienok ji ištvėrė ligi galo, nei aiškaus nepatenkinimo neparodė, nei pusiausviros galutinai nenustojė. Tik sugrįžus į savo kambarį ir ėmus nuotikį sąmoningai šaltu protu, nagrinėti, ji pajuto tokią baimę širdy, rodos pats pragaras prieš ją būtų atsivėręs. Prie jokių išvadų ji tuo klausimu priėti negalėjo: apima baimė, neišsakoma baimė, lyg koks baisybė — slobinas išlenda iš požemių ir atsistoja visame savo bausime prieš ją — tai visa. Tatai buvo stipriausis akstinas, kad ji savęs užklausė, prie ko jos ryšis su ponaičiu veda ir galop nutraukė romaną. Tik ir paskui, kiek sykių jai toji scena prisimindavo, visados tie patys baisieji jausmai atsikartodavo.

Štai ir dabar atneša be paliaubos besidarbuojant Onytės vaizduotė minėtojo epizodo vaizdą prieš jos sielos akis. Tiesa, jis vistik bausis, bet kaž kodėl vos jį išvydus, tuojau pajuto Onytė didybę savo širdy: juk tik yra kas nors vertinga joje, jei ponas, kuriam, jos nuomone, visa pasaulio gudrybė žinoma, ją taip dievina. Ilgai vis delto tokiomis nuodėmingomis mintimis žaisti Onytė negalėjo ir jas nuo savęs atstūmė, tačiau dilktelėjo jai galvon: „kažin tik ar neišmintingesne būvau aš tada, negu“...

Ji grįžo senojoj vieton ir atsisėdo; paskui išsitiesė. Bet kas daryti?

Tikrai juk amžinai beržynėly nepasiliksi — ir tokios mintys kartais galimos! — reikia koks nors galas ieškoti. Bet koks? Kur išėjimas iš tos baisios padėties? Onytė bavo nutarusi eiti, pareikšti vyrui, jog tarp jų visa esą pabaigta ir, pasiėmus savo kraitį, grįžti į miestą. Bet juk tokiu būdu išeitų skandalas, ko ir ji pati anaip tol nenori. Tai kas gi daryti?

Besikamuodama visokiomis mintimis, abejonės tąsoma, susijaudinimo nuvarginta ir saulutės šildoma ji ir pati nepasijuto, kaip... užsnūdo. Pabudo jau visai į pavakarę. Tik rytais ir vakarais — tada, kai žmogus Dievui meldžiasi — parodo saulutė savo meilę į grožę — per dieną ji dirba rimtą kūrybos darbą. Ji buvo dabar žemai žemai ir viską rausvai nudarė. Piemenys bėrė duodami ženklą kiaulelėms, jog laikas namo. Ir klausė jų komandos purvais žmonių drąpastomi snukiuoti gyvulėliai, visi ormu į kaimą duodamos. Vos spėjusį pakilti jų užpakaly dulkių debesį nudažė

leidžiantis saulutė tuojau raudonai. Bet ir debesys vietoje nestovėjo — gynėsi iš paskos, pavijo bandą, apklojo ją sykiu su kiaulelėms įsidūmė į kaimą. Štai ir galvijai pasimatė palaukėj. Jie tyčioms išlengvo iš ganyklų leidžiami, kad vakaro vėsumu naudodamies užsilikusių pakraščiuose žolele geriau išrankiotų ir kelyje ne taip pavargtų. Girdėjosi piemens ragelį tirlirliuojant.

Miegant aprimo Onytei kiek nervai.

Pabudus ji buvo apie visa taip užmiršusi, jog net krūptelėjo pamačiusi save pakrūmėj begulint. Vienok greit atsikvošėjo ir pajutusi padėties keblumą, nervingai pasirinkę ir buvo besikelianti ir beinanti namo, bet susilaikė. Iš lengvo, pirmu pasiskandinęs, kėlėsi iš širdies gilumos, lyg ūvas, pilnai į grobinį įsitikėjęs iš migio, — aptilęs. Onytei miegant sopulys. Vienok ir jis kitoniškas. Nebėra jame pirmųkščio audringumo — pykčio, susijaudinimo, sielvartą nusivylimo — bet jų vietoj kaž koks bailsus kirminas — dėlė įsisiurbė į jos širdį ir čiulbė brangiausias gyvybės sultis. Gili, maudžianti melancholija, troškinas ilgesys apėmė Onytę.

Ragelis!.. Oi, kaip daug jis jai primena, tas piemens ragelis!..

Anais laikais, kada Jonelis jau vaikščiojo „baltais akmenėliais“ grįstomis miesto gatvėmis, o Onytė dar buvo — žinoma, tik tuo tarpu — priversta eiti savo muzikės pareigas... Kiek sykiu, visą dieną staklėse išsėdėjusi, vakare — mamytė tankiausiai liuobdavos, kiti nebuvo nuo darbų, iš lauko sugrįžę — atrėmusi alkūnes ant lango ir padėjusi smakrelį ant rankų, žiūrėjo ji išsilgusiomis akimis į tą pusę, kur buvo miestas, kuriame Jonelis mokėsi, o ragelis tirlirliuodamas dejavo ir lyg nešte nešė jos mintis pas mylimąjį bernelį.

Bet kam jos, tos jaunystės svajonės, jei joms nelemta išsipildyti? Kam tie monai?..

Dar prieš valandėlę buvo tatai labai aišku: tai Onytės nevaldomi geiduliai, jos paleistuvingos užgaidos, nuodėminga širdis buvo tų monų gamintoja. Gi gerasis Dievulis, neveizint į tokius bailsus nusidėjimus, vis dėlto jos galutinai nepasmerkė, bet laukdamas kantriai ir vesdamas nesusekamais savo keliais visus į tikrą laimę, ir apie ją neužmiršo. Ten, kur mažiausiai to tikėjosi, randa ji laimę, kurios nei už sidabrą, ar auksą ir jokiais pasaulio brangenybes neatiduotų — argi tai ne stebuklas?

Taip buvo prieš valandėlę, o dabar? — Dabar, oi, kitaip. Juk nebėra tos paties Dievo duotos laimės — ji dingo taip pat, kaip ir anas, prie kurių ji savo žemomis užgaidomis sekama, siekė. Dingo... Tai kurgi tas Dievulis? Kur Jo apeizda? Jo gerumas? Onytė nemanė piktžodžiauti Dievui, tik gal dar daugiau — ji staiga į Jį atšalo, Jį ignoravo. O žinojo jau ji ir savo nelaimių priežastį: tik lietuviai per savo kvailumą, tamsumą, išgėlimų neįvykdo savo svajonių. Kitos tautos, šviesesnės, visados, jos nuomone, pasiekia savo tikslą ir ką geidžia, tą ir ragauja. Jai rodėsi, ne tik jos vyras, bet ir visi lietuviai ir mokytieji, kaip Jonelis — visi jį nešioja savyje juodnugarį, kuris, žiūrėk, ir beišlendąs, kaip yla iš maišo.

Ji priminė savo intymiausius santykius su Joneliu ir ponaičiu ir juos lygino.

Tiesa, gražus buvo Jonelis, pakol jis jai mokslus aiškino, bet juk jis tada dar tebebuvo vaikas. Gi prasidėjus tarp jų tikriems meilės santykiams, ji jo

pasielgime beveik jokio skirtumo nebemato, kad ir nuo tokio Niūros. Visai kas kita ponaitis. Jo užgaidos baisios, bet jose justi kaž kokia apslėpta išmintis, jo pasielgime — kaž koks keistas, tik vis delto gražumas, elegancija...

— Ar tik mūsų neapgaukinėja? — skeptingai nulinksdėjo galva Onytė.

Iš tiesų, koks pagrindas tikėti labiau kunigais, iš tų pačių juodnugarių išėjusiais ir be abejo išminties galo nepasiekusiais, negu ponais, kuriems visos mokyklos, visi mokslo žinynai atviri ir kurie nuo amžių valdo pasaulį.

Didybė augo Onytės širdy. Ji jautėsi turinti savyje brangenybių, kurios, gyvenant tarp juodnugarių, liks neįvertintos, kada tuo tarpu paklausius ponaičio mokslo, galėtų gal pasaulinį garsą įgyti, rūpesčių, sielvartą nežinotų ir kiek visokių ponų prieš jų galvas nulenktų, jos malonių maldautų?... Juk daugybė taip ir gyvena ir paisyti nepaiso, kad kunigai gina. Šilkuose vaikšto jos, kariatose važinėja — linksmos, patenkintos.

Ponaitis prieš ją ant kelių klūpėjo! Ponaitis!..

Kiek senai žegnojosi ji nuo panašių minčių, kaip nuo kipšo, dabar bailsius romano su ponaičiu epizodas nuolat jai akyse. Ir nebebaido jis jos, tik, jį priminus, auga Onytės didybė, kaip nuo gerų mielių ragaišis.

Juk ne paleistuvavimo noras patraukė ją į nuodėmingus santykius — ne, ji ėjo burtų šalies pamatyti.

O prastai, naiviai, menkai težinančiai apie kultūros iliuzingumą ir stipresnių įspūdžių neliestai kaimietei tikrai atrodė tai, ką ji su ponaičiu pergyveno it kokia pasaka iš tūkstančio ir vienos nakties. Taip viskas buvo žavingą. Ir kad ne sąžinė ir įgimta dorybės ir skaistybės meilė, kasgi galėtų būti viršesne už tokį gyvenimą. Bet dabar kaž kodėl sąžinė apmirė, dorybė išrodo paikystę, už tat laisvai atsiduoda Onytė nuodėmingoms svajonėms ir pergyventu piktu gėrisi.

Visa žinomo romano istorija su visomis smulkmenomis po kiek sykių praeina pro jos sielos akis. Ji mato puikiausius kambarius, brangiausius meblius, dyvanus, stovylas, slėpiningą šviesą, jaučia vyno ir saldumynų skanumą ir ponaičio meilavimų saldumą. Jei tai, kad ponaitis prieš ją klūpėjo, net dabar laikė Onytė dalyku ne visai padoru — perdėtu, tai kaipgi malonus buvo jis, kai ją mandagiai, visu etiketingumu ir elegancija, sutikdavo, — visai taip pat, kaip Onytė matė jį su savo kartos poniomis ir panelėms darant, kaip atsargiai jis prie jos gerinos, meilinos, švelniai savo apkampiman ėmė, svaiginamai karštai mėlavo... Apglėbęs ją padėdavo ponaitis tankiausiai savo baltą ranką su briliantuotų žiedu ant jos krūtinės — ir kokių stebuklų darė tas žiedas maginiu spalvuotų ugnių žaidimu!.. Tatai ne syki taip pagaunamai buvo gražu, jog Onytė pilnai tikėjo burtų šaly išvydusi ir jai net baisu darėsi nuo perdidelio pamėgimo. Ir giliai įsmego ranka su žiedu į jos atmintį ir širdį: kiekvienas priminimas pergyventa su ponaičiu gangreit kas kart nuo jos prasidėdavo. Onytė net jausdavo kai kada tarytum fizinį deginimą vietoj, kur ranka paprastai gulėdavo. O atsivertus į Dievą buvo stačiai nelaiminga, kai ir vėl beveik kiekviena pagunda nuo to pradžia sau imdavo. Bet Onytė juk ir vėl burtų šaly! Tiesa, tik dvasioj, bet kas nežino, jog vaizduotė didesnė vilioja, negu nežinia, kaip fantastinga tikrenybė. Taigi ir ranka su žiedu

tebvaidina savo svarbuji vaidmanį ir apie ją sukosi, kaip apie kokią ašį, visos Onytės svajonės ir prisiminimai. Ji mato — stačiai savo kūniškomis akimis mato tą baltąją ranką ir jaučia jos lengvą spaudimą ant krūtinės, mato stebuklingą žiedą, mato visą — oi, tik jos spindulingąją pusę! — burtų šalį, visą... Mato, žiūri, gėrissi, tik... staiga visu savo kūnu sudreba ir nutirpsta.

— Aš pasiutau!.. — sušuko ji nervingai pašokusi nuo žemės ir tai kratė apsižiūrėdama apie save sijoną, tai vėl bailiai dairėsi į šalis.

Staiga pasileidžia vieškelio link ir eina smarkiais žingsniais neatsižvelgdama.

— Tikrai pasiutau! iš proto išėjau! — pyko Onyte pati ant savęs: — užtat mane Dievas ir baudžia. Pugalvė, paleistuvė, avydvakė aš!..

Oi, kaip ji ir vėl neapkentė savęs!.. Nebėra kitų jos nelaimių priežasčių — ji viena, jos piktumas visame kaltas.

Net ir tai nehebuvo jai galvoj, kaip pirma, kad einant vieškeliu lengva su pažįstamais susitikti, kurių ne vienas, be abejo, pasijdomaus žinoti, iš kur ji grįžtanti. Onytei sunku, dabartiniame sielos stovy esant, savo vidaus sujudinimas paslėpti, sunku pasiaiškinti, kur buvusi, ko ieškojusi, kad įtarmimo, abejonių nesukėlus. Tačiau viso to nebodama, ji ėjo, ėjo skubiai ir tiek. Tik besiantinant prie savo kiemo, širdis ir vėl ėmė trukčioti. Vis delto dalykas neišspręstas ir, jei ji ras vyrą tokiu, kokių paliko, kas nors traginga turi būtinai sutikti. Tai gerai jautė Onytė. Priėjusi prie savo pakluonės vartų, ji pamatė Niūrą prieklojime apie ratus bevaikščiojant. Kraujas virė, širdis mušė, blaškėsi, tik ji susiėmė visomis jėgomis, valdė save ir nors tais pačiais skubiais žingsniais, bet išorinai rami, tik šalta, prisiartinio prie vyro. Ir vos žvilgterėjo į jo veidą, kaip širdis atslūgo. Ji ir vėl padėtis ponija. Sarmatingai, vengdamas pakelti į pačią akių, tvarkinėjo Niūra apie ratus ir turėjo tokią išvaizdą, jog nenoroms reikėjo jo gailėtis. Ir tikrai pagailo Onytei vyro, tik jau negalima savo viršum nepasigarsinti, negalima netriumfuoti juo! Abu tylėjo.

— Juodnugaris! — pasigirdo galop uždusęs, tik aštus Onytės balsas ir jautėsi, kad ji tuo žodžiu visą savo širdies kartumą išlėja. Juodnugaris! — atkartoję jį: — kas iš tavęs būtų buvę be manęs? Juodnugaris, pats, pats juodasis muzikas ir tiek!..

Ji greit nusigrįžo ir nuėjo į kiemo pusę. Eidama pro kutis apžiūrėjo, ar tarnaitės paliuobta, kaip reikia, gyvuliai ir vėl taip pat skubiai žingsniavo buto link. Jos širdį apėmė baimė, kai ji artinosi prie seklyčios durų. Oi, koks baisus reginys vaizdavosi jai jos mylimoj seklytelėj!.. Tik ir čia rado ji daug geriau negu tikėjosi. Tiesa, klišas ir cilindras buvo sudužę ir nuo jų šukių blizgėjo visos seklyčios grindys, bet ropė ir marmurinė kojėlė sveikos. Lempelė stovėjo, matyti, paties Niūros pastatyta ant komodos. Ir firanka tik viršum, pagal pačią lazdelę tebuvo kiek įdriskusi. Visa taip lengva atitaisyti, kaip buvo — firanką suadyti, klišą su cilindru pripirkti. Onytė tuojau sušlavė stiklus ir juos tylomis nunešusi pabėrė slapčioj vietoj. Iš didelio debesio menkas lietus. Kiek ir vėl tetrūksta nuo pirmykščios tvarkos, ramumo ir laimės? Onytei net gėda pasidarė. O kiek sielotasi, kiek kankintasi, net nusidėta! Kaip nematoma, kad ir vėl prisieis išpažinty priminti nuodėmingąją praeitį; o reikėti — reikės, nes visos tos svajonės ber-

žynėly juk didžiausia nuodėmė. O vis delto ne viskas jau taip šviesu, kaip Onytei iš sykio buvo pasirodę. Tegul vyras nužemintas, bet jau lieka nepajudinamas įsitikinimas, kad jame instinktas žvėries tebygvena. Buvo aišku, jog vienu antru kirtimu tam slibinui galvą nenukirsi — jų, matyti, jau didelė daugybė. Taigi reikia rengtis sistematingai į kovą. Onytė ir vėl vien susimąstė, tik nenusiminė. Ji nutarė jau šį vakarą pradėti prirengiamąjį darbą. Barščių vakarienai užtenka, bet jau vyrai taip mėgsta bulvienę. Plenas sumestas. Trupučiuką, rundeliuke teišvirs ji, taip sakyt, tik patiems, šnabždėlės vyrui į ausį, kad per daug vakarienės neprivalgytų ir paskui, atėję į seklyčią, besivaišindami, galės jie kuo atviriausiai išsišnekėti. Berods, jos viršus ir vyro nužeminimas laiduoja pasisekimą sumanymui. Ir tiktai jai iš pat pradžios puikiai klojosi. Kai ji vis dar taip pat susigėdusiam vyrui praneša, jog po vakarienės jo laukia dar kas skanesnio, tatau daro kuo geriausio jam įspūdžio. Niūra maloniai šypteli, darosi drąsesnis.

Kas nemėgia Lietuvos barščių — riebių, visą dieną krosny šutusių, kokie jie yra vakarienėj, tik Niūra pačios perspėtas ir vilties gauti skanesnia viliojamas moka susilaikyti: prieš savo paprotį, visiems dar tevalgant, padeda šaukštą, atsikelia nuo stalo ir atsisėda ant suolo nuošaly. Onytė irgi greit apsiruošia ir jie abu sykiu išeina iš gryčios. Atėjus į seklyčią, Onytė liepia vyrui sėstis už stalo, o pati eina į kambarėlį, kur sulig jos planu buvo įtaisyta maža virtuvėlė ant kurios tebesišildė išvirtoji bulvienė. Ji greit supylė ją į bliūdą ir grįžo į seklyčią.

— Mums reikia visados už pikta geru atsimokėti, — tarė ji atsimindama prie stalo: — aš sau bloga — tu man gero, o tu man bloga — aš vėl gera. Tada, niekad os nebus nesusipratimų.

Niūra smalsiai pažvelgė į bulvienę ir nusigardžiavo.

— Ar valgęs ar nevalgęs, — tarė jis plaštaku ūsus paglostęs, — bet ją visados galiu srėbti. O del blogo, Onyt, per daug nereikia nusigąsti, — pridėjo jis, palinkęs galva: — be jo žmonės negali gyventi.

— Nelygu bloga blogam, — rimtai pastebėjo Onytė.

— E, — mostelėjo Niūra taisydamas prie bulvienės: — be to negalima. Aš ir šiaip ir taip galvoju.

— Ką tu galvojai?

— Galvojau ir išgalvojau. Jei blogo nebūtų ir gero negalėtų būti.

Niūra jau buvo įsupylęs iš didžiojo į savo bliūdelį, srėbtelėjo, pirma papūsdamas porį šaukštų, nusigardžiavo, pasirengęs užsigulo ant stalo ir jau iš tikrųjų ėmė savo mėgiamą bulvienę pucyti.

Onytei vyro atsakymas nepatiko. Ką tai reiškia? Ar jis šios dienos scena iš tikro perniek laiko? Gal mano ją tankiau atkartoti? Jei ro-dėsi, jog ji savo apskaityme apsiriko; bene reikėjo ne geruoju, bet piktuoju dalykas vesti — to juodnugariai labiau privengia.

— Kaip tu tai supranti? — užklausė Onytė, stengdamasi būti rimta: — vadinasi, daryk tik bloga ir išeis gera?

— Kad tu, Onyt, tuojau perdedi, — atsakė švelniai vyras.

Niūra ir vėl rengesi iš didžiojo bliūdo bulvienės sėmti ir buvo jau kiek apsiprakitavęs.

— Kodel tu nevalgai? — užklausė jis pačios, pilną bliūdelį artyn prie savęs traukdamas.

— Valgysiu ir aš, — atsakė Onytė, ir paėmusi šaukštą siekė irgi į didįjį bliūdą.

— O kai del mano pasakymo, tai nemislyk, Onyt, kad aš jau būčiau toks kvailas. — tęsė Niūra rimtesniu tonu. — Pasakiau gerai pirma apgalvojęs. Tu perdaug opi.

— Bet kas opesnis? Kas pirmutinis pradėjo?

— Nesiginčysim, Onyt. Bet paklausyk manęs. Sakyk, jei nebūtų blogo, vadinasi, nuodėmių, jau tada nereikėtų eiti išpažinties, ar ne taip?

— Na?

— O jei išpažintis nereikalinga, tai kam kunigai, kam bažnyčios, kam...

— Bet kunigai nemoko, kad reikia pikta daryti?

— Nesako, tai nesako. Žmonės vienas kitam sprandus nusilaužytų, jei kunigai taip mokyti imtų. Tik jie žino, gerai žino — jie visus mokslus išėję — kad toks Dievo surėdymas ir bloga turi būti. Kitoniškai kaipgi: vadinasi nei sakramentų, nei bažnyčių, nei kunigų...

Tik pamislyk patil...

Na, jei mes taip imsime šnekėti, tai gražus bus mūsų gyvenimas! — pasipiktino Onytė.

Ir Niūra kiek susijaudino.

— Aš nesakau, kad tyčiomis reikia bloga daryti, — griežtai pasipriešino jis, — bet reikia žinoti, kad tai gali atsitikti, tada ir tokio piktumo ir išgąsčio nebus.

— Bet, ar negeriau visus tuos piktumus ir blogumus rauti iš širdies ir mesti laukan? Argi nemalončiau, neramiau bet tų visų biaurybių?...

Onytė buvo vien bepradedanti karščiuotis, tai greit atsileido ir švelniu tonu paklausė: — „Sakyk, kodėl tu tą padarei? Jei tau nepatiko, reikėjo iš karto stačiai pasakyti, — būtumėm išsišnekėję, paaiškinę vienas antram?“

Niūra tylėjo.

— Padeda pritaisyti, nė žodžiu nesipriešina, — atsargiai išmetinėdama tęsė Onytė, — o paskui savo darbą drasko, naikina! Nesuprantu, kas tau kartais užėina?

— Žinai, — trumpai atsakė Niūra.

— O taigi, kad nežinau. Ir kad žinočiau, gal būtų lengviau.

— Kaip nežinai, kad pasakei?

— Kada aš pasakiau?

— Gi kai parėjai. Aš juodnugaris.

Onytė lyg nustebo, lyg susigėdo, matyti, ieškojo greit žodžių ir skubotai, nors ir ramiai atsakė: — „Jei mes priminsime vienas antram, ką kartais kas supykęs pasako, tai ir vėl greit muštinės išeis“.

— Visai aš ne delto sakau, kad tau prikaišiočiau, — rimtai ir tokiu tonu atsakė Niūra, jog apie nuoširdumą sunku buvo abejoti. Bet tai — tiesa.

Abu nutilo. Niūros sėdėjo patamsy, tik tamsu nebuvo. Jau senai nutiesė menulis pro galinį seklytėlės langą, per kanapą, ant grindų savo švelnią šviesos galioną. Du langai buvo atdari. Kas ten kur toliau sukosė, kitoniškai — ramumas. Tykiųjų vasaros naktių ramumas. Pastogėje savo lizdeliuose retkarčiais pačiulbėdavo kregždėlės. Niūra padėjo šaukštą, nušluostė ūsus ir giliai atsiduso.

— Dar tada, — pradėjo jis ramiau, širdingu balsu, — kai tu man pirmutinį sykį įkritai į širdį anuose tavo geruose laikuose... Nežinia kokių kvailių gal būtum išvadinusi, jei kas tau tada būtų pasakęs, jog tu už manęs ištekėsi, bet ir man, kai geriau pagalvodavau, baisu darydavos. Kur tau, laisvėj gimusiai ir augusiai, prie mano grytelninko gyvenimo prisitaikinti! O pasilikti mieste — irgi ne kas: be mokslo žmogaus aukštesnės rangos, kaip miestinio, neušsitarnausi. Matydamas, kad tu ne tik į mane, bet ir į kitus tokius „ponus“ ir žiūrėti nenori, nusiraminau ir tik, kaip žinai, ir priminti nepriminiau, kad man kas rimtesniai būtų galvoj. Bet širdis nepaleido. Kai pamačiau, kad tu irgi persimainei, labiau prie Dievo emei turėtis, prastesnė pasidarei, — ir vel sujuda. Tur būt, jau taki Dievo valia, — tariau sau, — ir iš naujo... Na, kaip matai, dabar esame jau pačios bažnyčios surišti gyventi kartu pakol gyvi būsime. Ar šiaip ar taip, bet gyventi turime ir kaip tada rodėsi, taip ir atsitiko — mūsų būdai nesutinka.

— Reikia jie sutaikinti, — atsiliepe Onytė. — Kad norėtumėm, viskas būtų gera.

— Ir norėjau ir kentėjau, — lyg pasivogdamas žvilgterėjęs į žmoną tęsė Niūra. — Pats tavęs troškau, pačiam ir reikia kentėti, juk kaip kitaip? O kai tu nori, kad pas mus būtų taip, kaip niekur žemėje — iš karto, vadinasi, rojus, tai gali ir labai blogai išeiti.

— Tai delko tu kentėjai, — maloniai sujdomauta paklausė Onytė.

— Tu tik porį kartų pasikarščiajai, o aš nuolat kenčiu.

— Tai ko?

— Ir tu tai žinai ir aš žinau. Delto, kad aš juodnugaris, o tu gal kiek pliuškė.

Onytė ir vėl nustebo.

— Nėra ko stebėtis, — jau drąsiai į pačią pažvilgęs paaikšino Niūra. — Nuo bočių prabočių Niūros kamininkai mažazemiai. Tokie mes, tokie mūsų giminės. Kur man prikaišiota, kiek tyčiotasi iš manęs, kad aš tau valią duodąs. Kiti giminės stačiai pasakė manęs nelankysią — mat po mūsų „pakajus“ nemokėsią vaikščioti, nepatropsią valgyti. Bobos loja, kaip šunes.

— Kodel tu man nieko nesakei? — sujaudintai užklausė Onytė.

— Gi ar tu be to gali būti? — Negali. Viskas kas čia yra, — rodė Niūra į kambarį, — viskas — mebliai, popieriai — viskas mano parkentėta.

— O jis nieko nesako! — jausminosi Onytė.

— Ir nebūtų nieko sakęs, — pridėjo Niūra, — bet kai pulkās bobų, sustojusių prieš mūsų kiemą, emė pirštais rodyti į firankas, tai ir užėjo širdis...

Jis kenčia, del manęs kenčia!... Kur toji įsimylėjęsios moters širdis, kurios tie žodžiai nesutirpdytų?... Ir Onytė pasijuto tiek pilna jausmų besanti, jog nebegalėjo vietoje nusėdėti. Atsikėlė, priėjo prie vyro, apkabino jį ir karštai karštai pabučiavo.

— Oi, kaip man meilūs yra tas juodnugaris! — tarė ji vyrui veidą glostydama, — už visus meilėsnis, kokie ten galėjo būti ir bus pasauly, nors jie būtų ir karaliai.

Ir vėl jį pabučiavo,

— Eisim gulti, lyg susigėdęs suburbleno Niūra, iš lengvo mėgindamas iš pačios apkompimo išsivaduoti; juk rytoj kelionė.

— Eisim, — atkartoto Onytė, — ir ramiai miegosim!

— Išsimiegoti reikia, — paprastu, taip sakyt, reikalo tonu tęsė Niūra:— nieko blogesnia, kaip miegas, kai nuvažiuoji į atlaidus, nori melstis, o jis lenda. Tik sarmata prieš žmones.

Onytės ūpas tiek buvo pakeltas, kad jai reikėjo jausmai išlieti, nors vyras, kaip matėme, ir ne kokį palinkimą j tai rodė.

— Ramiai miegosime! ir paskui ramiai, laimingai gyvensime! niekad os nebesipešime! ir... — kartojo ji laimės jausmų apsvaiginta ir vėl apkampė vyrą. Argi tu nejauti didelės laimės savyje?— užklause j maloniai jam į akis žiūrėdama. — Tokios laimės, kad net širdyje netilpta?...

„Oi, kaip man šiandieną gerai...“

— Mat, kaip pasirodo, kad mano tiesa, — patenkintas nusišaipė Niūra: — blogo reikalinga: kad nebūtų buvę muštynių, ir tos laimės nebūtų.

Jis atsargiai išsivadavo iš pačios apkampimo ir žvilgterėjęs į langą tarė:— „Žiūrėk, kad aušti greit ims.“ Niūra nuėjo į kambarėlį. Pasilikusi Onytė subruzdavo seklyčios langus darinėti. Paskutinį bedarydama ji nebiškentė ir valandėlę ant jo parymojo. Vėl tas pats ramumas!

Tiesiog, netik žmonės, bet net medžiai, namai, bazužėlės ir kiekvienas dalykas, kuris žmogaus akis tamsuoj atskirti įstengė — visa visa miegojo tikroj ir pilnoj to žodžio prasmėj: ant visko matei ir jautei, žavinčios, lyg ne šio pasaulio, miego grožės kvėpimą.

— Ramu!—saldžiai atsiduso Onytė ir jos širdis prisipildė, giliausiais kuo širdžiausiais jausmais į Tą, kas tą ramumą siuntęs. — Ramume Dievo lengviausiai siela kyla.

Ir jis sėdėjo, tas stebuklingas Viešpats, savo majestatingame soste ten aukštai — trečiajame danguje; kaip bobutė mokė, tiesiai tiesiai, kaž kodėl, ties Onytės buteliu. Malonėms dalinti, savo nesusiekiamos išminties, nesusekamais keliais žmonėms į tikrą laimę vesti sėdėjo Jis. Oi, kaip ramu ir šventa buvo danguje, žemėje ir Onytės širdyje! Ir gėda darosi jai staiga akivaizdoj to ramumo Viešpaties dėl svajonių beržynėly. Iš širdies gelmių kyląs, šventai gaivinas gailėsysis ir nuoširdi neapykanta nuodemingojo pasaulio apima Onytę. Lik ir tame gailėsy ir toje neapykantoj justis visavaldančio ramumo dvelkimas: Onytė garbina Dievulį, kuris lygiai geriems, lygiai piktiems liepia saulei tekėti.

Uždarius langą ir ji eina į miegamąjį. Ir nespėjo Onytė nusitaisyti, kaip išgirto vyrą beknarkiant. Tik trumpa trumpa valandėlė — oi, kaip trumpa — ir tikriausia nuvargusiųjų tėvas miegelis paims ir ją savo saldujui apkampiman — užmigdys kietai, o paskui ant jos gražaus veidelio žais savo būrtų žaislą, kaip jis dabar su visais ir viskuo tatai jau senai daro.

Galas.

Bibliografija.

Lietuvos Respublikos istorija. (Nuo 1905 m. revoliucijos iki šių dienų) su spalvotu žemlapiu.

Sutaisė Iksas. Kaina 1 doleris. S. Boston. Mass. „Keleivio“ spauda ir lėšomis, 1921 m. 96 pusl.

Turėti 1905—21 m. laikotarpio Lietuvos istoriją yra be galo įdomus daiktas ir su pasimėgimu paėmiau į rankas šį gan gražiai išleistą leidinį. Jau iš pirmo puslapio matyti, kad autoriui daugiau rūpi „kas iškovojo“ nepriklausomą respubliką, ar „dvasiškas tėvelis“, ar „tautininkas“, ar „socialistas“, o ne tiek pati istorija. Todėl ir klerikalų vaidmenį Lietuvos Respublikos kūrime čia randame itin vaizdžiai išdėstyta.

Prieš skaitytoją kiekviename punkte atsiverčia „kunigėlių“ darbų lapai. Kalba autorius apie Vilniaus Seimo nutarimus, o užbaigia Antanavičiaus cirkuleru. Medžiaga apie Antanavičiaus, Laukaičio, Alšauskio darbus čia minima ir agitaciniu atžvilgiu visa eilė straipsnių turi didesnę reikšmę negu, kad istoriniu. Ko čia nerasi? Ir Karevičiaus kelionę pas Liudendorfą ir kunigų — „judošių“ darbai ir kvietimas į Lietuvos karalius „svetimos šalies princų“ ir tai, kaip klerikalai mokina Urachą „Tėve Mūsų“ čionai paminėta.

I-as ir II-as „istorijos“ skyrius aiškiai tendencinis, nors ir su tikrenybe neapsilenkiantis, liečia daugiausia klerikalų darbavimąsi

III skyrius bolševistiniai tendencinis, nors iš visos knygelės matyti, kad autorius yra kokis tai iš „Keleivio“ socialistų, visai svetimas bolševikams.

Įvykiai dėl bolševikų paėmimo Vilniaus ir pirmos Lietuvos Respublikos kūrimo dienos visiškai klaidingai atvaizduoti.

Autorius su pasigerėjimu atsiliėpęs apie Kapsuko manifestą sako, kad „kunigai ir dvarininkai pradėjo organizuoti kariuomenę, kad apgintų savo dvarus“, gėrėsi kad Lietuvos „reakcininkams“, nepasisekė gauti iš Švedijos (sic!) kariuomenės, aprašydamas lenkų paėmimą Vilniaus sako, kad Lietuvos valdžia „slapta pakvietė lenkų kariuomenę išvyti bolševikus“. Insinuacijų eina visa eilė. Pavyzdžiui, pasakyta, kad tik „ūkininkų vaikai“ vijo raudonąją armiją, o juk visiems žinoma, kad pirmieji kariuomenės būriai 75% buvo sudaryti iš bernų ir mažžemių, o prie valdžios buvo net ir socialdemokratų ir pirmoji nota Sovietų Rusijai pasirašyta Užsienio Ministerijos valdytojo socialdemokrato Janulaičio.

Skyriai „Lietuva apskelbta Respublika ir Steigiamasis Seimas“ supažindina su laikinąja konstitucija ir rinkimų įstatymu į Steigiamąjį Seimą ir jie kol nurašo tekstus yra geri. Vieną skyrių vadina „kova del Steigiamajo Seimo“ ir čion, „vyriausį klerikalų ir tautininkų politikos inžinierių Juozą Gabrij“, kuris išduoda „sėbrų paslaptis“, padaro, tarytum, kovotoju del Steigiamajo Seimo.

Kalbėdamas apie Lietuvos paskolą iš vokiečių ir anglų (sic!) tvirtina, kad vienur vienas Lietuvos ministeris uždirbęs 6.000.000 auksinų, o kitur 2.000.000. Lietuvoj tai niekam nežinoma, kaip nežinoma ir paskola iš Anglų, o atestaciją ministeriaus „labai gera“ duoda.

Didžiausias faktų iškraipymas seka aprašyme santykių su lenkais. Nesigailėdamas Lenkijai „epitetų“ (kaip kad „paskutinoji antantos kalė“, aprašinėja, kaip lenkai buvę 45 mylių nuo Kauno (74 pusl.), kaip ties Vieviu krito 10.000 lietuvių ir 60.000 lenkų, kaltina Lietuvos valdžią, kad ši apgavo bolševikus, o pataikavo lenkams ir t.t. veda ligi Briuselio derybų ir net parašo sutartį, kuri buvo padaryta Lietuvos valdžios, einant kurios klerikalinė Lietuvos valdžia „sutiko ir savo kariuomenę atitraukti nuo Vilniaus į krašto vidurį“, o matyti, „klerikalas“ Grinius davė įgaliojimą įsteigti Vilniuje „nepriklausomą valdžią su savo parlamentu ir ministeriais“... Autorius sako, kad „klerikalinė valdžia“ vietoj stoti su revoliucine Rusija ir nulaužti Lenkijos imperializmui sprandą, ėjo talkon lenkų buržuazijai...

Tokia tai „istorija“..., o visame kalti „ilgaskverniai“.

Ten, kur paduoda autorius tekstus, sakysime, sutarties su Rusais, Latviais yra gera, kaip tik pradeda išvedžiojimus kaž ką nušneka. Pavyzdžiui, ir susitaikymą su Latviais jis mato iš abišalio nusileidimo latviams, dar pridėjus mums „magaryčių de jure pripažinimą“.

Knygelė su šiuo bei tuo supažindina, bet dar daugiau klaidina ir gali užtat turėti daug neigiamų pusių ir jokia būdu negali būti nežinantiems padėties, ypač amerikiečiams, rekomenduojama.

Didelė yra spraga, kad mūsų Užsienio Ministerija neleidžia jokių leidinių lietuvių kalboj tam tiekriems klausimams nušviesti, del ko daugelis save ir kitus klaidina.

Prie knygelės dar pridėtas žemlapis. Tai geriausia knygelės dalis. Sienos nustatytos einant sutartimi su Latviais ir Rusais. Pridėta mažas žemlapis „Lietuva lenkų šaliečių apkapota“ ir sąrašas visų 20 apskričių su jų valsčiais.

VI. Parausvinis.

Sukčiai. Tv. perdirbinys iš „Niziny“ Elizos Ožeskienės apysakos. Vertimas iš lenkų kalbos. Mokyklos Knygynėlio Nr. 1. Švietimo Ministerijos Leidinys „Varpo“ B-vės spaustuvė. Kaunas. 1921. — 16° p. 78.

E. Ožeskienės veikalui „Niziny“ sekasi pas mus. Jau gan senai, apie 20 metų atgal, mirusis žinomas varpininkas d-ras A. Lingis (rašęs *Veliuoniškio* slapyvardžiu) buvo atspausdinęs Nr. 1 „Varpe“ tos apysakos sutrumpinimą vardu „Vargdienė“. Toliau tasai perdirbinys, pataisytas V. K. ir J. J. „Šunadvokačio“ vardu (lenkų Tv. Pokątny Doradca), išeina Tilžėje 1901 m. kaip „Kudirkos lždo“ leidinys Nr. 2. Dabar Mokyklos Knygynėlis leidžia jį Nr. 1. Jei dar pridėt, kad tas pats Ožeskienės veikalas yra ir scenai perdirbtas „Dumblynės“ pavadinimu, tai pilnai pasiteisinsime pasakę

joj ir tam siužetui pas mus pasisekė. Pasakojama apie suktus šunadvokacio darbus sodiečių tarpe. Skaitoma smagiai, sukelia sveikų jausmų ir minčių. Ka.

Główny Urząd Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej. Sprawozdania miesięczne z handlu zagranicznego 1919—20 Nr. 1 34 publ. Varšuva 1920 m.

Tai yra vyriausios Lenkijos statistikos Valdybos leidžiamos žinios apie prekybą su užsieniais. Nusiskundžiama tais sunkumais, kurių teko pakelti pradžioje statant nepriklausomą Lenkiją. Ir pas juos trūko tinkamų darbininkų, esantieji buvo įvairaus prirėngimo, buvo maža pasienio punkty. Ir pradžioje vargiai bau pasisekė užregistruoti visas įvežamas ir išvežamas prekes. Be to, pakankamam prityrimui dar nesant pasieny buvo įrašomas tik prekių svorio ir nepaduotas jų įkainojimas. Tai tuo būdu netenka spręsti koks buvo 1919 metų prekybinis balansas.

Tariamasis leidinys apima 1919 metų lapkričio ir gruodžio mėnesius, ir kalba ne apie visą prekybą su užsieniu, o tik jo dalį, būtent įvežimą. Mėnesiais trimis mėnesiais į Lenkiją buvo įvežta tonose iš

	Lapkr.	Gruodžio		Lapkr.	Gruodžio
Anglijos	1.586,350	2.322,437	Vokietijos	17.191,832	20.102,936
Austrijos	5.570,883	6.290,330	Norvegijos	91,430	—
Belgijos	0,007	3,560	Portugalijos	41,989	31,152
Čekijos	5.083,507	4.744,984	Rusijos	—	0,370
Danijos	—	0,002	Rumunijos	—	47,118
Suomijos	—	316,357	Jungtinių Am. V.	235,997	659,439
Prancūzijos	872,823	649,027	Škotijos	251,700	—
Ispanijos	—	2,861	Šveicarijos	972,747	1.327,023
Olandijos	4.479,471	3.100,665	Švedijos	179,398	194,160
Pietų Slavų	20,533	48,156	Ukrainos	—	59,920
Lietuvos	—	2,634	Vengrijos	6,045	93,540
			Italijos	88,250	238,368
			Viso	36.672,962	40.234,989

Paskirsčius įvežimą įvairiomis prekių rūšimis matome, kad tais mėnesiais įvežta tonose

	Lapkr.	Gruodžio
Gyvų gyvulių		22
Valgomųjų produktų	10.555,240	13.385,367
Žalios medžiagos	14.312,929	13.728,469
Pusfabrikačių	419,677	466,747
Dirbtuvių ir fabriky gaminių	11.385,116	12.654,405

Mums įdomiausia gali būti tai, kad dar 1919 metais iš Lietuvos į Lenkiją buvo įvežta 2,634 tonai geros druskos virtuvėms. Vt. St.

Alfabetas raštams, apmokamiems žyminiu mokesniu. Finansų, Prekybos ir Pramonės Ministerijos Rinkliavų Departamento leidinys. Tilžė. 1921 m. „Spaudos“ (Pavlovskio) spaustuvė. — 8° p. 48.

Tarnybinės literatūros turime dar nedaug. Ministerijos ir valdžios įstaigos matyt dar neatspėja tų leidinių pagaminti. Kai kurios ministerijos užsiima literatūra daugiau, kai kurios — mažiau, kai kurios ir visai neužsiima. Tiesa, bėda yra ne vien su rašytojais, bet ir su spaustuovėmis. Valstybinė spaustuė negali patenkinti nė pusės valdžios reikalavimų. Štai ir šis leidinys atspauostas Tilžėje. Gal iš dalies ir dėl to, kad užsieny spausdiniai atsieina daug pigiau, negu pas mus. Viena, ten darbininkas pigesnis (Leipcigo zeceris gauna 1200 — 1600 markių mėnesiui, Kauno gi ligi 2500 ir daugiau); antra, spausdintas popierius eina iš Vokietijos Lietuvon be maito.

Šitas leidinys bus naudingas. Gaila tik, kad nėra jame raštų, kurie jokiui žyminiu mokesniu nemokami.

Žinoma, iš bėdos, galima vaduotis tuo dėsniu: kas neįrašyta šiame „alfabete“, tai nemokama. Bet parankiau būtų duot tam tikrų nemokamų raštų sąrašą. Ka.

Arturas Ransome. *Rusija 1919 metais.* Su priedu iš Rusijos gyvenimo 1920 metais. Vertė Ž-tas. Lietuvių darbininkų Literatūros d-jos leidinys 7. 240 pusl.. Brooklyn N. Y. „Laisvės“ spauda 1920 m.

Ivykus Rusijoje vadinamai socialistinei revoliucijai, dar 1917 metais joje pradėjo lankytis įvairių turistų, kurių dauguma stengdavosi girti naują Rusijos tvarką. Matyti priešingų sau žmonių bolševikai neįsileidžia. Čia anglo Ransome knyga.

Visi tokie autoriai turistai neturi daug laisvo laiko. Jie vyksta į Rusiją trumpam laikui ir paskui kitus nori įtikinti, kad jau ganėtinai pažino Rusijos gyvenimą, statosi jos būties žinovais, autoritetais. Kalbamas Ransome irgi išbuvo Rusijoje tik 25 dienas*).

Štai kai kurie p. Ransomo pastebėjimai.

Darbo komisaras Šmidtas pasakė, būk Rusija yra vienintelė pasauly šalis, kur kiekvienas darbininkas gauna dvi savaiti atostogų per metus (160). Dabar mes žinome, kad tai tik geriausiu atsitikimu vien *pium desiderium*.

Savotiškai įdomus ir reikšmingas mokyklų aptarimas. Mokyklų butai jau tuomet buvo nekurenami ir reikėję jose dėvėti šiltais žieminiiais rūbais. Mokinys betgi buvo *patenkintas tuo, kad kiekvieną dieną gaudavęs mokykloje gerus pietus*. Vaikai lanko mokyklą, da kartu dainuoja marselietę, gauna skanius pietus ir drožia namo (167 — 168).

Taip pasakojęs senas darbininkas — tėvas.

Atskirta nuo viso pasaulio Rusija turėjo tenkinti tuo, ką pati gali pasigaminti. Ir taip išlėto pradėjo įsigyvendinti mintis, kad Rusija gali apsieiti be Eiropos. Taip Rykovas liaudies ūkio tarybos komisaras pasakė — vienas iš netikėtinų vaisių Rusijos atskyrimo nuo kitų šalių yra ta, jog Rusija mokosi verstis savomis pajėgomis ir vis mažiau tepriklauso nuo užsienio (121). Bet čia pat Krasinas pripažįsta, kad norint Rusijoje greičiau grąžinti normalį gyvenimą, *pagalba iš užsienio labai pageidaujama* (141). Gi Meščė-

*) Kitas gastrolėris G. D. Wells tik 15 dienų pabuvēs Rusijoje irgi labai autoritingai svietui išgyrė Rusijos tvarką (žiūr. vas. vertimą jo knygos „Rossija vo mglie“ Sofija. 1921.

riakovas tiesiai sako, kad nuo viso pasaulio atskirta *Rusija eina atgal į primityvingumą* (83).

Aukštesniųjų sovietų valdininkų salionuose eina intrigos kaip ir seniau būdavo. Ponia Radekienė graudžiai autoriui nusiskundė kad vyriausybė nori ją iškraustyti iš tų Kremliaus kambarių, kur seniau gyveno didieji kunigaikščiai. Vyriausybė sakosi norinti tuose kambariuose įtaisyti istorinį muziejų, kad įparodytų žmonėms, kaip seniau Romanovų šeimyna gyvenusi. Bet p. Radekienei *rodos, kad čia Trockio žmonos užgaida, kuri nenori, kad Radekienė turėtų geresnius kambarius negu ji.*

Vertėjas vietomis duoda savo pastabų, bet matyti Rusijos gyvenimas yra jam per daug jau tolimas.

Nemažu pasitenkinimu kalbėdamas apie Rusiją ir bolševikų daromus joje eksperimentus, Ransome vis delto nėra bolševizmo pasekėjas. Jam patinka žiūrėti, kad tai darosi Rusijoje, o ne jo tėvynėje. Paklaustas, kada — Anglijoje prasidės revoliucija, jis atsako, kad vargu be prasidės. Kitu kartu, kalbėdamas su Leninu jis pasako, kad revoliucijos Anglijoje jis sau neįsivaizduoja (197 ir kt.). Tuo atžvilgiu jis prilygsta amerikoni pulkininkui Robinsui, kuris pasigėrėdamas atsiliepia apie Rusiją, bet sako, jei tai būtų manoma įvykdyti Amerikoje, tuomet jis pirmas šautuvu rankoje stotų prieš juos. Kai Leninas paklausė Ransomės, ar tiesa, kad Robinsas yra sovietų valdžios draugas, jįsai atsakė *jei ir ne dėl kitos kurios priežasties, tai bent kaippo sportsmenas, kuris negali nesistebėti,* kaip drąsiai ji skina sau kelią per kliūčių kliūtis (113). Ir pats Ransome nėra kas kitu, kaip tik toks lygiai sportmenas. Antra vertus, nesuprasi kuo panašia knyguote galima propaganduoti bolševizmo idejas, nes joje kaip tik daug ko rasi priešinga.

Vt. St.

Trudi centralnago statističeskago upravljenija. Tom I. Vypusk I. Predvaritelnyje itogi perepisi naselenija 28 avgusta 1920 g.

Naselenije 25 gubernij Evropeiskoj Rosiji.

Pirmutinis Rusijos gyventojų surašinėjimas buvo 1897 metais. Tarp-
tautiniam Statistikos Institutui Rusija pasižadėjo atlikti naują surašinėjimą 1910 metais. Bet pažadėtam laikui atėjus buv. finansų ministeris Kokovcevas išsitarė, kad jis neturįs pinigų tokiems sumanymams, kaip gyventojų surašinėjimai.

Surašinėjimą įvykdė jau Sovietų Rusija 1920 metais nuo rugpiūčio 28 dienos. Jam atlikti buvo skiriama miestuose viena savaitė, kaimuose dvi. Bet tikrumoje surašinėjimas užsitraukė net ligi keturių savaičių, o vietomis ir visai neįvyko. Patį surašinėjimą tik vargais pasisekė pradėti jau vien dėl popieriaus trūkumo, o vėliau blankų spausdinimo; o kaip popieriaus atsirado ir blankai buvo išspausdinti, kai pasirodė esą per maža prirengtų darbininkų, susisiekimas nebuvo tinkamai sutvarkytas, o surašinėjime dalyvavusiems asmenims reikėdavę eiti piestiems ir gaišti surašinėjimui brangus laikas. Kai kuriose gubernijose buvo sukilimų prieš komunistų valdžią, ar siautė dideli žaliųjų būriai, taigi tų vietų surašinėjimas negalėjo liesti. Surašinėjimo laiku buvo užmušta 22 bendradarbiu bei in-
struktoriai. Pačiam surašinėjimui pasibaigus ir surankiojus blankas apskri-
tyse, nemaža medžiagos dingo ugnyje ir bent dešimtį kartų ji buvo sunai-

kinta vadinamų baltųjų. Tokiu būdu kitose vietose surašinėjimą prisėjo atlikti antru kartu.

Šiame sąsiuvinį įdėta 25 gubernijų surašo rezultatai: Žinios dar negalutinos, gautos telegrafu iš gubernijų.

Šiame sąsiuvinį yra tik dvi lentelės. Plačiau jų nenagrinėjant, tuojau jau metasi į akis didesnis negu paprastai moterų skaičius. Šit pavyzdžiui keletos gubernijų sulyginimas:

	Vyrų.	Moterų.
Maskvos	671.570	920.688
Penzos	774.648	971.938
Permio	678.509	870.237
Jaroslavlio	511.682	711.631

Vt. St.

1. Sjezd narodov Vostoka. v Baku 1—8 sent. 1920 g. Stenografičeskie otčety. Izdatelstvo Komunističeskavo Internacionala 232 pusl. Petrograd 1920 god.

1920 metų rugsėjo 1—8 d. Bakų mieste įvyko komunistų sukvietas pirmas Rytų tautų suvažiavimas.

Suvažiavimo sudėtis buvo labai įvairi. Stenogramos nurodo, kad 37-nių tautų buvo 1891 atstovas, kurių 1273 komunistai, bet į valdybą išrinkta 18 komunistų ir 14 nepartinių. Taigi nepartiniai, matyti, jau nebuvo tiek silpni. Einant dar toliau mes matome tokių vietų, kurios charakterizuoja ne vien tik Rytų masę, bet dalinai ir patį suvažiavimą. Patsai Zinovjevas papasakojo, kad užklausus jam vieno žymaus turkų visuomenės darbininko, kaip turkų sodiečiai supranta žodį „bolševizmas“, tasai žymus turkas atsakė, kad tai žmogus, kurs nori kovoti prieš Angliją ir nori turkams padėti toje kovoje (43). Tokį „komunizmą“ gerai nujautė patsai Zinovjevas, kaip matyt ir iš jo įžangos kalbos. Savo vienu veikalu remdamasis jis išrodinėjo, kad prieš karą stiprios valstybės, turinčios tik 437 mil. gyventojų slėgė kitas žemes su 1. 220 mil. gyventojų. Po karo tas santykiavimas dar ryškiau pasikeitė. Žinoma, Zinovjevo žodžiuose matyti buvo didžio pasipikūnimo, pasibiaurėjimo, bet tuo pačiu laiku jis užmiršo, kad pusė milijono komunistų slėgia 150 mil. rusų ir nori primesti savo despotiją visai Eiropai, o per šį suvažiavimą stengiasi pagrobti ir Rytus. Jiems svarbu visur ir visokiais būdais palaikyti nesutikimai, kad gyvenimas neitų į ramumą, nes tuomet jų agitacijos galia mažta.

Nemažiau sofistinio gudrumo reikėjo iškalbėti ir Radekui, kuris aiškino tarptautinę padėtį ir dirbančiųjų masių uždavinį rytuose. Pasirodo, jog sovietų tvarka esanti nepaprastai gera, žmonėms ji neša vien tik gerovę, pavyzdžiui, sovietų tvarkai turkuose įvykus (analoginiai žinoma ir kitose valstybėse), turkų sodietis galėtų pakeisti medinį arklą geležine žagre arba net ir traktorium (62). Galima būtų tuo patikėti ir visi patikėtų, jei nebūtų Rusijos vaizdo, kur po visų bandymų kaip tik keitimas įvyko, bet geležinę žagrę pakeitė medinis arklas. Radekas nurodinėja, kad visos valstybės negalėsiančios išbristi iš dabartinių skolų, tik viena Rusija esanti patogiausiose sąlygose.

Ir vienas ir antras kalbėtojai kvietė sukilti tautas, pirmiausia prieš anglus, prancūzus. Mat miniose nieku būdu negalėtų turėti pasisekimo tokie obalsiai, kuriais kviečiama į kažį kokią nesuprantamą jiems socialistinę revo-

liucija. O suprantama bus obalsis kilti prieš anglus. Į visų ritečių jausmus taikindami, jų tikėjimu naudodamies, kaip Zinovjevas taip ir Radekas koranu remdamies kvietė pradėti šventąjį karą prieš . . . tur būt kitaip negu musulmonai tikinčius. Radekas įsikalbėjo ir patsai nejučiomis pasakė daugiau negu reikėjo, bet ką jam sakė širdis. „Draugai, mes apeliuojame į kovos jausmus, kurie kadaise uždegė Rytų tautas, kai tos tautos didžių savo karavedžių vedamos, ėjo į Europą“ (72). — Ką tai reiškia? Net pačiam Radekui pasidarė neįjauku ir jis pradeda teisintis, kad tuo nenorįs priminti Čing-Chano laikų ir kariavimo būdų.

Suvažiavimui savotišką deklaraciją pasiuntė tuo laiku viešėjęs Baku Enver-paša, kursai didžiojo karo metu užėmė žymią vietą ir Turkijoje buvo imperialistinių siekimų žymiausiu reiškiu. Dabar jis pasirodė tikinčiu komunistu. Del tosios deklaracijos buvo priimta tam tikra rezoliucija ir parašyti du atsišaukimai, kurie baigiasi darbo masių kvietimu į šventąjį karą prieš Rytų plėšikus prancūzus ir anglus imperialistus. Pavlovičius gražiai aiškino, kaip rusai duoda savarankiškumą mažesnėms tautomis: baškyrams, totoriams ir kt. Jų girdi, pavyzdys parodo, kad galimas raudonųjų tautų sugyvenimas, galima jų federacija (133). Ką gi nurodo gyvenimas, ką sako Azerbeidžano, Gruzijos įfederavimas? Tikrą tokių įfederavimų kaltininką parodė ir suvažiavimas. Kaip tik suvažiavimo metu įvyko tokia revoliucija Bucharoje ir „susipratęs Bucharos proletariatas pasisakė už socialistinę revoliuciją“. Ir dunktelėjo nelaboji Bucharos rinktąjam atstovui Rodžabovui pranešant apie šį įvykį iškilmingai pareikšti ir nenoroms išduoti, kad tai ne Bucharos gyventojų darbas, bet rusų, nes „Bucharos miestus jau užėmė raudonoji rusų armija“ (214). Taigi tautos ne pačios išsivaduoja, eidamos į bolševizmą. tai ne vietos susipratusio proletariato darbas, bet naujos rūšies rusų imperialistinis veiksnys.

Kartu su dauguma ovacijų, bolševikams teko išgirsti šiek tiek ir karčios tiesos žodžių. Taškento atstovas Narbutabekovas nurodė, kad jis remia sovietų valdžią, bet nori, kad visos jų skelbiamos laisvės, teisės būtų įvestos ir gyveniman, o neliktų vien tik popieryje.

Jei Zinovjevas ar Radekas atvyktų į Turkestaną, tuomet pamatytų, kad vietos valdžia varo tokia politiką, kuri gali darbo mases tik atstumti nuo sovietų valdžios (85—91). Už tokius išaiškinimus Narbutabekovas sulaukė tikinčių komunistų švilpimų ir gausių aplodismentų, kurie be kito nurodo, kad ne vien Turkestanas, bet ir Rytai, kaip nenori anglų jungo, taip ne daugiau geidžia ir raudonųjų rusų globos.

Suvažiavimas išrinko iš savo tarpo darbo ir propagandos tarybą, kuri turi propaganduoti sovietų tvarką Rytų tautose.

Patsai bolševikų darbas Rytuose prasidėjo žymiai anksčiau už pirmąjį Rytų tautų suvažiavimą. Svarbiausia priežastis sustiprinti darbą buvo ta, kad sulaukė nepasisekimų Vakaruose, jie nukreipė savo dėmesį į ten, kur gali tikėtis mažiausio pasipriešinimo, kur žmonės tamsesni, yra net puslaukinių tautų ir prie kurių lengviau prieiti griovimą ir despotiją skelbiant.

Dar 1919 metais į Turkestaną buvo pasiūsta keletas gabesnių agitatorių, kurie turėjo rengti komunistams dirvą. Samarkando mieste buvo įsteigti propagandos kursai, kurių mokiniai — instruktorių dalinai ir parengė dirvą pirmajam Rytų tautų suvažiavimui. Rytuose bolševikai vartoja savotiškus agi-

iacijos būdus, taikinamus Rytams. Labiausia stengiamasi remtis jų tikėjimu ir mečėtės verčiamos į svarbiausius komunizmo platinimo punktus.

Be šio agitacinio būdo rengiamasi ir prie kai kurių tautų išdavimo raudonosios armijos pagalba. Svarbiausia puolimo kryptis yra Indija, kurią sukėlus būtų užduotas didžiausias smūgis anglams ir būtų galima pradėti organizuoti Europos puolimą jau Rytų tautomis remiantis.

Stepukas.

Józef Raczkorwki. Konfiskaty na ziemiach polskich pod zaborem rosyjskim po powstaniach 1831 i 1863. Varšuva, 1918 m. 4° p. 388.

Knyga duoda medžiagos ir Lietuvos naujausiai istorijai; sustatyta einant dokumentais paimtais iš Varšuvos rusų valdžios archyvų. Joje randame žinių apie atimtus iš lenkų sukilėlių dvarus ir apie įsteigimą rusų užsitarnavusiems valdininkams donacijų. Kas domisi majoratų ir dvarų, įgytų patenkintomis sąlygomis klausimu, tai knygelėje ras žinių.

Ka.

A. J. Baranov. Vadovėlis sanitarijos puskarininkams (receptūrą, farmakologiją ir lotynų kalbą). Versta iš rusų kalbos. Kaunas. 1921 m. Lietuvos Valstybės Spaustuvė. 8° pp. 78.

A. J. Baranov. Vadovėlis Sanitarijos puskarininkams. Ligonių slauginimas. Versta iš rusų kalbos. „Dirvos“ Spaustuvė, Mariampolėj. 1921 m. 8°, pp. 38.

A. J. Baranov. Vadovėlis Sanitarijos puskarininkams. Igiena. Versta iš rusų kalbos. „Dirvos“ Mariampolėj. 1921 m. 8° pp. 26.

A. J. Baranov. Vadovėlis Sanitarijos puskarininkams. Vidaus, akių ir ausų ligos. Versta iš rusų kalbos. „Dirvos“ Spaustuvė, Mariampolėj. 1921 m. 8°, pp. 47.

A. J. Baranov. Vadovėlis Sanitarijos puskarininkams. Veneros ir odos ligos. Versta iš rusų kalbos. „Dirvos“ Spaustuvė, Mariampolėj. 1921. 8°. pp. 19.

Visos tos 5 knygtės, K. A. M. Sanitarijos skyriaus išleistos ir felčerių arba sanitarijos puskarininkų mokyklai kaip vadovėliai paskirtos. Jose randame tiek, kiek būtina reikia felčeriu žinoti. Parašyta ir išversta gana suprantamai. Tikėtų ir šiaip žmonėms norintiems apsipažinti su medicinos mokslų dalimis. Bet tos knygtės ne gana vieną kartą paskaityti, reikėtų atsidėjus jos išsimokyti iš galvos. Tik tada tikra nauda būtų. *K.*

Progresyvis Dienraštis
„Lietuvos Žinios“

pradėjo eiti Vilniuje 1909 m., sustojo dėl karo 1915 m., dabar

==== nuo 1 kovo 1922 m. ====

— vėl ima eiti dienraščiu ta pačia pakraipa: —

Prenumeratos kaina:

Lietuvos Respublikoje mėn.	35	auks.
„ „ 3 „	90	„
„ „ pus. met.	160	„
„ „ ir metams	300	„
Amerikoje — „	8	dol.
„ „ pusei metų	4	„
Anglijoje — metams	2	sv. st.
„ „ pusei metų	1	„ „

Kitur užsienyje dvigubai negu Lietuvos Respublikoje.

Leidžia Akc. B-vė „Atžala“.

Adresas: „Lietuvos Žinios“, Laisvės Aleja 60, Kaunas. Telefonas 223.

Nuo „Varpo“ Leidėjų.

1922 metais „Varpas“ eis neperijodinių leidinių.

Adresas: „Varpas“, Laisvės Aleja 60. Kaunas.

SKAITYKITE ir PLATINKITE!

„LIETUVOS UKININKĄ“

seniausią ir didžiausią Lietuvos darbo žmonių laikraštį

kuris teisingai ir aiškiai aprašo valstiečių ir kitų darbo žmonių vargus ir duoda jiems geriausių patarimų visuose reikaluose. Duoda patarimų advokatai teisiu klausimais, bylų vedime, agronomai ūkio klausimais, veterinariai gyvulių auginime ir gydyme, daktarai sveikatos klausimais ir šiaip įvairių įvairiausiai gyvenimo reikalais. Per metus duoda savo skaitytojams apie 4000 patarimų.

„Lietuvos Ūkininko“ prenumeratoriai per metus gauna:

- 52 num.** „Lietuvos Ūkininko“ su šiais priedais:
24 „ „Žemė“ geriausio ūkio laikraščio.
24 „ „Jaunimas“ pažangiojo Lietuvos jaunimo laikraštis, kuris ragina jaunimą lavintis, dorai gyventi ir t. t.
24 „ „Savivaldybė ir Koperacija“
6 „ „Sveikata“ žmonių sveikatos laikraštis daktarų vedamas.

Kalendorius Didelis „Lietuvos Ūkininko“.

„Lietuvos Ūkininko“ kaina: metams — 80 auks., pusei metų — 42 auks., 3 mėn. — 22 auks. Atskiras num. 2 a. Amerikoje: metams — 2 dolerių, pusei metų — 1 dol.

ADRESAS: „Lietuvos Ūkininkas“ Laisvės Alėja Nr. 60, Kaunas ————— Telefonas 223.